

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSÇULUĞUN GÜNLÜK YENİDEN ÜRETİMİNDE
YAZILI BASININ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAŞAK ÖZÇARIKÇI

125455

125455

ANABİLİM DALI: İLETİŞİM BİLİMLERİ

KOCAELİ, 2002

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSÇULUĞUN GÜNLÜK YENİDEN ÜRETİMİNDE
YAZILI BASININ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAŞAK ÖZÇARIKÇI

ANABİLİM DALI: İLETİŞİM BİLİMLERİ
PROGRAMI: İLETİŞİM BİLİMLERİ

DANIŞMAN: PROF. DR. ŞERMİN TEKİNALP

KOCAELİ, 2002

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSÇULUĞUN GÜNLÜK YENİDEN ÜRETİMİNDE
YAZILI BASININ ROLÜ

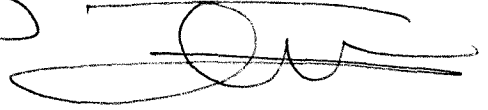
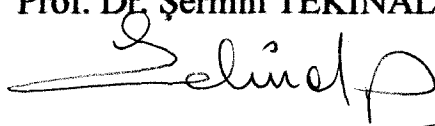
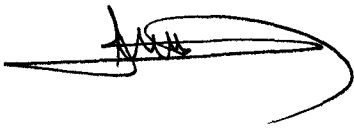
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU TARİH VE NO:
20.11.2002/2002-14

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAŞAK ÖZÇARIKÇI

TEZİ HAZIRLAYAN: BAŞAK ÖZÇARIKÇI
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU TARİH VE NO:
20.11.2002/2002-14

Prof. Dr. Uğur Demiray Prof. Dr. Şermin TEKİNALP Doç. Dr. Füsun Alver

KOCAELİ, 2002

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
TABLolar	V
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUS, ULUSÇULUK VE ULUS-DEVLET	6
1.1. Ulus ve Ulusçuluk	7
1.1.1. İlkeli Yaklaşım	9
1.1.2. Modernist Yaklaşım	11
1.1.3. Etno-Sembolist Yaklaşım	16
1.1.4. Modernist Yaklaşım ve Etno-Sembolist Yaklaşım: Ortak Noktalar	18
1.2. Küreselleşme	21
1.2.1. Küreselleşmenin Ulus-Devlet ve Ulusçuluk Üzerindeki Etkileri	25
1.2.1.1. Küreselleşme ve Ulus-Devlet	25
1.2.1.2. Küreselleşme, Ulusçuluk ve Ulus	29
2. BÖLÜM İDEOLOJİK BİR ARAÇ OLARAK YAZILI BASIN	34
2.1. Ulusçuluğun Oluşumunda Yazılı Basının Rolü	36
2.2. Yazılı Basının Söyleminde Ulusçuluk İdeolojisi	42
2.2.1. İdeoloji	43
2.2.2. Dil ve Söylemde İdeolojinin Yapılandırılması	50

2.2.3. Haber Söyleminde Ulusun Tasarımı	55
3. BÖLÜM HABERLERDE ULUSÇU İLETİLERİN ANALİZİ	64
3.1. Araştırmanın Yöntemi	64
3.2. Bulgular	68
SONUÇ	110
YARARLANILAN YAYINLAR	114

ÖZET

Bu çalışma ulusçuluk ideolojisi ve yazılı basın arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Modernist ve etno-sembolist araştırmacıların görüşlerine dayanarak, ulusçuluk bazı ekonomik, politik ve toplumsal etkenlerin ‘ürünüdür’. Bir başka ifade ile, -kapitalist sisteme dayanan- ekonomik, politik ve toplumsal değişimler ulusçuluğun ortaya çıkışında rol oynamıştır. Ancak ‘ürün’ varlığını sürdürebilmek için durmadan yeniden üretilmelidir. Şöyle ki, ulusçuluğun yeniden üretimi insanların günlük yaşamlarına uyarlanabilir olmalıdır ve uyarlama genel olarak medya, özel olarak radyo, televizyon ve yazılı basın gibi toplumsal kurumlarla olanaklıdır. Radyo ve televizyon gibi yazılı basının ideolojinin yeniden üretimindeki rolü özellikle haberlerden, haber söyleminden kaynaklanmaktadır. Haber yapım sürecinin pratiklerinin ve haber söyleminin sonucunda, haberler hiçbir zaman nesnel değildir. Tersine, haberler toplumsal gerçekliği gözler önüne sermek yerine karmaşık ve ideolojik hale getirmektedir. Sonuç olarak yazılı basın ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminde rol oynamaktadır.

ABSTRACT

This thesis addresses the relationship between nationalist ideology and the press. Building upon the ideas of modernist and ethno-symbolist analysts, nationalism is a product of some economical, political and social factors. In other words, economical, political and social changes -depending on capitalist system- played role in the emergence of nationalism. However, the 'product' should be reproduced continuously in order to continue to exist. Namely, the continuous reproduction of nationalism should be applicable in people's everyday lives and the application is possible with social institutions such as the media in general, the radio, the television and the press in particular. The role of the press in the reproduction of ideology is based on news and news discourse. As a result of the practices of news production process and news discourse, news is never objective. Contrarily, news obfuscates social reality instead of revealing it. In conclusion, it is argued that the press plays a role in the reproduction of nationalist ideology.

TABLULAR

Tablo 3.1. Sorular	65
Tablo 3.2. Ulusçu İletiler	66
Tablo 3.3. İçeriklerine Göre Haber Konuları	71
Tablo 3.4. Haberlerde Bulunan İletilerin Genel Dağılımı	73
Tablo 3.5. Ekonomi Haberlerinde Bulunan İletiler	75
Tablo 3.6. Spor Haberlerinde Bulunan İletiler	77
Tablo 3.7. İç Politika Haberlerinde Bulunan İletiler	79
Tablo 3.8. Dış Politika Haberlerinde Bulunan İletiler	81
Tablo 3.9. Konu İçeriklerine Göre Köşe Yazıları	83
Tablo 3.10. Köşe Yazılarında Bulunan İletilerin Genel Dağılımı	85
Tablo 3.11. İç Politika İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler	87
Tablo 3.12. Dış Politika İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler	89
Tablo 3.13. Ekonomi İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler	91
Tablo 3.14. Kültür Sanat İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler	93
Tablo 3.15. Spor İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler	95
Tablo 3.16. Konu İçeriklerine Göre Araştırma Haberleri	97
Tablo 3.17. Araştırma Haberlerinde Bulunan İletilerin Genel Dağılımı	98
Tablo 3.18. Politika İçerikli Araştırma Haberlerinde Bulunan İletiler	100
Tablo 3.19. Ekonomi İçerikli Araştırma Haberlerinde Bulunan İletiler	102
Tablo 3.20. Gezi/Araştırma İçerikli Haberlerde Bulunan İletiler	104
Tablo 3.21. Ülke/Araştırma İçerikli Haberlerde Bulunan İletiler	106
Tablo 3.22. Tarih İçerikli Araştırma Haberinde Bulunan İletiler	108

GİRİŞ

Son birkaç yüzyılda insanlık tarihi binlerce yıllık geçmişiyle kıyaslanamayacak hızlı bir değişim sürecine tanık olmuştur. Ekonomik, politik ve toplumsal alanda tüm dünya hızla değişmiş, bu değişime -aynı zamanda değişimin araçları olarak işlev gören- teknolojik gelişmeler eşlik etmiştir. Ekonomik alanda kapalı tarım ekonomisi yerini kapitalizme bırakırken, politik alanda tüm dünya ulus-devletler biçiminde yapılanmış, toplumsal alanda akrabalığa dayalı, küçük toplulukların yerini ulusçuluk ideolojisi etrafında birleşen geniş kitleler almıştır. Tüm bu değişimlere eşlik eden sanayi, ulaşım ve iletişim alanlarındaki teknolojik gelişmeleri ise bir önem sırasına koymak olası olmamakla birlikte, bugünün dünyasında vazgeçilmez bir konuma sahip olan modern kitle iletişim araçlarının gelişimini, ekonomik, politik ve toplumsal alandaki değişimlerle olan bağlantısı nedeniyle yakından incelemek olanaklıdır.

Birbirleriyle yakın ilişki içinde bulunan gerek ulus-devlet ve ulusçuluk ideolojisi, gerekse -matbaanın kullanımıyla temelleri atılan, kitap ve gazete yayıncılığını telsiz, telefon, radyo, televizyon gibi araçların izlediği- modern kitle iletişim araçları ilerleme ve özgürleşme değerlerini uzun yıllar anlamlarında barındırmışlardır. Ancak ilerleme ve özgürleşme ödenmesi gereken bir takım bedelleri de beraberinde getirmiştir; son birkaç yüzyıl eşsiz değişimlere tanıklık ettiği gibi, insanlık tarihinde eşi görülmemiş savaşlara, savaşımlarda toplu ölümlere ve yıkımlara da tanıklık etmiştir. Savaşlar insanlık tarihinde eşi görülmemiş toplu ölümlerle ve yıkımlarla sonuçlanmaktadır çünkü, modern çağda savaşmak sadece paralı orduların işi değildir. Geniş kitlelere kimliklerinin en önemli bileşenini veren ulusçuluk ideolojisi, ulusun tüm bireylerinden ulusal bağımsızlık, onur, ilerleme, güç, çıkar adına savaşmalarını ve ölmelerini istemektedir. Üstelik modern çağda savaşlar sadece cephelerde değil, cephe gerisinde ulusal gazeteler, radyolar, televizyonlar arasında da sürmektedir. İkinci Dünya Savaşı ilerleme ve özgürleşmenin iki önemli gücü; cephede uluslar ve cephe gerisinde kitle iletişim araçlarının propagandası ile süren -ve bu iki gücün olumsuz yönlerini açığa çıkaran- modern savaşların en yıkıcı örneklerinden birisidir.

Yukarıda oldukça karamsar bir tablo ile en uç örneği verilerek sunulan ulusçuluk ideolojisi ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişki elbette sadece savaş dönemleri ile sınırlı değildir ve her zaman bu denli olumsuz olmayabilir. Ancak yaşanmış ve yaşanmakta olan tüm olumsuzluklar nedeniyle ulusçuluk ideolojisi ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkinin incelenmesi son derece önemlidir. Bu çalışmada ulusçuluk ideolojisi ve kitle iletişim araçlarının en eskilerinden olan yazılı basın arasındaki ilişkinin incelenmesi ve yazılı basının ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminde nasıl bir rol oynadığının belirlenmeye çalışılması amaçlanmaktadır. Kitle iletişim araçlarından yazılı basının incelenmesi hem çalışmayı sınırlandırma zorunluluğunun bir sonucudur; hem de yazılı basın ulusçuluk ideolojisinin çağdaşı olduğu için, ulusçuluk ideolojisi ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkinin tarihsel geçmişinin incelenmesine elverişli tek kitle iletişim aracıdır.

Çalışmada yazılı basının ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminde nasıl bir rol oynadığının kavranabilmesi için, olguların tarihsel geçmişleri irdelenecek ve kuramsal anlatımlara başvurulacak, bunun yanı sıra içerik analizi yapılacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde küreselleşme sürecinde ulusçuluğun ve ulus-devletin durumu, ikinci bölümünde ise ideolojik bir araç olarak yazılı basının ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretimindeki rolü tartışılacaktır. Birinci ve ikinci bölümlerde çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulduktan sonra, üçüncü bölümde yapılacak içerik analizi ile yazılı basında ulusçuluk ideolojisini yeniden üreten ulusçu iletilerin ne yoğunlukta yer aldığı araştırılacak, böylelikle yeniden üretimin uygulamada nasıl gerçekleştiğine yönelik bir örneğin sunulmasına çalışılacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle ulusçuluk tartışmalarına yer verilecektir çünkü, ulusçuluğun yeniden üretimi arka planında ulusçuluğun üretilen bir olgu olduğu görüşünü taşımakta ve beraberinde ulusçuluğun nasıl ve ne zaman üretildiği sorularını getirmektedir. Uluslar bir topluluk biçimi olarak zaten sonsuz değiller midir? Tarih kitaplarında, örneğin Türkiye’de Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanan, bir ulusal geçmişten söz ediliyorsa, ulusçuluğun üretildiğinden nasıl bahsedilebilir? Birinci bölümde ulusçuluğun üretilen bir olgu olduğunu açıklayabilmek için öncelikle bu tür soru(n)lar çözümlenmeye çalışılacaktır.

Ancak yazılı basın ve ulusçuluk ilişkisini ele alan bir çalışmanın karşısında başka sorunlar da bulunmaktadır. Bu sorunlar ise günümüzün popüler kavramı ‘küreselleşme’den

kaynaklanmaktadır. Küreselleşen dünyada ulusçuluğun artık devrini doldurduğu, ulusların ve ulus-devletlerin hızla sona yaklaştığı yükselen iddialar arasındadır. Dolayısıyla ulusçuluğun tarihin belli bir evresinde, belli koşullar altında üretilmiş bir olgu olduğu belirtildikten sonra ulusçuluğun küreselleşme sürecindeki durumunu da incelemek gerekmektedir. Aksi takdirde, çalışma ulusçuluğun tarih sahnesinden silinmekte olduğu yönündeki iddiaların gölgesi altında, yetersiz kalacaktır. Bu nedenle birinci bölümde ulusçuluk ve ulus-devlet, küreselleşme ile olan ilişkisi bağlamında ele alınmakta, ‘ulusçuluğun ve ulus-devletin sonu’ ilanlarına karşı, ulusçuluğun ve ulus-devletin kapitalizmin bir ürünü olduğunu belirten ve günümüzde küreselleşmenin, tüm gücüne rağmen varlığını sürdürebilmesi için, geniş kitleleri bir araya getirebilen tek toplumsal, politik yapı olan ulusçuluk ve ulus-devlete gereksinim duyduğunu vurgulayan görüşler konulmaktadır.

Ulusçuluğun üretimi ve küreselleşme karşısındaki durumu tartışıldıktan sonra, ikinci bölümde yazılı basın ve ulusçuluk arasındaki ilişkiye değinilecektir. Ulusçuluk, tarihin belli bir evresinde çeşitli politik ve ekonomik değişimlerin sonucunda ortaya çıkan ve yapay bağlardan üretilen bir kurgudur. Varlığını sürdürebilmesi ise, her gün bu yapay bağların hatırlatılmasına, kurgunun yeniden üretilmesine bağlıdır. Kurgunun yeniden üretilmesinde rol oynayan araçlardan biri ise yazılı basındır.

İkinci bölümde yazılı basının ulusçuluğun üretimindeki rolü öncelikle tarihsel gelişimi çerçevesinde ele alınacaktır. Ekonomik, politik ve toplumsal dinamiklerin hızla değiştiği 17. ve 18. yüzyıllarda dönemin yeni keşfi yazılı basının henüz bilimsel anlamda gücünden ve ideolojik yönünden habersiz olduğu bir dönemde nasıl değerlendirildiği ve ulusçuluğun yeniden üretiminde rol aldığı açıklanacaktır. Ulusçuluğun ortaya çıkışında yazılı basın, geniş kitleleri geçmişteki kapalı topluluklara dayalı yaşamlarından kopararak, birbirleriyle ilk olarak karşılaştıkları, birbirlerinin farkına vardıkları ve tek bir topluluk olduklarının hayali ile bütünleştikleri kurgusal mekanda buluşturmuştur. Yazılı basının ve ulusçuluk ideolojisinin tarihsel gelişimi açıklandıktan sonra, yazılı basın ideolojik bir araç olarak kuramsal bir çerçeveye oturtulmaya çalışılacak, bu amaçla ideoloji kavramı ele alınacaktır. Daha sonra ideolojinin üretildiği başlıca ortam olması nedeniyle dil, söylem ve ideoloji ilişkisine yer verilecek ve son olarak yazılı basın, ideoloji ve dil sınırları içerisinde ulusçuluk ideolojisinin günlük yeniden üretiminde haber söyleminin rolü tartışılacaktır.

Birinci ve ikinci bölümlerde çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulduktan sonra üçüncü bölümde içerik analizi ile 15 Temmuz 2002 tarihinde yayınlanmış 24 ulusal gazetede ulusçu iletilerin yoğunluğu belirlenecektir.

Üçüncü bölümde yapılacak içerik analizinin varsayımı, yazılı basının ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminde bir role sahip olduğu ve sadece savaş durumunda değil, uluslararası bir gerginliğin, krizin ya da savaşın söz konusu olmadığı sıradan, herhangi bir günde bile ulusçuluk ideolojisini yeniden üreten iletilere yer verdiği biçimindedir.

Billig'in "Banal Nationalism" (Sıradan Ulusçuluk) adlı çalışmasına dayanılarak kullanılan *herhangi, sıradan, günlük* sözcükleri çalışma açısından oldukça önemlidir; çünkü, çalışmanın temel görüşüne göre ulusçuluk ideolojisi varlığını sürdürebilmek için 'her gün' yeniden üretilmelidir. Bu nedenle araştırma kapsamı ulusçuluk ideolojisinin doruğa ulaştığı uluslararası krizlerden kaçınmak ve ulusçuluk ideolojisinin özellikle sıradan bir günde nasıl yeniden üretildiğini belirleyebilmek amacıyla bir günlük 24 ulusal gazete ile sınırlı tutulmuştur. Bu gazeteler Akşam, Cumhuriyet, Damga, Dünya, Gözcü, Güneş, Fanatik, Finansal Forum, Fotomaç, Hürriyet, Milli Gazete, Milliyet, Ortadoğu, Pas, Posta, Radikal, Sabah, Star, Takvim, Türkiye, Vakit, Yeni Asya, Yeni Şafak ve Zaman'dır. Araştırmada incelenen gazeteler, çalışmanın yapıldığı Kocaeli ilinde satışa sunulan, Şok ve Bulvar gazeteleri dışında, tüm ulusal gazetelerdir. Şok ve Bulvar gazeteleri sadece magazin haberlerine yer vermeleri nedeniyle araştırma kapsamına alınmamıştır. Araştırmanın, çalışmanın yapıldığı ildeki tüm ulusal gazeteleri kapsamasının nedeni, gazetelerin -aralarında liberal, sağ, Kemalist sol gibi ayrımlar olmasına rağmen- tamamının ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminde rol oynayıp oynamadığını görebilmektir.

Araştırma tarihi olarak 15 Temmuz 2002 tarihi seçilmiş; tarihin seçiminde ise tek bir koşul gözetilmiştir. Bu koşula göre incelenen günde Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası bir kriz yaşanmamalı, incelenen gün olabildiğince sıradan, herhangi bir gün olmalıdır. Uluslararası bir krizin -savaşın, çatışmanın ya da gerginliğin- yaşandığı dönemlerde gerek ulusçuluk ideolojisi, gerekse haberlerin içerdiği ulusçu iletiler doruk noktasına ulaşmaktadır. Ulusçuluğun varlığını nasıl sürdürdüğünü ve yazılı basının ulusçuluğun yeniden üretimindeki günlük rolünü tam olarak kavrayabilmek ise, ancak sıradan bir günü incelemekle, sıradan bir günün haberlerinde yer alan ulusçu iletileri belirlemekle olanaklıdır. Sıradan günlerde ulusçu

ideoloji bir kenara çekilip unutulmaz; tam tersine, aslında sıradan günlerde durmadan yeniden üretilerek sağladığı birikimle kriz zamanlarında doruk noktasına ulaşır.

Dolayısıyla, 15 Temmuz 2002 tarihi Türkiye'yi yakından ilgilendiren uluslararası bir krizin yaşanmaması nedeniyle seçilmiştir. Seçilen tarihin başlıca gündem konusunu İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan önderliğinde Demokratik Sol Parti'de (DSP) gerçekleşen istifalar ve bunun sonucunda Ankara'da yaşanan gelişmeler oluşturmaktadır. Bülent Ecevit'in Başbakanlığındaki DSP, Anavatan Partisi (ANAP) ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) koalisyonundan oluşan hükümet hem ekonomik nedenler, hem de Başbakan Bülent Ecevit'in hasta olduğu yönündeki iddialar nedeniyle ağır eleştirilere uğramakta, dolayısıyla gerçekleşen istifalar hükümete muhalif bir hareketin başlangıcı olarak gündemin en önemli konusunu oluşturmaktadır. Uluslararası alanda başlıca gündem konusunu ise, Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak lideri Saddam Hüseyin'i devirmek amacıyla Irak'a yapmayı tasarladığı, ancak henüz kesinleşmemiş olan saldırı oluşturmaktadır; tasarı henüz kesinleşmediği gibi uluslararası bir kriz halini de almamıştır.

Kısaca araştırmada herhangi bir başka günün de incelenmesi elbette olanaklıdır ve 15 Temmuz 2002 tarihinin seçilmesine neden olan ayrıcalıklı bir yönü yoktur; seçilen tarih sadece uluslararası bir krizin yaşanmaması nedeniyle bu araştırma için elverişlidir. Araştırmanın varsayımı, belirlenen kapsam çerçevesinde incelenecek gazetelerde ulusçu iletilerin ne yoğunlukta yer aldığına analiz edilmesi ile kanıtlanmaya çalışılacak; elde edilecek bulgular yazılı basın ve ulusçuluk ideolojisi arasındaki ilişkiyle ilgili daha doğru sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

1. BÖLÜM KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUS, ULUSÇULUK VE ULUS DEVLET

Fen bilimlerinin soyut kesinliğiyle kıyaslandığında sosyal bilimlerin çok ender durumlarda kesin anlamlara sahip bir alan olduğu görülmektedir. Sosyal bilimler alanında *“kavramlar kesinlikten uzaktır ve tam da bu yüzden, bir dizi muhtemel yorum imkanı sunmaları nedeniyle, siyasi değere sahiptirler; niyetlerin kendileri de çelişkilidir ve sonuçlar, çoğu kez istenmeyen sonuçlardır; hareketler dolambaçlı ve kestirilemez rotalar izlerler; tercihler stratejik ve görelidir, tek sesli ve mutlak değil. Ve yine de, belirsizlik ve yarı-hakikatin ..... bu kesin olmayan dünyası tümüyle örüntülerden uzak değildir, çünkü burada da amaçlar gerçekleştirilir, kurallar konur, değerler ileri sürülür.”*¹ Kesin anlatımlar fen bilimlerini ne kadar geçerli kılmakta ise, farklı yorumlar da sosyal bilimleri o kadar geçerli kılmaktadır. Bir başka ifade ile sosyal bilimlerin önemini katı kurallarla benimsenen mutlak sonuçlardan değil, devamlı tartışılan ve tartışılmaya açık olan sonuçlardan -çıkarımlardan- alır; çünkü sosyal bilimlerin özünü oluşturan ‘insan’ sürekli değişmekte ve değiştirmektedir.

Yirminci yüzyıla -gerek savaşları, gerekse ülkeler arası ilişkileriyle- damgasını vuran ulus ve ulusçuluk kavramları da farklı kuramcılar tarafından farklı yorumlarla ele alınmış, tek sesli ve mutlak açıklamalara ulaşılmamıştır. Yazılı basının ulus ve ulusçuluk olgularının üretilmesindeki rolünü inceleyen bu çalışmada, konunun genel çerçevesinin bütünlüklü bir biçimde sunulabilmesi amacıyla öncelikle ulus ve ulusçuluğun ‘üretilen’ olgular oldukları konusundaki yorumlara yer verilecek ve yazılı basın – ulusçuluk ilişkisi bu yorumlar doğrultusunda incelenecektir.

Yirminci yüzyılın özellikle son dönemlerinde sıkça karşılaşılan bir başka kavram ise küreselleşmedir. Kavramın bu çalışma açısından önemi ise, bazı düşünürlerin küreselleşmenin ulusçuluğun ve ulus-devletin yok olma sürecini başlattığı yönündeki görüşlerinden

¹ Partha Chatterjee, *Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası*, çev: Sami Oğuz, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996, s. 9.

kaynaklanmaktadır. Eğer durum böyle ise, ulusçuluğun yeniden üretiminde yazılı basının rolünü incelemek bir tarafa, ulusçuluğun hala yeniden üretildiğini savunmak bile zaman aşımına uğramış, geçerliliğini yitirmiş bir ifade olacaktır. Bu bağlamda çalışmayı sağlam temellere oturtabilmek için bu bölümde ulusçuluk ve ulus olgularının yanı sıra küreselleşme ulus, ulusçuluk ve ulus-devlet ilişkisi de incelenecek, bu olguların küreselleşme sürecinde içinde buldukları durum belirlenmeye çalışılacaktır.

1.1. Ulus ve Ulusçuluk

Ulus ve ulusçuluk kavramlarıyla ilgili pek çok farklı tanıma rastlanmaktadır. Bu bölümde önce farklı tanımlara örnekler verilecek, daha sonra tanımlar arasındaki farklılıkları açıklayabilmek amacıyla ulusçuluk konusundaki farklı yorumlar belli bir çerçeve içerisine oturtulmaya çalışılacaktır.

Her ulusun, onu başka uluslardan ayırt eden özelliklere sahip olduğunu ve bu özelliklerin uzun bir tarih süreci içinde gelişip yerleştiğini belirten Güngör'e göre ulus, yaşamı ve yaşam deneyimi kendi içinde benzerlikler gösteren, ancak diğerlerinden ayrılan topluluktur. 'Ulusun yaşamı' ulusun tarihi, 'yaşam deneyimi' ise kültürü anlamına gelmektedir. Her ulusun tarihi farklı olduğu için, kültürü de farklı olacaktır. Ulusu ulus yapan özellikler uzun bir tarihi geçmişten kaynaklanmaktadır. Güngör'e göre "dilimizin kaynağı eskilerdedir; dinimizin kaynağı eskilerdedir; soyumuzun kaynağı eskilerdedir."²

Gellner'a göre ulusçuluk "siyasi ve milli birimin birbirleriyle uyumlu olması gerektiğini savunan ilkedir."³ Ulusçuluk, ulusların ortak geçmişinin, uzun bir tarihsel sürecin ürünü olmayıp tersine ulus-devletler aracılığıyla ulusları ortaya çıkaran bir olgudur. Uluslar ulusçuluğu değil, ulusçuluk ulusları üretmektedir.

"Ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur - kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir"⁴ diyen Anderson'a göre ise ulus ve ulusçuluk kavramları tamamen kurgusal kavramlardır. Kurgu kendi içinde egemendir,

² Erol Güngör, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Ankara: Töre Devlet Yayınevi, 1980, s. 62.

³ Ernest Gellner, **Nations and Nationalism**, Oxford: Blackwell, 1983, s. 1.

⁴ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**, çev: İskender Savaşır, 2.b., İstanbul: Metis Yayınları, 1995, s. 20.

ancak bu egemenliği sürdürebilmek, kurguyu ayakta tutabilmek için sürekli kendini çevreleyen ‘tekilere’ (başka kurgulara) gereksinim duymaktadır. Kurguya kanıt olarak, en küçük ulusun üyelerinin bile diğer yeleri tanımamalarına, kişilikleri hakkında bir fikre sahip olmamalarına rağmen, topluluklarının hayali ile aynı ulusal kimlik altında toplanmaları ve sınırlarının dışındakileri ötekiler, yabancılar olarak algılamaları gösterilebilir.

Ulusçuluğu “genel bir deyişle, dünya toplumlarının ulus öncesi oluşumlardan, ulus olma aşamasına varma çabasının hem bir ürünü, hem de ideolojik aracı”⁵ olarak tanımlayan Baydur, ‘ulus olma aşamasına varma çabasına’ yaptığı vurguyla kavramın tarihsel sürecin belli bir evresinde, çeşitli nedenlerle, ulus olma aşamasının bir gereksinim halini alması sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir.

Guibernau ulusun kültür ile olan bağlantısına eğilmektedir. Guibernau’ya göre ulus “kültürün içine doğduğu, üretildiği, ileri taşındığı ve alındığı toplumsal tarihsel bağlamı temsil etmektedir.”⁶ Ulusçuluk, kültür aracılığıyla yeni bir halk anlayışı yaratmış ve yeni bir tür bağlılığın odağı haline gelmiştir. Bir başka ifade ile, uzun bir tarih sürecinin ürünü olan kültür modern bir olgu olan ulusçuluk tarafından ulusu oluşturmak amacıyla kullanılmıştır.

Ulus “tarihi bir toprağılkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı”dır diyen Smith ulus kavramı hakkındaki açıklamalarında ‘tarihi bir toprağılkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği’, bir başka ifade ile ‘tarihi geçmişi’ özellikle vurgulamaktadır. Smith’e göre ulusçuluk ise “bir milletin özerklik, birlik, kimlik kazanmasına ve bunları idame ettirmesine yönelik ideolojik bir harekettir.”⁷

Yukarıda yer alan ulus ve ulusçuluk tanımları incelendiğinde tanımlar arasında bir bütünlüğe ulaşılamamakta, hatta tanımların bazılarının birbirleriyle çeliştikleri grlmektedir. Güngör ulus ve ulusçuluğu sürekliliğini, sonsuz olduklarını savunurken, Anderson insan bilincinin kurguları olduklarını vurgulamakta, Baydur ise tarihin belli bir evresinde ortaya çıktıkları sonucuna varmaktadır. Gellner ulusçuluğu ulusları uzun bir tarihsel sürece

⁵ Mithat Baydur, **Milliyetçilik**, İstanbul: Ağaç Yayınılık, 1994, s. 33.

⁶ Montserrat Guibernau, **20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler**, ev: Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1997, s. 136.

⁷ Anthony D. Smith, **Milli Kimlik**, ev: Bahadır Sina şener, 2.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, ss. 70-122.

gereksinim duymaksızın ürettiğini ifade ederken, Guibernau ulusçuluğun ulusu üretmesinde tarihsel bir sürecin ürünü olan kültürün önemine işaret etmektedir. Anderson ulus ve ulusçuluk tanımları arasındaki bu farklı anlatımlara değinir ve “ulus, milliyet, milliyetçilik – çözümlenmek bir yana her birinin tanımlanabilirlik açısından son derecede kötü bir şöhreti var”⁸ der. Kavramlara tanımlanabilirlik açısından bu kötü şöhreti kazandıransa, kavramlar üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanımın olmaması değil, tanımların kaynaklandığı ulus, ulusçuluk ve ulus-devlet konularına yönelen araştırmaların ulaştığı yorum ve açıklamaların farklılığıdır. Dolayısıyla, farklı tanımlar sorununu çözenin yolu, ulusçuluk kavramlarının “hiçbir zaman tek başlarına işlev görmedikleri”⁹ gerçeğini belirleyerek, kavramları ve tanımları kullandıkları farklı yaklaşımlar bağlamında incelemekten geçmektedir.

Ulus ve ulusçuluğu açıklamaya yönelik yaklaşımları üç gruba ayırmak olasıdır. Yukarıdaki tanımlardan yola çıkıldığında -çok genel bir ifade ile- ilk grubu, ulusçuluğun tarih kadar eski olduğunu savunan ilkelci yaklaşım; ikinci grubu ulusçuluğun tarihin belli bir evresinde çeşitli gereksinimler sonucunda ortaya çıktığını, modern ve kurgusal bir olgu olduğunu savunan modernist yaklaşım; üçüncü grubu ise ulusçuluğun tarihin belli bir evresinde ortaya çıkan modern bir olgu olduğunu kabul eden, ancak bu olgunun tarihsel süreç içinde geçmişten beri varolan -kültür, etnik köken gibi- bir takım başka olguların üzerine inşa edildiğini kabul eden etno-sembolist yaklaşım oluşturmaktadır. Ulusçuluğun üretiminde ve yeniden üretiminde yazılı basının etkisini daha sağlıklı inceleyebilmek için öncelikle ulusçuluğun nasıl ‘üretildiğinin’ açıklanması gerektiğinden, yukarıda sıralanan yaklaşımların kısa bir özeti verilerek değerlendirmesi yapılacaktır.

1.1.1. İlkelci Yaklaşım

İlkelci* (primordialist) yaklaşım, genel bir anlatımla, ulus bilincinin eski çağlardan beri varolduğunu kabul eden yaklaşımdır. İnsan toplulukları, eski çağlardan beri ulusal bir bağ ile bağlıdır ve bu bağ onları sonsuza dek bir arada tutmaya devam edecektir. Söz konusu

---

⁸ Anderson, a.g.e., s. 17.

⁹ Etienne Balibar ve Immanuel Wallerstein, **İrk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler**, çev: Nazlı Ökten, 3.b., İstanbul: Metis Yayınları, 2000, s. 62.

* ‘Primordialist’ kavramının Türkçe çevirisi Suavi Aydın’ın Modernleşme ve Milliyetçilik adlı çalışmasından alınmıştır.

bağ tanımlanabilir ancak sorgulanamaz niteliktedir. Bu bağ tanımlama denemelerinde ‘eski çağlara’ yapılan vurgu, “‘zamana göre farklı siyasi topluluklar düşünme’ göreceliğinden milleti kurtarmakta, ona asla değişmeyen ve değişmeyecek olan özgün bir toplumsal yapı niteliği kazandırmaktadır. Böylelikle, tarih içinde ortaya çıkan devlet, iktidar, toplum biçimleri derin farklılıklar taşısa da ‘millet’ bilinci her zaman ‘nesnel bir gerçeklik’ olarak kitlelerin hafızasında yaşamış olacaktır.”¹⁰

Bir başka ifade ile, ilkelci yaklaşıma göre tarihsel süreç içinde yönetim biçimleri değişebilir, farklı devlet ve iktidar biçimleri ile karşılaşılabilir; ancak ulus sürekliliğini korumaya devam eder ve ulusu oluşturan temel özellikler değişmez. İlkelci yaklaşım, ulusun ‘sürekli’ olduğu görüşü aynı kalmakla birlikte, kendi içinde farklı yorumlar barındırabilmektedir. Bu farklı yorumları Erözden iki kümede gruplar. Birinci kümede etnik grupların sürekliliği unsuru ön plana çıkarılmakta, ikinci kümede ise politik yapılanmalarda gözlenen sürekliliğe ağırlık verilmektedir.¹¹ Bu gruplamaya göre, birinci kümenin temsilcilerinin temel özelliği salt biyolojik ya da sosyo-biyolojik verileri ön plana çıkarmalarıdır. Örneğin, bu akımın temsilcilerinden Van den Berghe, etnik bağların sürekli olduğunu kabul eder ve bu sürekliliğin nedenini genetik verilere dayandırır; Berghe’e göre etnik bağlar akrabalık bağlarının bir uzantısıdır, kan bağı kadar güçlü ve tartışılmazdır.¹² İkinci küme de etnik grupların sürekliliğini sorunsuz kabul etmekte, ancak bu sürekliliği kültürel ve sosyo-politik nedenlere de dayandırarak birinci kümeden ayrılmaktadır. Bu akımın önde gelen temsilcilerinden Connor’a göre “millet aynı soydan geldiğine ve ortak bir geçmiş paylaştığına inanan insan topluluğu”¹³ dur. Connor’ın ulus tanımında aynı soydan, bir başka ifadeyle, ortak bir atadan gelme inancı (bilinci) vurgulanmakta; ancak ‘aynı soy’ verili bir öge olarak kabul edilmekte, tartışma dışında tutulmaktadır. Bir bakıma ulus doğa kanunlarının bir parçasıdır ve doğa kanunları kadar tartışılmazdır.

İlkelci yaklaşımın ulusu oluşturan öğelerin hiçbir şeyden türemediği, hep var olduğu savı günümüzde yoğun eleştirilere maruz kalmakta¹⁴, hatta “hem mevcut ulus-devletleri

¹⁰ M. Naci Bostancı, **Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1999, s. 52.

¹¹ Ozan Erözden, **Ulus-Devlet**, Ankara: Dost Kitabevi, 1997, ss. 63-67.

¹² Van Den Berghe, **The Ethnic Phenomenon Elsevier**, New York: Oxford’dan Erözden, a.g.e., s. 64.

¹³ Walker Connor, **Ethnonationalism: The Quest for Understanding**, Princeton: Princeton University Press, 1994’den Umut Özkırmı, **Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış**, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999, s. 86.

¹⁴ Özkırmı, a.g.e., ss. 87-96.

kuramsal açıdan eksik aktarmakla, hem de ulusçuluk akımının tarih yorumunu tekrarlayarak tarihi çarpıtmalara bilimsel değer yüklemekle” suçlanmaktadır.¹⁵ Bu denli çok verili öğeye dayanan ve bu verili öğeler üzerinde hiçbir tartışmayı kabul etmeyen ilkelci yaklaşım, ulusu oluşturan öğelerin nasıl olup da insanlıkla birlikte varolduğu sorusunu yanıtsız bırakarak ulusçuluğun tarihsel sürecini açıklamaktan uzaklaşmakta, bu durumun sonucunda ise yaklaşım marjinalleşmektedir. Tüm bu nedenlerden ötürü bu çalışmada ilkelci yaklaşım göz ardı edilecektir.

1.1.2. Modernist Yaklaşım

Modernist yaklaşım ulusçuluğun modern çağa ait bir olgu olduğunu, ilk olarak Batı Avrupa’da çeşitli politik, ekonomik ve toplumsal koşullara bağlı olarak ortaya çıktığını kabul eden yaklaşımdır. Ulusçuluğun ortaya çıkış tarihi modernist kuramcılar tarafından 18. yüzyıl olarak kabul edilmektedir. Örneğin Kohn¹⁶, ulusçuluğu 1789 Fransız Devrimi ile ilişkilendirmekte ve Devrim sırasında kralın devleti yerine halkın devletini kurmak amacıyla ortaya çıktığını söylemektedir. Anderson¹⁷ ve Hobsbawm da ulusçuluğun ortaya çıkışını 18. yüzyıl olarak belirlerler. Hobsbawm bu görüşünü titiz bir sözlük incelemesi ile kanıtlamaya çalışır; incelediği sözlüklerin hiçbirinde devlet ve ulus terminolojisinin modern anlamıyla kullanımına 18. yüzyıl sonlarına kadar rastlayamaz ve ‘ulus’ kavramının, modern ve politik anlamıyla çok genç bir kavram olduğu sonucuna varır.¹⁸ Hobsbawm ‘ulus’un (natio) Batı dillerindeki geçmişini irdelerken, ‘millet’ kavramının Osmanlıdaki geçmişini irdelleyen Lewis, Osmanlıda din dışında ayırıcı bir kimlik olmadığını söyleyerek ‘millet’ (Arapça ‘milla’) sözcüğünün, Müslüman olmayan dinsel toplulukların her birini nitelemek için kullanıldığının altını çizer.¹⁹

Yukarıda yer alan ifadelerden anlaşıldığı üzere, modernist kuramcılar ulusçuluğun tarihin ancak belli bir evresinde -üstelik insanlığın uzun geçmişiyle kıyaslandığında oldukça da yakın bir evresinde- ortaya çıktığı konusunda aynı görüştedirler. Ancak tartışma

¹⁵ Erözden, a.g.e., s. 73.

¹⁶ Hans Kohn, **Nationalism**, Von Northland: Princeton, 1955, s. 9.

¹⁷ Anderson, a.g.e., s. 18.

¹⁸ Eric J. Hobsbawm, **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, çev: Osman Akınhay, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995, ss. 29-34.

¹⁹ Bernard Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, çev: Metin Kıratlı, 2.b., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984, s. 333.

ulusçuluğun ortaya çıkma sürecinde hangi etkenin başat olduğu noktasına dayandığında farklı görüşlerle karşılaşmaktadır. Aydın bu görüşleri, ulusçuluğu toplumsal hareketliliğin ve iletişimdeki gelişmenin bir sonucu olarak gören görüşler ve ulusçuluğun kapitalist dünya ekonomisinin iç ve dış taleplerine bağlı olarak ortaya çıktığını savunan görüşler biçiminde sınıflandırır.²⁰ Kanımızca böyle bir sınıflandırma olası olmakla birlikte, ulusçuluğun gelişiminin nedenleri arasında kapitalizmin gelişimi özellikle vurgulanmalıdır çünkü; kapitalizm yukarıda sıralanan toplumsal hareketliliğe ve iletişimdeki gelişime dayalı etkenlerin oluşumunda önkoşuldur.

Kapitalizmin bir dünya sistemi haline gelmesini, 1789 Fransız ve 1848 İngiliz Devrimleriyle ilişkilendiren Hobsbawm 19. yüzyılda tüm dünyanın değiştiğini, eski rejimin yerini yeni ideolojilere, yeni politik akımlara bıraktığını ve bu yeni politik akımların yepyeni ulusal oluşumların önünü açtığını ifade eder. Ancak tüm bu yenilikleri anlamlandırabilmenin yolu, yeniliklerin yavaş yavaş ortaya çıktığı dönemi anlamaktan geçmektedir. Kapitalizm öncesinin ve kapitalizmin ortaya çıkmaya başladığı dönemin başlıca özelliği yaşamın ezici oranda kıra dayanmasıdır. Kent olgusu hiçbir biçimde gelişmemiştir ve Rusya, İskandinavya gibi ülkelerde ya da Balkanlarda nüfusun yüzde 90 ile 97'si kırsal alanda yaşamaktadır. Dünya bugünün dünyasından aynı anda hem daha büyük, hem de daha küçüktür. Kapitalizm öncesi dünya küçüktür çünkü, sadece belli bölümleri bilinmektedir; ancak aynı zamanda büyüktür çünkü, haberleşmedeki zorluklar ve belirsizlikler onu bugünkünden çok daha büyük yapmaktadır.²¹

Ulusçuluğun oluşumunu sağlayan etkenler ise ancak kapitalizm öncesinin kıra ve kapalı ekonomiye dayalı yaşamının yerini kentsel yaşama, malların ve finansın serbest dolaşımı üzerine kurulu bir ekonomiye, başka bir ifade ile durmadan küçülen bir dünyaya bırakmasıyla ortaya çıkabilmektedirler. Kapitalizm öncesinde, insanların büyük çoğunluğunun yaşamları boyunca doğdukları yerden ayrılmadıkları, daha da önemlisi buna gerek duymadıkları düşünüldüğünde ne –ulusçuluğu ortaya çıkararak koşullar olan- toplumsal hareketlilikten söz etmek olanaklıdır ne de iletişimdeki herhangi bir gelişmeden. Habermas aynı noktaya toplumsal bağlılıklar açısından değinir. Habermas'a göre feodalizmin yerini

---

²⁰ Suavi Aydın, **Modernleşme ve Milliyetçilik**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993, s. 70.

²¹ Eric J. Hobsbawm, **Devrim Çağı 1789-1848**, çev: Bahadır Sina Şener, 2.b., Ankara: Dost Kitabevi, 2000, ss. 15-19.

kapitalizme bırakmasıyla o zamana kadar birbirlerine yabancı olan kişiler arasında yeni bir dayanışmalı bağ kurulmuştur. Bir zamanlar köy ve aile, toprak ve hanedanlığa karşı gösterilen içten bağlılıklar yerlerini, ulusçuluk üzerine temellenen yeni bir kurgusal bağlılığa bırakmıştır.²² Modernist yaklaşıma göre ulusçuluğun ne zaman ortaya çıktığını ve ortaya çıkışında hangi etkenlerin başat olduğunu daha ayrıntılı inceleyebilmek için bu yaklaşımın belli başlı temsilcilerine değinilecektir. Bu araştırmacılar sırasıyla Gellner, Anderson ve Hobsbawm'dır.

Başlıca amacı ulusçuluğun ortaya çıkış sürecini açıklamak olan Gellner, ulusçuluğu politik ve ulusal birimin birbirleriyle uyumlu olması gerektiğini savunan ilke olarak tanımlar ve bu ilkenin ortaya çıkışının sanayileşme ve sanayileşme sonucunda gelişen işbölümünün gereksinimlerinin zorunlu bir sonucu olduğunu savunur. Sanayileşme öncesi toplumlar oldukça dengeli yapılara, rol sistemlerine sahiptirler. Sanayi toplumu ise sürekli bir ekonomik büyümeye dayanmaktadır. İstihdam edilecek işgücü ve mesleki hareketlilik, sanayi toplumunun temel ilkesini oluşturan ekonomik büyümenin başlıca gereksinimleridir; bu gereksinimleri karşılamamanın yolu ise standart bir eğitim sisteminden geçmektedir. Standart bir eğitim sayesinde bireyler belli bir bilgi ve beceri sistemi kazanacaklar, sanayileşmenin gereksinimi olan uzmanlaşmış, nitelikli işgücünü oluşturabileceklerdir. Ancak standart bir eğitimin verilebilmesi de standart bir dilin kullanımının sağlanmasıyla olanaklıdır, bu ise merkezi bir devleti gerektirir. Sanayi toplumunda, merkezileşmiş bir devlet içerisinde verilen standartlaşmış bir eğitim sistemi zorunludur ve bu durum beraberinde kaçınılmaz olarak politik birim ile kültür arasında bir ilişkiyi doğurmaktadır. Politik birim ile kültür arasındaki bu ilişki sayesinde, standart eğitim sistemi sadece merkezileşmiş ulus-devlete gerekli uzmanlaşmış işgücünü sağlamakla kalmaz, aynı zamanda standart bir ulusal kültürün üretilmesine de çalışır.²³

Ulusçuluğun modern bir olgu olduğunu belirten Gellner, tüm sosyal olguların ulusçuluk gibi modern olmadığını da vurgular. Tam tersine, kültür ve politik güç gibi bazı sosyal olgular süreklilik göstermektedir. Kültürler sürekli, sürekli olarak geleceğe aktarılırlar; ancak bu durum yanlış yorumlanmamalıdır. Kültürler hiç değişmeden ya da sabit

---

²² Jürgen Habermas, "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları, çev: İlknur Aka, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 39.

²³ Gellner, *Nations and Nationalism*, ss. 1-98.

bir temelin üzerine yeni tuğlalar konularak geleceğe aktarılmazlar; tersine, kültürler çok hızlı değişebilirler, değişmektedirler. Ancak Gellner'e göre asıl sorunu kültürlerin sürekliliği ya da değişebilirliği oluşturmamaktadır. Asıl sorun, modern dünyada kültürün ve politik gücün, birbirlerine tarihte daha önce hiç rastlanmayan bir biçimde, ulusçuluğu doğurarak, bağlanmalarıdır.²⁴

Anderson, ulusu tarihin belli bir evresinde ortaya çıkmış, inşa edilmiş bir topluluk olarak gören bir başka kuramcıdır. Anderson'a göre ulus hayal edilmiş bir politik cemaattir. Hayal edilmiştir çünkü, en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımaz, hatta diğer üyeler hakkında pek bir şey bilmez, ama yine de her bir üyenin zihninde toplumlarının birlikteliğinin hayali yaşamaya devam eder. Söz konusu hayalin ortaya çıkma koşulları ise, yeni bir üretim ve üretim ilişkileri sistemi (kapitalizm), yeni bir iletişim teknolojisi (matbaa) ve insanlığın mahkum olduğu dilsel çeşitlilik ile olanaklıdır. Bu koşullar arasında Anderson önceliği kapitalizme verir. 16. yüzyıla kadar dünyaya egemen olan sistem din ve hanedanlık üzerine kuruludur, ancak coğrafi keşiflerle birlikte din ve hanedanlığın egemenliğiyle şekillenen hakim dünya görüşü sarsılmış, o güne kadar hayal bile edilemeyen ve kutsal kitapların anlatımlarını aşan yaşam tarzlarının olabileceğinin görülmesiyle insan yaşamı hakkındaki fikirler aniden genişlemiştir. Laikleşen bir dünyada, politik gücünü kutsallığından -tanrısal özellikler yüklenmesinden- alan hanedanlığın da gerilemesi kaçınılmazdır. Din ve hanedanlığın oluşturduğu kutsal alanların gerileme sürecine paralel olarak matbaada ilerlemelerin kaydedilmesiyle, yayıncılık, kapitalist girişimciliğin ilk biçimlerinden biri haline alır. İlk baskılarını Latince yapan girişimciler, kapitalizmin doğası gereği, bu pazarın doygunluk noktasına ulaşmasıyla farklı dillerden oluşan pazarlara yönelirler; böylelikle Latince'nin tüm dillerin üzerindeki yerini halk dillerine bırakmasına ve halk dillerinin güçlenmesine katkıda bulunurlar.²⁵

Ancak ulus olarak tasarlanan cemaatlerin, basit bir şekilde dinsel cemaatlerin ve hanedanlık mülklerinin içinden çıkarak onların yerini aldığını düşünmek Anderson'a göre dar görüşlülüktür. Kapitalist yayıncılığın önemi belli bir cemaat içinde sadece ortak dili olanaklı kılmasında değil, aynı zamanda ortak 'zamanı' yaratmasında yatar. Yayıncılığın gelişimiyle baskıları gittikçe çoğalan roman ve gazete, insanların, farklı mekanlarda gerçekleşen

²⁴ Ernest Gellner, **Nationalism**, New York: New York University Press, 1997, ss. 90-96.

²⁵ Anderson, a.g.e., ss. 30-58.

eşzamanlı olayları, bilinçlerinde bir araya getirerek hayal edebilmelerini olanaklı kılar.²⁶ Ulusçuluğun oluşumunda yayıncılığın rolüne ilerideki bölümlerde daha ayrıntılı bir biçimde değinilecektir.

Ulus modern çağların bir icadı olarak gören Hobsbawm, ulusçuluğun ortaya çıkış koşullarını açıklamadan önce ulusla yakından bağlantılı olduğu söylenen dil unsurunu ele alır. Hobsbawm farklı dilleri konuşan insan topluluklarının kendilerini bir dili konuşanlar olarak, diğer toplulukların üyelerini ise başka dili konuşanlar olarak tanımlayacaklarını -bu yolla topluluklar arası bir ayrımın oluşacağını- yadsımadığını ifade eder; ancak asıl sorunun, bu tür dilsel engellerin (yalnızca birbirlerinin sözlerini anlamakta zorluk çeken grupları değil), potansiyel uluslar sayılabilecek birimleri ayırdığına inanılmaya ne zaman ve nasıl başlandığının belirlenmesi olduğunu belirtir. Hobsbawm'a göre tarihsel kanıtlar böyle bir inancın modern ulus-devletin oluşumuna kadar var olmadığını göstermektedir. Örneğin 1789 Fransa'sında halkın sadece %12-13'ü Fransızca'yı doğru olarak konuşabilmekte, %50'si ise hiç konuşmamaktadır; bir diğer örnek olan 1860 İtalya'sında ise halkın sadece %2.5'i İtalyanca'yı günlük konuşma dili olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla modern devletteki dil birliğinin nedenleri yine modern devlette aranmalıdır.²⁷

Hobsbawm'a göre ulusçuluğun icadı politik gereksinimlere bağlıdır ve bu gereksinimler, sistemli olarak, Fransız Devrimleri çağında şekillenen 'modern (kapitalist) devletle' ortaya çıkmıştır. Şekillenmekte olan modern devlet, yönettiği insanların hepsini kucaklamakta, feodal sistemin belirsiz sınırlı devletlerinden farklı olarak, diğer toprak parçalarından belirgin sınır çizgileriyle ayrılmaktadır. Kendi halkı üzerinde egemenliği ve yönetimi söz konusudur ve topraklarında yaşayan herkese aynı kurumsal ve idari düzenlemeleri dayatmanın yollarını aramaktadır. Eski sistemde yönetici egemenliğini 'Tanrıdan' alırken, modern devletin yöneticileri meşruiyet kazanabilmek için yurttaşların desteğine gereksinim duymaktadırlar. Bunun yanı sıra yurttaşlara vergi mükellefleri ve askerler olarak da gereksinim vardır. Denilebilir ki, modern devlet kaçınılmaz olarak hükümet ile yurttaşları, birbirleriyle daha önce hiç rastlanmayan gündelik bağlarla bağlamaktadır. Hobsbawm, böyle bir bağın, ancak halka ulus ve ulusçuluk duygularının aşılmasıyla kurulup güçlendirilebileceğini belirtir. Böylelikle dil, yurttaşların homojenleşmesini ve

²⁶ Anderson, a.g.e., ss. 37-51.

²⁷ Hobsbawm, **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, ss. 76-83.

standartlaşmasını sağlayacak biçimde ‘ulusal dil’ olacak, ‘biz’ ve ‘onlar’ arasındaki farklılıkları derinleştirmek amacıyla kullanılacaktır.²⁸

Sonuç olarak, modernist yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden Gellner, Anderson ve Hobsbawm’ın çalışmalarından anlaşıldığı üzere ulusçuluk kapitalizmin politik, ekonomik ve toplumsal alanlarda yarattığı köklü değişimlerle birlikte, söz konusu değişimlerin (yukarıda özetlenen) çeşitli gereksinimlerinin sonucu olarak ortaya çıkan -inşa edilen, oluşturulan, üretilen- bir olgudur.

1.1.3. Etno-Sembolist* Yaklaşım

Etno-sembolist yaklaşım, ulusun tarihsel sürekliliği ve ulusun modernliği tezlerinin yetersizliklerini ortaya çıkarmayı amaçlayan, ulusun kökenlerini tarihsel süreç içerisinde, etnik geçmişe ve kültüre önem vererek açıklamaya çalışan yaklaşımdır. İlkelci yaklaşım ulusların doğallığı üzerine temellenerek, tüm insan topluluklarını en eski dönemlerden beri aynı kategoriye sokarak, kurama yeterli açıklığı getirememektedir. Modernist yaklaşım ise kendilerini ulusa dönüştüren ve daha sonra modern ulus-devlet halini alan etnik toplulukların tarihsel köklerini göz ardı etmektedir. Oysa etno-sembolist yaklaşıma göre ulusçuluğu ve ulusu anlayabilmek için “daha önceki grup kimliği ve tabiyet biçimleri ile onları (ulus ve ulusçuluğu) karşılaştırmak gerekmektedir.”²⁹ Etno-sembolist yaklaşımın incelenmesinde bu yaklaşımın en önemli temsilcisi olan Smith’e yer verilecektir.

Anthony D. Smith ulusu, tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğu olarak tanımlamaktadır. Bir ulusun geçmişten gelen ortak mitleri, tarihi belleği, kültürü nasıl paylaştığını açıklamak ise o ulusun etnik kökenlerini incelemekle olanaklıdır.³⁰ Etnik bağlar ulusların oluşumunda önemli bir rol oynamış, ulusların nasıl ve neden ortaya çıktığını açıklayan ortak kültürel temelleri oluşturmuşlardır. Smith’e göre yatay

---

²⁸ Hobsbawm, **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, ss. 102-124.

* Modernist ve ilkelci yaklaşımların eleştirisine dayanan bu yaklaşım Özkırımlı’nın Milliyetçilik Kuramları adlı çalışmasına dayanılarak adlandırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkırımlı, a.g.e., s. 194.

²⁹ Guibernau, a.g.e., s. 95.

³⁰ Smith, a.g.e., s. 70.

ve dikey olmak üzere iki tür etnik topluluk vardır. Yatay etnik topluluklar aristokratlardan ve yüksek din adamlarından meydana gelmektedir. Yatay etnikler toplumsal olarak üst tabakadan oluşmaktadırlar, toplumsal derinlikten yoksundurlar ve etniklik duygusu yüksek tabaka ve yönetici sınıfla sınırlıdır. Dikey etnik topluluklar ise tam tersine daha yoğun ve tümleşiktirler ve öteki toplumsal tabaka ve sınıflara yayılma eğilimi göstermektedirler. Yatay ve dikey topluluklar arasındaki ayrımlar ulusların inşa edilebileceği farklı etnik tiplerin ortaya çıkartılması ve ulusların biçimlenebileceği iki ana rotanın belirlenebilmesi açısından önem taşımaktadır. Smith ulusların rotasını izlemek için temel aldığı yatay etnik toplulukların ulusa dönüşme sürecine, 'etniye dahil olmanın bürokratik biçimi', dikey etnik toplulukların ulusa dönüşme sürecine ise 'yerliliğin seferberliği' adını vermektedir.

Dahil olmanın bürokratik biçimi, kısaca, yatay etniklerin varlıklarını sürdürebilmek amacıyla toplumun diğer sınıflarını kendilerine katmalarıyla gerçekleşmiştir. Tipik örneklerinin Batı Avrupa devletlerinde görüldüğü bu oluşum, Ortaçağ sonlarında kurulmakta olan bürokratik devlet sayesinde başarıya ulaşabilmiş, dönemin ekonomik ve kültürel değişimleriyle gelişmiştir. Söz konusu değişimlerden ekonomi alanında en önemlisi feodal düzenin yerini kapitalist düzene bırakması, kültür alanında en önemlisi ise dini otoritenin gerilemesidir. Eğitim oranındaki hızlı artış ve iletişimdeki ilerleme kültür alanındaki diğer önemli değişimlerdir. Dikey etnik toplulukların ulusa dönüşme süreci olan yerliliğin seferberliğinde ise bürokratik devletin pek etkisi görülmemektedir. Bu durumun en önemli nedeni, dinin, dikey etniklerin devamını sağlayan başlıca aygıt olarak işlev görmesidir. Bu toplulukların harcı olan örgütlü din değişime kapalıdır. Böyle bir değişimi gerçekleştirip ulusu oluşturmak ise dini topluluktan tarihsel kültür topluluğuna geçişi sağlamakla olasıdır. Söz konusu geçişi sağlama görevi aydınlara düşmektedir. Dikey etnik topluluğu bir arada tutan kutsal dinin yerine, topluluğun kutsal geçmişini (topluluğun geçmişine ait anıları, töreleri ve mitleri) koymak, aydınlar tarafından kullanılacak yöntemlerin özünü oluşturmaktadır. Böylelikle o zamana kadar edilgen olan topluluklar, yeni keşfedilen kültürün etrafında birleşerek bir ulus oluşturmak amacıyla etkin hale geleceklerdir.³¹

Smith'e göre, gerek yatay gerekse dikey etnik topluluklar tarih içerisinde oldukça uzun bir süre varlıklarını korumakta, ulusun oluşumunda rol almaktadırlar. Etnik topluluklar

---

³¹ Smith, a.g.e., ss. 89-112.

bu sürekliliklerini ve ulusların oluşumunda bu denli önemli bir rol oynamalarını kültürel bağlarına borçludurlar. Ancak bu durum kültürün tarihte hiçbir değişikliğe uğramadan ilerlediği anlamına gelmemektedir. Kültür değişebilir, hatta zaman zaman çok köklü değişikliklere uğramaktadır; ancak asıl önemli olan topluluk üyelerinin bilinçlerindeki kültürün devamlılığı düşüncesidir.³²

Ulusçuluk topluluk üyelerinin bilinçlerinde kültürün devamlılığı düşüncesini canlı tutabilmek için ulus oluşturulduktan sonra, zaman ve emeğinin çoğunu güçlü bir ulusal irade oluşturmaya ayırmaktadır. Böyle bir iradeyi oluşturmak seremoni ve sembollerle mümkündür ve bu seremoni ve semboller yaşanan dünyanın büyük bir bölümünü meydana getirmektedir. Ulusu oluşturan bireyler masallar, kadın ve erkek halk kahramanları, yasal uygulamalar, eğitim tarzları, askeri yasalar kadar bayraklar, marşlar, fener alayları, müzeler, sınırlar vs. gibi pek çok seremoni ve sembole çevrilidir. Pek çok bakımdan bu ulusal seremoniler, semboller ve gelenekler ulusçuluğun en etkili ve devamlılık arz eden yönünü oluştururlar ve ulusal seremonilere, sembollere ve geleneklere çoğunlukla aydınlar, özellikle de eğitimciler, sanatçılar ve gazeteciler öncülük etmektedirler.³³

Sonuç olarak ulusçuluğun modern çağın bir ürünü olduğunu, bir başka ifade ile, modern çağda ortaya çıktığını kabul eden etno-sembolist yaklaşıma göre ulusçuluğun ve ulusların tarih sahnesindeki yerini alma sürecine getirilen açıklamalarda etnik bağların önemi yadsınmamalıdır. Etno-sembolist yaklaşım modernist yaklaşımdan tamda bu noktada ayrılır. Ancak bu durum iki farklı yaklaşım arasında hiçbir ortak noktanın bulunmadığı anlamına gelmez; tersine iki yaklaşımın ortak yönleri belirgindir ve bu çalışma açısından vurgulanması gereken noktaları farklılıklar değil benzerlikler oluşturmaktadır.

1.1.4. Modernist Yaklaşım ve Etno-Sembolist Yaklaşım: Ortak Noktalar

Her ne kadar belirli noktalara getirdikleri yorumlar farklı olsa da, modernist yaklaşım ve etno-sembolist yaklaşım arasında bu çalışmanın dayandırılabilceği bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Gerek modernist yaklaşımın, gerekse etno-sembolist yaklaşımın birleştiği en

---

³² Smith, a.g.e., ss. 48-49.

³³ Smith, a.g.e., ss. 126-217.

önemli ortak nokta, ulusçuluğun modern bir olgu olduğudur. Modernist yaklaşım ulusçuluğun ortaya çıkışını 18. yüzyılda kapitalizmle bağlantılı olarak gerçekleşen politik, ekonomik ve toplumsal değişikliklerle açıklarken, etno-sembolist yaklaşım ulusçuluğun ortaya çıkışında etnik ve kültürel değişim ve gelişmelerin de etkili olduğunu belirtse de, her iki yaklaşım da ulusçuluğun inşa edilmiş bir olgu olduğu ve bir kere inşa edildikten sonra sürekli olarak yeniden inşa edildiği, pekiştirildiği konusunda aynı görüştedirler.

Ulusun 'modernist' imgesine göre ulusal kimliği yaratanın ulusçuluk olduğunu söyleyen Smith, Gellner'in ulusçuluk hakkındaki şu açıklamasını aktarır ve bu açıklamaya katıldığını, ulusçuluğu konu alan bu sözlerinde Gellner'in sorunu özlü bir şekilde ortaya koyduğunu belirtir. Gellner'a göre "milliyetçilik milletlerin öz-benlikleri konusunda uyanmış olmaları değildir; milliyetçilik olmadık yerde milletler icat eder –ama ..... olumsuz bile olsalar kendisinin işleyebileceği, o milleti farklı kılan bazı önceden mevcut emarelere ihtiyaç vardır....." ³⁴ Söz konusu açıklamada modernist Gellner ve etno-sembolist Smith, hem ulusların icat edildiği konusunda, hem de ulusun işleyebileceği bazı izlere gereksinim duyduğu konusunda uzlaşmaktadırlar. Modernizmin ulusun tamamen modern bir yapı olduğu ve sadece sanayileşme çağında doğabileceği görüşünde ise Smith'e göre, (önemli noktalarda ayrıntılandırılması gerektiğini belirtmesine rağmen) fazlasıyla gerçeklik payı bulunmaktadır.³⁵

Modernizmin başlıca temsilcileri olan Gellner, Anderson ve Hobsbawm ulusçuluğun oluşum sürecini feodal sistemin yerini kapitalizme bıraktığı süreçle bağlantılı olarak açıklamakta, ulusçuluğun oluşumuyla ilgili kuramlarında Gellner, standart bir eğitimin ve uzmanlaşmış işgücünün önemine³⁶, Anderson, iletişim sistemlerinin gelişmesine³⁷, Hobsbawm ise Fransız Devrimleriyle ortaya çıkan modern devletin rolüne³⁸ ağırlık vermektedir. Etno-sembolist Smith modern devletin ilk ulusu yarattığı görüşüne katılmadığını belirtmekle birlikte, genel olarak ulusların oluşumunda bir takım süreçlerin etkili olduğunu kabul eder. Bu süreçlerden ilki feodalizmin kapalı ekonomisinin yerini kapitalizmin pazar ekonomisine bırakmasıdır. Böylelikle oldukça büyük ölçülere varan bir ticaret ağı kurulacak ve daha verimli ve etkili yapılar için uzmanlara gereksinim duyulacaktır. İkinci etkili süreç ise

---

³⁴ Smith, a.g.e., s. 117.

³⁵ Smith, a.g.e., s. 77.

³⁶ Gellner, **Nations and Nationalism**, ss. 8-98.

³⁷ Anderson, a.g.e., s. 58.

³⁸ Hobsbawm, **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, ss. 102-124.

kültür ve eğitim alanındadır. Dini otoritenin zayıflaması ve uzmanlaşmış çalışanlara gereksinim duyulması nedeniyle eğitim gelişmiş, bilimde laik çalışmalar iletişim tarzlarının gelişimine olanak vermiştir. Smith'e göre, tüm bu süreçlerle birlikte, devrimci modern devlet rejimleri, ulusal topluluğun karakter ve sınırlarının tanımlanışına ve pekiştirilmesine hizmet etmişlerdir.³⁹ Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı üzere, ulusçuluğun ortaya çıkışında etkili olan bir takım görüşler, verilen önem derecesi farklı olmakla birlikte, her iki yaklaşım tarafından da kabul edilmektedir.

İki yaklaşım arasındaki bir başka benzerlik, kültür olgusuyla ilgili bazı yorumlarda gözlenmektedir. Ulusçuluğun modern bir olgu olduğunu belirten Gellner, söz konusu olgu kültür olunca, tüm sosyal olguların ulusçuluk gibi modern olmadığını vurgular. Tam tersine, Gellner'a göre kültür süreklilik göstermektedir. Kùltürler sürekli dir, sürekli olarak geleceğe aktarılırlar; ancak bu durum kùltürlerin hiç değişmeden aktarıldıkları anlamına gelmemelidir; kùltürler çok hızlı değişebilmektedir.⁴⁰ Ulusların oluşumunu etnik ve kùltürel bağlarla açıklayan Smith ise bu durumun, kùltürün tarihte hiçbir değişikliğe uğramadan ilerlediği anlamına gelmediğini özellikle vurgular. Smith'e göre de kùltür değişebilir, hatta zaman zaman çok köklü değişikliklere uğramaktadır.⁴¹

Benzerliklerle ilgili belirtilecek bir başka noktayı ise ulusçuluğun pekiştirilmesinde iletişimin etkisi oluşturmaktır. Smith gelecek kuşakları ulusun 'yurttaşları' olarak toplumsallaştırmak için medya sisteminin gerektiğini belirtir ve ulusçuluğun pekiştirilmesinde ".....gazetecilerin öncülük rolü son derece barizdir"⁴² der. Anderson da benzer bir biçimde özellikle gazeteler üzerine kurduğu yaklaşımında, gazete okurlarının, kimlikleri hakkında en ufak bir fikre sahip olmadıkları binlerce ya da milyonlarca kişi ile aynı gün içerisinde aynı işi yaptıklarından emin olarak gazetelerini okuduklarını, bu yolla kendilerini kimlikleri hakkında bir fikre sahip olmadıkları insanlarla ilişkilendirebildiklerini belirtmektedir.⁴³ Smith'in ifadesi ile gazete, okurlarını ulusun yurttaşları olarak toplumsallaştırmaktadır.

---

³⁹ Smith, a.g.e., ss. 100-101.

⁴⁰ Gellner, **Nationalism**, ss. 90-96.

⁴¹ Smith, a.g.e., ss. 48-49.

⁴² Smith, a.g.e., ss. 114-217.

⁴³ Anderson, a.g.e., ss. 39-51.

Yaklaşımlarla ilgili bir başka ortaklık, ulusçuluğun (yukarıdaki açıklamalarda da yer aldığı gibi) ulusları öncelediğidir. Gellner ulusları oluşturanın ulusçuluğun kendisi olduğunu belirtir.⁴⁴ Hobsbawm'a göre de "milletler devletleri ve milliyetçilikleri yaratmaz, doğru olan bunun tam tersidir."⁴⁵ Smith de ulusçuluğun ulusu ürettiğini ifade etmektedir.⁴⁶ Ulusçuluğun ulusu öncelediğinin vurgulanması ilerideki bölümlerde değinilecek olan yazılı basın ve ulusçuluk arasındaki ilişkinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak hem modernist yaklaşım hem de etno-sembolist yaklaşım ulusçuluğun modern bir olgu olduğu; ulusçuluğun ulusları öncelediği, bir başka ifade ile ulusçuluk olgusunun ulusları ürettiği; ulusçuluk ve ulusun üretiminde (feodalizmin yerini kapitalist sisteme bırakması, dini otoritenin zayıflaması, ticaret ve sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte uzmanlaşmış işgücüne, dolayısıyla merkezi ve standart bir eğitime gereksinim duyulması, kültür ve standart eğitimin kültür üzerindeki etkisi, gazetelerin ulusçuluğun üretimindeki rolü gibi) çeşitli politik, ekonomik ve toplumsal etkenlerin rol oynadığı konusunda aynı görüştedirler. İki yaklaşım arasındaki farklılıklar ve ortaklıklar, kuşkusuz, çok daha ayrıntılı bir biçimde ele alınarak daha geniş açılımlara ulaşılabilir. Ancak hangi açıyla ele alınırsa alınsın temelde her iki yaklaşıma göre de ulusçuluk üretilen bir olgudur.

1.2. Küreselleşme

Tarihin 18. yüzyıl gibi oldukça yakın bir evresinde eski toplumsal bağların yerini alan ulusçuluk, geniş toplulukları bir ulus oldukları kurgusu etrafında birleştirmektedir. Ancak yukarıda da açıklandığı gibi ulusçuluk 18. yüzyılda rastlantı sonucu değil, çeşitli gelişmelerin ve bu gelişmelerin yol açtığı çeşitli gereksinimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, ulusçuluğu üreten koşulların ortadan kalkmasıyla birlikte yerini yeni bağların alacağı düşünülebilir. Günümüzün popüler kavramı küreselleşmenin, böyle bir noktayı işaret ettiği yükselen düşünceler arasındadır. Bu bölümde küreselleşme olgusu ve ulusçuluğun küreselleşme karşısındaki konumu tartışılacaktır.

⁴⁴ Gellner, *Nations and Nationalism*, s. 8.

⁴⁵ Hobsbawm, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik*, s. 24.

⁴⁶ Smith, a.g.e., s. 117.

Küreselleşme kavramı, günümüzde dünya sistemini tanımlayan başlıca kavram haline gelmiştir. Son yıllarda dünya üzerinde gerçekleşen (ekonomiden ekolojiye) hemen her olayın incelenmesi bu kavrama başvurmaksızın yapılmamakta, kavrama hemen her konunun açıklamasında öncelikli olarak yer verilmektedir. Özellikle kapitalizmin yeniden yapılanma sürecine işaret etmekte olan küreselleşme kavramı kısaca, “sermayenin akışkanlığının ve uluslararası sermayenin egemenliğinin artması” olarak tanımlanabilir.⁴⁷ Bir başka tanıma göre ise küreselleşme, merkez sermayesinin kendiliğinden hareketinin her biçimiyle, bütün sınırları adım adım zorlayarak yıkmasını, böylece karını en çoklaştırmasını anlatan bir süreçtir.⁴⁸ Söz konusu süreç, dünyayı sermayenin serbestçe aktığı kapitalist tek bir Pazar haline getirirken “Batılı modernleşme projesinin -politik- kurumları ile zihniyet -kültür- dünyasının evrensel olarak geçerli ve makbul hale dönüşmesi” sürecini de beraberinde getirmektedir.⁴⁹

Kapitalizmin yeniden yapılanma sürecine işaret eden küreselleşme kavramının köklerini kapitalizmde aramak gerekmektedir. Kapitalizmin tarihsel gelişimini Amin, merkantilist biçim (1500-1600), klasik dönem (1600-1945), savaş sonrası dönem (1945-1990) ve en yakın dönem (1990’dan sonrası) olarak dörde ayırır. İlk dönem başat Atlantik (merkez) ülkelerinin ticaret sermayesinin egemenliğini ve birikimini sağlamak amacıyla çevre bölgelerini yarattığı sanayi öncesi dönemdir. İkinci dönem sanayi devriminin sonucu olarak gelişen, kapitalizmin temel biçimlerini belirleyen ve *ulus-devletlerin kurulmasına sahne olan dönemdir*; bu dönemde merkez (gelişmiş ülkeler) ile çevre (azgelişmiş ülkeler) arasındaki ilişkiler netleşmiştir. Üçüncü dönemde o döneme kadar egemen olan merkezi ulusal üretim sistemlerinin gittikçe parçalanmalarına ve bütünleşmiş dünya üretim sistemini oluşturan unsurlar olarak yeniden birleşmelerine tanık olunmaktadır, bu gelişmelere paralel olarak bu dönemde çevre ülkelerin eşitsiz ve dengesiz bir biçimde sanayileşme çabalarına da rastlanmaktadır. Son dönemde ise, Doğu Bloku ülkeleri (1989) ile SSCB’nin (1991) dağılması ve iki kutuplu dünyanın sona ermesi ile dünya sisteminin dengesi niteliği çökmüş, yeni dünya düzeni olarak adlandırılan bir düzensizlikle karşı karşıya kalınmıştır.⁵⁰

---

⁴⁷ Menderes Çınar, “Küresel Sermaye ve Ulus Devlet”, **Toplum ve Bilim**, 62, Yaz-Güz 1993, s. 82.

⁴⁸ Gülten Kazgan, **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye’nin Yeri**, İstanbul: Altın Kitaplar, 1994’den Çiler Dursun, **Tv Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge Kitabevi, 2001, s. 96.

⁴⁹ Sevda Alankuş Kural, “Yeni Hayali Kimlikler ve Yurttaşlar Demokrasisi”, **Birikim**, 71-72, Mart-Nisan 1995, s. 88.

⁵⁰ Samir Amin, **Küreselleşme Çağında Kapitalizm**, çev: Vasıf Erenus, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999, ss. 13-14.

“Küreselleşme hiç de yeni bir olay değildir” diyen Kazgan’a göre de küreselleşmenin geçmişi coğrafi keşifler sayesinde yerkürenin her yanının tanınmasına kadar uzanmaktadır. Coğrafi keşiflerle birlikte ticari kapitalizme geçilmiştir ve Kazgan’ın da belirttiği gibi, kapitalizmin tarihsel gelişimi sanayideki gelişmeleri temel alarak Birinci Sanayi Devrimi, İkinci Sanayi Devrimi ve Üçüncü Sanayi Devrimi biçiminde de dönemlere ayrılabilir. Ticari kapitalizmin sanayi kapitalizmine dönüşmesi, Birinci Sanayi Devrimi adı altında, 18. yüzyıl sonunda buhar makinesinin ilk olarak İngiltere’de kullanılması ile başlamıştır. Birinci Sanayi Devrimi’ni İkinci Sanayi Devrimi izlemiş, 19. yüzyılın sonu olarak tarihlenebilen devrimde içten patlamalı motorların sanayide kullanılması etkili olmuştur. Bu gelişmeyi telefon, radyo, otomobil gibi iletişim ve ulaşım alanlarındaki gelişmeler izlemiştir. 20. yüzyıl sonlarında bilişim alanında gerçekleşen teknolojik gelişmeler ise Üçüncü Sanayi Devrimi’ni oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelerin farklı alanlara getirdiği değişimler oldukça belirgindir. Örneğin, günümüzde emeğin yerini robotlar almakta, vasıfsız emek gittikçe değersizleşmektedir; haberlerin akışı artık sınır tanımamakta, gerek televizyon gerek bilgisayar aracılığıyla birey habere rahatlıkla ulaşabilmektedir.⁵¹ Üçüncü Sanayi Devrimi’ni oluşturan teknolojik gelişmeler kapitalizmin serbest piyasa ekonomisinde de gelişmelere neden olmuş, sermayenin dünya çapında dolaşımı hızlanmış ve egemenliği daha da artmıştır. Sermayenin akışkanlığı ve egemenliğindeki bu artış günümüzde küreselleşme olarak adlandırılmaktadır.

Temelleri 1500’lü yıllara dayanan kapitalist sistem, oluşumundan beri bazı değişmeyen karakteristik özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Öncelikle, kapitalizm sonsuz sermaye birikimi üzerine kurulu bir sistemdir. Sonsuz sermaye birikiminin sağlanması her şeyin metalaştırılması sayesinde gerçekleşmektedir. “Metalar, bir dünya pazarı içinde, mal, sermaye ve emek gücü biçiminde bir yerden diğerine akarlar. Akış ne denli serbestse metalaştırma derecesinin de o denli yüksek olacağı varsayılr. Sonuç olarak bu akışı kısıtlayan her şey varsayımsal olarak ters tepki yapar.”⁵² Bu nedenle kapitalizm sermaye birikimini sağlayabilmek için hep bir dünya sistemi biçiminde varolmuştur. “Birikimin mümkün olan en yüksek düzeyde sürdürülebilmesi amacıyla, yeni pazarlar, hammadde ve ucuz emek

⁵¹ Gülten Kazgan, **Küreselleşme ve Ulus-Devlet, Yeni Ekonomik Düzen**, 2.b., İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, ss. 25-28.

⁵² Balibar ve Wallerstein, a.g.e., s. 42.

bulabilmek için daima coğrafi bir genişleme söz konusudur.”⁵³ Ticaret ve göçler, misyonerlik ve askeri fetihler, emperyalizm ve neo-emperyalizm gibi olgular, kapitalist sistemin doğasında varolan sonsuz sermaye birikimi, sürekli büyüme, egemenliğini artırma gibi özelliklerin farklı dönemlerde gerçekleştirilmesini sağlayan farklı yöntemlerden bazılarıdır ve bu yöntemlerin yirminci yüzyılın sonlarında kazandığı biçim küreselleşmedir. Ancak günümüzde küreselleşme olgusu tarihsel boyutundan koparılmakta ve dünyanın sermayenin serbestçe aktığı tek bir Pazar haline gelmesi son derece yeni, küreselleşme sürecine içkin bir özellik olarak algılanmaktadır. Oysa varlığı sermayenin sınırsız bir biçimde büyümesine bağlı olan kapitalist sistem, doğası gereği bu özellikleri oluşumundan beri içinde barındırmıştır.

Sonsuz sermaye arayışını sürdürebilmek için, kapitalist sistem evrenselci bir ideolojiyi savunmak ve uygulamak zorundadır.⁵⁴ Böyle bir ideolojinin savunulması günümüzde küreselleşme ile gerçekleşmekte, küreselleşme modernleşmenin ve modernliğin evrenselleştirici gücü, tarih-aşırı ve ulus-aşırı olarak sunulmaktadır. Ancak modernleşmenin ve modernliğin evrenselleştirici gücü olarak sunulan, aslında “Batı’nın tüm dünyaya yayılmasıdır”⁵⁵, Batı dünyasının evrensel hale dönüştürülme çabasıdır. Ancak, gelişmeler her zaman tek bir doğrultuda ilerlemekte, Batı dünyasının evrensel hale dönüştürülme çabası her zaman aynı sonucu vermemektedir. Küreselleşme, artan bağımlılığa rağmen, birleşmiş bir dünya yaratmayı başaramamıştır. Giddens’in belirttiği gibi “artan ekonomik ve kültürel bağımlılığa karşın, küresel düzen eşitsizliklerle doludur ve farklı olduğu kadar, ortak kaygılara da sahip olan devletlerin oluşturduğu bir yamalı bohça gibidir.”⁵⁶ Kapitalizmin ulaştığı bu noktada, küreselleşme ulus-devlet ve ulusçuluk üzerinde bazı farklılıklara neden olmaktadır; ancak bu durum, kapitalizmin sermaye birikimine dayalı karakteristik yapısı göz ardı edilmeden ve ulusçuluğun kapitalist sistemin gereksinimleri sonucunda üretilen bir olgu olduğu unutulmadan incelenmelidir.

---

⁵³ David Morley ve Kevin Robins, **Kimlik Mekanları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar**, çev: Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997, s. 151.

⁵⁴ Balibar ve Wallerstein, a.g.e., s. 42.

⁵⁵ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, cilt1: 1919-1980**, edi: Baskın Oran, 4.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 41.

⁵⁶ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000, s. 67.

1.2.1. Küreselleşmenin Ulus-Devlet ve Ulusçuluk Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme, ulus-devlet ve ulusçuluk ilişkisinin başlıca sorunsalı, sistemin hala ulus-devlet ve ulusçuluğa gereksinim duyup duymadığı noktasında toplanmaktadır. Çünkü kendilerine olan gereksinimlerin sona ermesi ile birlikte 'üretilen' bir olgu olan ulusçuluğun da son bulması kaçınılmazdır. Bu bölümde küreselleşme, ulus-devlet ve ulusçuluk ilişkisi ele alınacak, ulus-devletin ve ulusçuluğun küreselleşen dünyadaki yeri belirlenmeye çalışılacaktır. Küreselleşmenin ulus-devlet ve ulusçuluk üzerindeki etkilerinin ayrı başlıklar altında incelenmelerinin nedeni ise, ulusçuluk zihne ve duygulara dayanan daha çok soyut bir olguyken, ulus-devletin ulusçuluk olgusunun somut yansıması, kurumsal boyutu olmasıdır.

1.2.1.1. Küreselleşme ve Ulus-Devlet

Sınırları çizilmiş belli bir alan üzerinde idari bir tekeli sürdüren, yönetimi yasa ile ve iç ve dış şiddet araçlarının doğrudan denetimiyle yaptırım altına alınan kurumsal yönetim biçimleri öbeği olarak tanımlanan ulus-devlet⁵⁷, tarih sahnesine çıktığı andan bu yana bir takım işlevleri yerine getirmektedir. Vatandaşların güvenliğini, adaleti sağlamak; ekonominin büyümesini gerçekleştirecek ortamı yaratmak; gerekli hukuk çerçevesini yürürlükte tutmak; vatandaşların çalışma olanaklarını ve asgari refahını, eğitim-kültür ve sağlık düzeyinin yükselmesini sağlayarak daha ileri bir toplum yaratmak ulus-devletin başlıca işlevlerini oluşturmaktadır.⁵⁸ Ulus-devlet, meşruluğunu ve iktidarını bu işlevlerden alır. Ancak, küreselleşme ile birlikte, günümüzde ulus-devletin yukarıda sıralanan işlevlerini yerine getirmekte ne denli başarılı olduğu, iktidarını hala koruyup korumadığı, ya da daha doğru bir anlatım ile küreselleşen kapitalizmin ulus-devlete hala gereksinim duyup duymadığı tartışılır hale gelmiştir. Küresel dünya sisteminde ulus-devlet hala bir yere sahip midir, yoksa artık sınırları ile küresel kapitalizme bir engel oluşturduğu için yerini başka güçlere mi devretmektedir?

⁵⁷ Giddens, **Sosyoloji**, s. 208.

⁵⁸ Kazgan, a.g.e., s. 244.

Şaylan ulus-devletin zayıfladığını, bunun başlıca nedeninin ise küresel kapitalizmin devleti işlevsizleştirilmesi olduğunu belirtir.⁵⁹ Bu önermenin dayanak noktasını ulus-aşırı şirketlerin günümüzde kazandığı küresel güç oluşturmaktadır. Ulus-aşırı şirketlerin küresel gücünün kaynağında ise ekonomik güç bulunur; çünkü, “21. yüzyıla girilirken dünya sistemindeki ilişkilerde en önemli faktörler ‘ekonomik veriler’ biçiminde belirmektedir.”⁶⁰ Uluslararası arenada ulus-aşırı şirketlerin gücü artmış, uluslararası ekonomik işlem merkezleri ve ağları gelişmiş, böylelikle ulus-devlet sınırları içerisindeki ulusal ekonomiler zayıflamış, önemlerini kaybetmişlerdir. Günümüzde ulus-devletlerin, kendi sınırları içerisindeki kısıtlı hareket alanlarıyla, politik araçlarla neredeyse hiç kontrol edilemeyen ulus-aşırı şirketlerin ekonomik alanı arasındaki fark ulus-devletin önemsizliğini su yüzüne çıkarmaktadır.⁶¹ Kısaca, ulus-devletin zamanla aşındığını, gücünü yitirdiğini ve uluslararası güçlere bağımlı hale geldiğini öne süren görüşler hiçte az değildir. Ancak küreselleşme ve ulus-devlet ilişkisinin farklı boyutları da bulunmaktadır.

Giddens küreselleşmenin ulus-devleti aşındırdığını belirten görüşleri, açıklamalarında genellikle oldukça benzer bir tablo çizmeleri nedeniyle eleştirir. Bu görüşler egemen ulus-devletlerin, başlangıçta yaygın olarak sınırları içinde az çok tam bir yönetsel denetime sahip ayrı oluşumlar biçiminde ortaya çıktıklarını varsayar. Küresel kapitalizm geliştikçe, bağımlılık kalıplarının da arttığı belirtilir. Söz konusu kalıplar, yalnızca devletlerin uluslararası arenada birbirleriyle kurdukları bağlarda değil, ulus-aşırı şirketlerin oluşumuyla da ifade edilmektedir. Bağımlılık kalıplarının artması sonucunda, ulus-devletlerin, kendi işleri üzerindeki denetimlerinin giderek azaldığına inanılır. Ancak Giddens, oluşumundan beri, ulus-devletin egemenliğinin, her devletin diğer devletlerin kendi sınırları içindeki özerkliğini tanımış olması anlamında, *devletler arasındaki ilişkilere bağlı* olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir devlet, pratikte, yasalarda belirtildiği gibi tam bağımsız olmamıştır, sadece bağımlılık kalıplarına son yıllarda yeni boyutlar eklenmiştir. Bu durumda son iki yüzyılın tarihi “ulus-devletin sürekli azalan egemenliğinin tarihi değildir.”⁶² Yerasimos ise ulus-devletin hiçbir zaman tam bağımsız

⁵⁹ Gencay Şaylan, **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, Ankara: İmge Kitabevi, 1995, ss. 200-202.

⁶⁰ Ülke Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, 3.b., İstanbul: Der Yayınları, 2001, ss. 170-171.

⁶¹ Jürgen Habermas, **Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akabeti**, çev: Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları, 2002, ss. 27-29.

⁶² Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, çev: Ersin Kuşdil, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998, ss. 68-69.

olamayışını, ulus-devlet kapitalizmin etkisi altına girdiği andan beri “ağır basan, hatta ülkenin iç çelişkilerini belirleyen dış ilişkilerdir” biçiminde açıklamaktadır.⁶³ Dolayısıyla, ulus-devlet doğası gereği her zaman dış güçlere bağımlıdır, bir başka ifade ile egemenliği hep ‘az’dır; bu nedenle ulus-devletin dış bağlılıklarla azalan egemenliğini tartışmak anlamsız bir çaba olmaktadır.

Ulus-devletin küreselleşme karşısındaki durumu ile ilgili olarak söylenenler Wallerstein’a göre de en baştan hatalıdır; çünkü, “firmaların ulus-aşırı nitelikleri hiçte yeni bir şey değildir”, sadece, bu konu hakkında günümüzde daha fazla konuşulmaktadır. Kapitalizm oluşumundan beri bir dünya sistemidir, ulus-aşırıdır ve ulus-devlet mekanizmalarını sonsuz sermaye birikimi yararına kullanmaktadır. Wallerstein ulus-aşırı şirketlerin, devlet yapıları ve özellikle merkez bölgelerde güçlü devlet yapıları olmadan yaşayamayacaklarını da belirtir. Ulus-aşırı şirketler ulus-devletlere garantörleri, yaşam kaynakları ve büyük karların yaratılmasında kritik önemdeki unsurların sağlayıcısı olarak gereksinim duymaktadırlar.⁶⁴ Amin’e göre bu gereksinimin temelini ulus-devletin politik ve toplumsal boyutunda aramak gerekmektedir. Küresel kapitalizmin “Pazar yoluyla yönetmek düşüncesi bir ütopyadır, kapitalizmin gerçek yönetimi ‘Pazar artı devlete gereksinim duyar’⁶⁵; çünkü toplumsal ve politik yönetimler olmaksızın küresel ekonomi sadece bir çatışma ve kriz kaynağı olacaktır.

Küresel ekonominin 21. yüzyılda alacağı biçimlerle ilgili çeşitli tahminler bulunmaktadır. Küreselleşmenin ulus-devlete, özellikle de merkez bölgelerde güçlü ulus-devletlere, gereksinim duyduğunu belirten Kazgan bu tahminleri iki grupta toplar; küresel ekonomi “bölgesel bloklar arası artan ticaret ve sermaye akımları biçiminde gelişecektir” ya da “sermaye, özellikle finansal fonlar biçimindeki sermaye, küreselleşmesini sürdürürken mal ve hizmet ticareti daha çok bölgesel bloklarda yoğunlaşacaktır.” Kazgan, her iki durumda da ulus-devletin, ülke-içi ve uluslararası ilişkilerde ana birim olmayı sürdüreceğini vurgulamaktadır.⁶⁶ Bir başka ifade ile, ulus-devlet küresel kapitalizm için vazgeçilmezdir; çünkü, tüm ekonomik güçlerine rağmen ulus-aşırı şirketlerin ulus-devletlerin sahip olduğu güçle rekabete giremeyeceği bazı önemli noktalar bulunmaktadır.

⁶³ Stefanos Yerasimos, **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye: Bizanstan Tanzimata**, çev: Babür Kuzucu, 7.b., İstanbul: Belge Yayınları, 2000, s. 21.

⁶⁴ Immanuel Wallerstein, **Ütopistik ya da 21. Yüzyılın Tarihsel Seçimleri**, çev: Taylan Doğan, İstanbul: Avesta Yayınları, 2001, s. 52.

⁶⁵ Amin, a.g.e., s. 61.

⁶⁶ Kazgan, a.g.e., s. 156.

Ulus-aşırı şirketlerin ulus-devlemlerle rekabete giremeyeceği noktalardan biri “toprak bütünlüğü ve şiddet araçlarının kontrolü” konusudur.⁶⁷ Dünya üzerinde, şu ya da bu devlet tarafından yasal kontrol alanı savları ileri sürülmeyen hiçbir yer bulunmamaktadır. Ulus-aşırı şirketler, her ne kadar güçlü olsalar da, Harvey’nin belirttiği gibi, üretimin sürebilmesi için, emek ve sermaye belli bir mekanda bir araya getirilmek zorunda olduğu sürece mekansal sınırlar her zaman vardır ve karşı koyarlar.⁶⁸ Dolayısıyla, küresel sermaye devlet sınırları içindeki sosyal standartlar, iş güvencesi ve ücret artışı gibi taleplerden rahatsız olsa ve zaman zaman ülkeyi terk etse bile, son noktada ulus-devlete bağımlıdır. Ulus-aşırı şirketleri ulus-devletlere bağlayan bir başka neden, devletlerin şiddet araçları üzerindeki denetimidir. Vatandaşlarının güvenliğini sağlamakla sorumlu olan ulus-devletler bu görev sayesinde silahlı gücü tekelleştirmiştir. Ulus-aşırı şirketler ise, Giddens’in belirttiği gibi, ekonomik güçleri ne denli büyük olursa olsun, “askeri örgüt değildirler ve kendi kendilerini, belirli bir toprak parçasında egemen olan siyasal/yasal kendilikler (entity) olarak belirleyemezler.”⁶⁹ Bu nedenle, küresel sermaye ulus-devletlerin, Bauman’ın ifadesi ile, “yerel polis karakolları”nın⁷⁰, sınırlarından rahatsızlık duysa bile, onlardan vazgeçememektedir. Ulus-devlet ve küresel sermaye arasındaki bir diğer bağı ise, ulus-devletin toplumsal, politik yapısı oluşturmaktadır. Sistemin devamı için toplumsal düzenin sağlanması, kaosun önlenmesi gerekmektedir. Ulus-aşırı şirketler kendi kendilerini belirli bir toprak parçasında egemen olan politik/yasal kendilikler olarak belirleyememektedirler. Bu durum Amin’in belirttiği gibi, düzenin devamı için ulus-aşırı şirketlerin ulus-devletin toplumsal ve politik boyutlarına gereksinim duymaları ile sonuçlanmaktadır.⁷¹ Ulus-devlet, öncelikle, vatandaşlarının bakım, eğitim, sağlık hizmeti gibi piyasa ilişkileri içinde özde kar getirmeyen insani gereksinimlerini karşılayarak toplumsal düzenin ayakta tutulmasını sağlamaktadır.⁷² Toplumsal düzenin sağlanmasının bir başka yolu ise hukuk sisteminden geçmektedir. Her ulus-devlet kendi sınırları içerisinde merkezi bir yargı gücüne sahiptir ve sahip olduğu yargı gücü sayesinde küresel sermayenin gereksinim duyabileceği yasal düzenlemeleri gerçekleştirebilmekte ve ülke içindeki muhalif güçleri bastırabilmektedir.⁷³

⁶⁷ Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, s. 72.

⁶⁸ David Harvey, ‘The Geopolitics of Capitalism’, **Social Relations and Social Structures**, der: D. Gregory ve J. Urry, Londra: Macmillan, 1985’den Morley ve Robins, a.g.e., s. 54.

⁶⁹ Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, s. 72.

⁷⁰ Zygmunt Bauman, **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 79.

⁷¹ Amin, a.g.e., s. 52.

⁷² R. Williams, **İkibine Doğru**, çev: E. Tarım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989’dan Dursun, a.g.e., s. 100.

⁷³ Dursun, a.g.e., s. 101.

Sonuç olarak denilebilir ki, yok olmaya başladığı yönündeki tüm görüşlere rağmen gerek vatandaşların katılımını ve denetimini sağlayabilmesi nedeniyle, gerekse küresel sermayenin gereksinim duyduğu koşulları oluşturabilmesi nedeniyle ulus-devlet varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu bağlamda ulus-devletin geleceğini tartışırken göz önüne alınması gereken başlıca unsur ulusal ekonomilerin yapısında görülen değişimler değil, sistemin ulus-devlete olan gereksiniminin devam edip etmediğidir.

1.2.1.2. Küreselleşme, Ulusçuluk ve Ulus

Günümüzde, ideolojik bir hareket olarak ulusçuluk sadece yerkürenin her köşesine yayılmış olmakla kalmaz; dünya öncelikle ‘ulus-devletler’ biçiminde bölünür ve ulusçu ideoloji her yerde bireylere kimliklerini sağlayarak, durmaksızın kendini yinelemeyi sürdürür. Denilebilir ki, ulusal kimlik insanoğlunun paylaştığı bütün kolektif kimlikler arasında, belki de en önemli olanıdır. “Diğer -sınıf, cins, ırk, din gibi- kolektif kimlik türleri milli kimlikle örtüşebilir veya terkibe girebilirler” ancak, ulusal kimliğin ve ulusçuluğun önemini azaltamazlar.⁷⁴

Ancak kurumsal bir olgu olan ulus-devletlerin aksine, ulusçuluk “önemli ölçüde gereksinimler ve eğilimlerin hissedilmesini gerektiren psikolojik bir olgudur.”⁷⁵ Ulusçuluk ve ulus, ulus-devlet gibi bir gerçeklik değildir. Bauman’ın belirttiği gibi ulus-devlet, hem haritada hem de belli bir toprak parçasında, kesin olarak çizilmiş sınırları olması anlamında ‘gerçek’dir. Sınırların tamamı güç yoluyla korunmuştur, öyle ki bir devletten ötekine rasgele geçiş ve çıkış devleti ‘gerçek’ kılan somut direnişle karşılaşır. Ulus-devlet açıkça tanımlanmış bir toprak parçası ve açıkça tanımlanmış bir üst otorite sayesinde, ‘gerçek’ -sert ve çetin bir direniş nesnesi- halini almaktadır. “Gelgelelim, aynı şey millet için söylenemez. Millet başından sonuna bir hayali **cemaattir**; o ancak üyeleri zihinsel ve duygusal olarak kendilerini öteki üyelerinin çoğuyla hiçbir zaman yüz yüze karşılaşmayacakları kolektif bir bünye ile ‘özdeşleştirdikleri’ müddetçe bir varlık olarak mevcuttur.”⁷⁶

⁷⁴ Smith, a.g.e., s. 221.

⁷⁵ Anthony Giddens, **Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi**, çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000, s. 212.

⁷⁶ Zygmunt Bauman, **Sosyolojik Düşünmek**, çev: Abdullah Yılmaz, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 185.

Son zamanlarda kurumsal bir olgu olan ulus-devlet gibi, zihinsel ve duygusal ögelere bağımlı olan ulusçuluk ve ulus olgularının da küreselleşmeye bağlı olarak fazlasıyla aşındığı iddiaları ile sıkça karşılaşılmaktadır. Bu iddialara göre, küreselleşmenin sonucunda kapitalist toplumun en temel politik bağlılık biçimini oluşturan ulusçuluk ve ulus çözülmekte ve yerini “artık hem daraltılmış (yerel, bölgesel ve taşra düzeyinde) hem de genişletilmiş (kıt’a Avrupa’sında) vatandaşlık kavramlarına” bırakmaktadır. “Küresel-yerel bağlamı içinde yeni bağlılıklar ve ilişkiler yaratılmaktadır.”⁷⁷ Ancak yine küreselleşme ve ulus-devlet ilişkisinde olduğu gibi ulusçuluk, ulus ve küreselleşme ilişkisinde de farklı seslere kulak vermek gerekmektedir.

Ulusçuluğun ve ulus düşüncesinin günümüzün küresel dünyasında hala temel bir konuma sahip olduğu söylenmektedir. Ancak uzun insanlık tarihinde sadece iki yüz yıllık bir geçmişe sahip olan ulusçuluk ve ulus, günümüzün küresel dünyasında nasıl temel bir konuma oturmuştur? Smith, ulusçuluk ve ulusun bu gücünün öncelikle “her yerde hazır ve nazır oluşundan” kaynaklandığını belirtir. Smith’e göre, eğer gerçekten küresel bir görüngü varsa bu ulus ve ulusçuluktur. Yeryüzünde etnik ve ulusal çatışmaların damgasını vurmadığı, ulusal bağımsızlık isteyen hareketlerin doğuşuna tanık olunmadığı hemen hiçbir yer yoktur. Ancak günümüzde ulusçuluğun ve ulusal kimliğin gücü sadece küresel olmasından değil, aynı zamanda kaplayıcı olmasından da kaynaklanır. Ulusal kimlik, etkinliklerinin pek çok noktasında bireylerin ve toplulukların yaşamını kaplamaktadır. “Dil, hukuk, kurumlar ve seremonilerde olduğu kadar, gurur verici olaylardan ve mitlerden değer ve anılara dek” oldukça geniş bir sahada boy gösterir ulusal kimlik.⁷⁸

Guibernau ulusçuluğun ve ulusun, günümüzün özerk ama görece zayıf bireyi ile karmaşık ve güçlü küresel güçleri arasında aracılık eden bir dizi kimlik kategorisi içinde özellikle anlam kazandığını belirtmektedir. Guibernau’ya göre ulusçuluğun artan önemi zayıf bireyin ‘aidiyet gereksinimini’ karşılama konusunda yatmaktadır. Ulusçuluk insanlara kendi politik kaderlerini belirleyebileceklerini söyler, onların kendi kültür ve kişiliklerini geliştiren insanlar olarak iradelerine saygı duymalarını sağlar. Böylelikle bireyin ‘aidiyet gereksinimi’ giderilir

⁷⁷ Morley ve Robins, a.g.e., ss. 108-109.

⁷⁸ Smith, a.g.e., s. 222.

ve bireylerin kendi sonlu doğalarını, ait oldukları ulus ile özdeşleşerek aşmaya çalışmaları sağlanır.⁷⁹

Giddens da bireyin aidiyet gereksinimine değinmektedir. Toplumsal bağların hızla zayıfladığı ve dengelerin hızla oynaklaştığı günümüz dünyasında birey, varlığını güvende hissetmeye, bir bütüne 'ait' olmaya giderek daha fazla gereksinim duymaktadır. Akrabalığa ve yüz yüze ilişkilere dayalı kapalı toplumların yaşam biçimlerinde; her ne kadar çatışma, tartışma ve gerilimler bulunsa da, bireyin benliği için gerekli olan güvenlik çerçevesi yeterince desteklenmektedir. Ancak kapitalizmle birlikte gerçekleşen toplumsal değişimler kapalı toplum yapılarına son vermiş, varlığını güvende hissetme duygusunda yaşanan yarılmalar bireyin benliğinin dengesini bozmuştur. "Rutinleşmenin büyük ölçüde geleneğin yerini aldığı ve 'anlamın' özel ile kamusalın sınırları içine çekildiği gündelik yaşam koşullarında" ulusal bir topluluğa 'aidiyet' düşüncesi, bireyin varlığını güvende hissetmesini sağlaması nedeniyle oldukça önemlidir.⁸⁰

Ulusçuluğun aşındığı yönündeki görüşlerin özellikle yaratılan yeni bağılıklar ve ilişkilerde vurguladığı bir konu ise kültür alanındadır. Bu görüşlere göre Batı, tüm ürünlerini, değerlerini, önceliklerini ve yaşam biçimini ihraç ederek ulusal kimlikleri ve kültürleri, dolayısıyla ulusları, tehdit etmektedir. Ancak kültür hiçbir zaman durağan değildir, sürekli başka kültürlerle etkileşim içindedir ve değişmektedir. Tomlinson küreselleşmenin kültür üzerindeki etkilerinin 'onların nasıl yaşadığı' sorusunun 'bizim nasıl yaşadığımız' kavramını tehdit etmesi olarak düşünüldüğünü belirtir ve kültürün aslında dinamik bir doğaya sahip olduğunu hatırlatır. "Bizim nasıl yaşadığımız' hiçbir zaman durağan bir koşullar bütününden oluşmaz; o daima akış içindedir, bir süreçtir." Tomlinson'a göre, "modern dünyada 'bizim kültürümüz' hiçbir zaman 'yerel bir ürün' değildir; daha önceki kültürel etkilerin izlerini taşır, ki bu da zaten bu 'toplama' işleminin bir parçasıdır ve böylece bu yabancı özellikler 'yerleşmiş' hale gelirler."⁸¹ Hobsbawm ve çalışma arkadaşları da, modern toplumlardaki pek çok 'geleneğin' tarihten gelen derin kökleri sayesinde 'kutsallaştırılmış' ve uzun zaman önce oluşmuş, değişmez birer uygulama olduğu görüntüsünü vermesine rağmen aslında oldukça

⁷⁹ Guibernau, a.g.e., ss. 91-114.

⁸⁰ Giddens, *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi*, s. 213.

⁸¹ John Tomlinson, *Kültürel Emperyalizm, Eleştirel Bir Giriş*, çev: Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, ss. 139-140.

yeni olduğunu belirtmektedirler. Bu ‘yeni’ gelenekler çoğu zaman ulus-devlet kurumları tarafından bilerek üretilmektedir.⁸²

Günümüzde geleneklerin ulus-devlet tarafından üretimi hiç kesintiye uğramadan devam etmektedir. Taguieff bu durumu ulus-devlet eliyle “toplumsallaşma ve kültürlenme süreçleri” olarak adlandırır ve eğitim sisteminin ulusun kültürel bütünleşmesi işlevini görmeye devam ettiğini, politik etkinliğin ise geleneksel (bir partide çalışmak) ya da yeni tarz (‘insani yardım ve dayanışma’ derneklerine katılmak) ulusal vatandaşlık öğrenimini özendirmediğini sürdürdüğünü belirtir. Kısacası vatandaşlık hiçbir şekilde ulusal olmayan bir biçim almamakta ve ulus varolmaya devam etmektedir. Dolayısıyla Taguieff’e göre, ulusal kimliğin ve ulusal kültürün yok olduğu yönündeki iddialar, sadece ulusçu önderlerin, “hemen ele alıp taktik icabı dramatik bir hale getirdikleri” söylemlerden oluşmaktadır.⁸³

Ayrıca kimlikle ilgili önemli bir konu her kimliğin kendi dünyasını tanımlayabilmek için ‘öteki’ne gereksinim duymasıdır. Öteki ile ilişki değişkendir, ancak önemli olan ilişkinin değişikliğe uğraması değil sınırların sabit kalmasıdır. Kimlik öteki ile olan sınırlar, farklılıklar sayesinde kendini var eder. Connolly bu durumu, “kimlik farklılığı tanımlama yetisine bağımlıdır” biçiminde belirtmektedir.⁸⁴ Hall da kimliğin kendi olumsuzunu her zaman, sadece olumsuzun dar bakışıyla elde edebilen yapılanmış bir temsil olduğunu belirtir. “Senin dışındaki herkesin ne olduğunu öğrendiğinde, sen onların olmadığını demektir.” Kendini inşa edebilmesi için, kimliğin ötekinin iğne deliğinden geçmesi gerekmektedir.⁸⁵ King bu durumu “sistemli ya da tek bir mekan olan dünya asla bir söylem dünyası olamaz: bu dünya asla kendini temsil edemez, tam anlamıyla gerçekleşmiş bir bütünsellik oluşturamaz”⁸⁶ biçiminde özetlemektedir. Bu bağlamda tüm dünyanın farklılıklardan arınmış tek bir küresel kimliğin çatısı altında toplanması pek olası gözükmemektedir.

Bilgin de ulus-ötesi kimlik kavramına kuşkuyla yaklaşır ve Taguieff’in bu konudaki görüşlerine yer verir. Ulusal kimlikleri aşan bir ulus-ötesi kimlik fikri pozitif gibi görünse de

⁸² Eric Hobsbawm, “Introduction: Inventing Traditions”, **The Invention of Tradition**, yay: E. Hobsbawm and T. Ranger, Cambridge: Cambridge University Press, 1983’den Tomlinson, a.g.e., s. 140.

⁸³ Pierre-Andre Taguieff, “Milliyetçilik ve Anti-milliyetçilik”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, der: Jean Leca, çev: Siren İdemen, İstanbul: Metis Yayınları, 1998, s. 113.

⁸⁴ William E. Connolly, **Kimlik ve Farklılık**, çev: Ferma Lekeşizalın, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995, s. 93.

⁸⁵ Stuart Hall, “Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik”, **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**, der: Anthony D. King, çev: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s. 41.

⁸⁶ Anthony D. King, **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**, s. 197.

değildir; bu kimlik fikri hiçbir coşku yaratmadığı gibi, insanların kendini ulusları için feda etmesini meşrulaştıramaz; hiç kimse ulus-ötesi kimlikler için ölmez; oysa günümüzde pek çok insan, vatanlarını, uluslarını ve ulusal kimliklerini savunmak için coşkuyla ölüme gitmektedir⁸⁷; ulusçuluk ötekini, dolayısıyla kendini üretmeye devam etmektedir.

Smith günümüzde kolektif özdeşliğin asıl biçiminin ulusal kimlik olduğunu belirtir. Bireylerin duyguları ne olursa olsun kültür ve kimliğin egemen ölçütünü ulusal kimlik verir; toplumsal ve ekonomik etkinliğinin esas odağını oluşturur. Smith'e göre, ister övülsün ister yerilsin, ulus aşılmakta olduğu yönünde hiçbir belirti göstermemektedir. Ulusçuluk popüler rızaya sahip ve popüler bir coşku sağlayan politik dayanışmanın biricik sembolünü ve rasyonelini vermeye devam eder, “diğer bütün tahayyüller, bütün rasyoneller onunla karşılaştırıldığında soluk ve bulanık kalır. Onlar bir seçilmişlik duygusu vermezler, biricik (nitelikte) bir tarihleri ve özel kaderleri yoktur.”⁸⁸

Sonuç olarak, her yerde bulunması anlamında küresel bir görüngü oluşu, kapitalizmle birlikte toplumsal yapıda gerçekleşen değişimler ve ulus-aşırı güçler karşısında zayıflayan bireyin aidiyet gereksinimini karşılaması (ve böylelikle sistemin gereksinim duyduğu toplumsal düzenin korunmasına katkıda bulunması), eğitim sistemleri ve politik etkinliklerle üretimine devam edilmesi, kendini üretmek için ‘öteki’ne gereksinim duyan kimliğe modern dünyada en uygun yapı olması nedeniyle ulusçuluğun öldüğü yönündeki görüşler henüz yeterince gerçekçi görülmemektedir. Yerini ileride başka toplumsal bağlılık biçimlerine bırakma olasılığı varolmakla birlikte, ulusçuluk önümüzdeki yıllarda da insanlığa temel toplumsal, kültürel ve politik kimliklerini sağlamayı sürdürecektir.

---

⁸⁷ Nuri Bilgin, **Siyaset ve İnsan**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1997, s. 119.

⁸⁸ Smith, a.g.e., ss. 260-271.

2. BÖLÜM İDEOLOJİK BİR ARAÇ OLARAK YAZILI BASIN

Ulusçuluk ideolojisinin oluşumunda çeşitli toplumsal, ekonomik ve politik dinamikler rol oynamış, bu dinamiklerin oluşturduğu koşullara ve gereksinimlere bağlı olarak önce ulusçuluk ideolojisi, ardından da bu ideolojinin somut, politik yapılanması olan ulus-devlet ve tüm bireyleri birbirlerine soyut bağlarla bağlayarak özdeş, tek bir topluluk oldukları hayali -tasarımı- çerçevesinde birleştiren ulus oluşmuştur. Ancak toplumsal, ekonomik ve politik dinamikler ulusçuluğun ve ulusun oluşumunun nedenlerini açıklarken, nasıl sorusunu cevapsız bırakmaktadırlar. Nasıl sorusunun cevabı ise ulusçuluk ideolojisinin ve ulusun üretiminde kullanılan araçlarda bulunmaktadır. Eğitim, dil ve kitle iletişim araçları ulusçuluğun ve ulusun üretiminde kullanılan araçların önde gelenleridir. Hobsbawm ulusçu ideolojinin ulusa bağlılık duygusunu aşmak ve herkesi ülkeye ve bayrağa bağlamak için, öncelikle ilkokullardan yararlandığını belirtir.⁸⁹ Modern okullar sadece ulusal duyguları uyandırmakla kalmamış, bölge, kültür, sınıf, sosyal statü gibi ayrımları en aza indirgeyerek ulusal birliği kurmuştur.⁹⁰ Bölgesel dillerin yerini ülke sınırları içinde ortak bir dile bırakması birlik duygusunu pekiştirmiş kitle iletişim araçlarının ilk örnekleri olan yayıncılık ve yazılı basın da ulusçuluğun oluşumuna pek çok katkıda bulunmuştur.

Ancak ulus bir kez oluşturulduktan sonra tek bir topluluk olduğu tasarımı sürekli canlı tutulmalı, bir başka ifade ile ulus her gün tekrar yeniden üretilmelidir. Çünkü ulus kendisine olan inancın ürünüdür, topluluğun üyeleri ona inandığı sürece varolmaktadır. Ulusun yeniden üretimi ise bireylere aralarındaki hayali bağı her gün durmadan hatırlatmakla olanaklıdır. Ulus varlığını sürdürebilmek için bir topluluk biçimi olarak hem üyeleri arasındaki benzerliğe hem de dışarıdakilerin farklılığına vurgu yapmalıdır. Hayali bağı durmadan hatırlatarak bir topluluk oluşturma bilinci, çeşitli simgelerin kullanımı ve ulusun üyeleri olan bireylere güç veren törenlerin tekrarlanması gibi etkinliklerle olanaklıdır. Kendilerini birleşmiş hissedebilecekleri özel olayları öne çıkartarak ve birliği betimleyen

⁸⁹ Hobsbawm, 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik, s. 115.

⁹⁰ Guibernau, a.g.e., s. 122.

simgeler sergileyerek ulus kendisini ötekilerden ayıran sınırları oluşturur. Ulusçuluk ideolojisinin başarısı açısından bu etkinlikler son derece önemlidir.⁹¹ Bir başka ifade ile ulusçuluk ideolojisi yaygın inanışın tersine savaş gibi kriz dönemlerinin birleştirici etkisi ile değil her gün, günlük yaşamdaki sıradan etkinliklerle varlığını sürdürmektedir.⁹² Bu etkinliklerin gerçekleştirilmesinde ulusçuluk ideolojisi, en geniş sayıdaki kitlelere her gün en yoğun olarak ulaşabileceği kitle iletişim araçlarını kullanır.

Genel olarak kitle iletişim araçları, özel olarak yazılı basın günümüzde 'haberdar etme' işlevi nedeniyle modern bireyin yaşamında vazgeçilmez bir konuma sahip olmuştur. Modern birey 'haberdar' olmalıdır çünkü 'haberdar olmak' günümüzde bireyin toplumsallaşmasının başlıca koşuludur. Ancak haberin gerçekte olayların bir kurgusu olduğu ve haber yapım sürecinin zorunlu pratikleri sonucunda nesnel olamadığı düşünüldüğünde bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ulusçuluk ideolojisi ve yazılı basın arasındaki ilişki ise, tam olarak bu sorunlar çerçevesinde oluşmaktadır. Yapısal özellikleri nedeniyle nesnel olamayan yazılı basın, ulusçuluk ideolojisinin üretildiği ve yeniden üretildiği başlıca ortamlardandır.

Bu bölümde öncelikle ulusçuluk ve yazılı basın ilişkisinin tarihsel geçmişi özetlenecek; toplumsal, ekonomik ve politik dinamiklerin hızla değiştiği 17. ve 18. yüzyıllarda dönemin yeni keşfi yayıncılık ve yazılı basının henüz bilimsel anlamda gücünden ve ideolojik yönünden habersiz eller tarafından nasıl değerlendirilerek ulusçuluğun üretiminde rol aldığı anlatılacaktır. Tarihsel gelişiminden ve ulusçulukla olan ilk tanışmasından sonra yazılı basın ideolojik bir araç olarak kuramsal bir çerçeveye oturtulmaya çalışılacak, bu amaçla öncelikle ideoloji kavramı ele alınacak, ideolojinin üretildiği başlıca ortam olması nedeniyle dil, söylem ve ideoloji ilişkisine yer verilecek ve son olarak yazılı basın-ideoloji-dil sınırları içerisinde ulusçuluk ideolojisinin günlük yeniden üretiminde haber söyleminin rolü tartışılacaktır.

---

⁹¹ Guibernau, a.g.e., s. 138.

⁹² Michael Billig, **Banal Nationalism**, 2.b., London: Sage Publications, 1997, ss. 105-109.

2.1. Ulusçuluğun Oluşumunda Yazılı Basının Rolü

18. yüzyılda ilk ulus-devletin oluşumuna sahne olan Avrupa'da, süreli yayının, daha önce çeşitli öncüleri görülse de, tam anlamıyla doğuşu 17. yüzyılda gerçekleşmiştir. 1605 Mayısından itibaren Hollanda'nın Anvers şehrinde *Nieuwe Tydinghen* adlı bir gazete yayınlanmaya başlar ve daha sonraki yıllarda hızla diğer şehirlerde de gazeteler yayınlanır.* Yazılı basının bugün de varolan pek çok özelliğinin 17. yüzyıl içerisinde oluştuğu görülmektedir. Tür yelpazesi daha o günlerde oldukça genişlemiştir; “askeri, siyasi ve ekonomik haberleri birbiri ardına sıralayan genel ilgiye yönelik” gazete türünün yanı sıra, kültür yayınlarından ve toplum haberleri bakımından zengin eğlence yayınlarından oluşan iki farklı tür de iyice belirginleşmiştir.⁹³ Gazete türlerindeki farklılaşmayı gazetelerin günlük olarak yayınlanmaya başlaması, muhalefet gazeteciliğinin doğması, gazetelere ilanların girmesi gibi gelişmeler izlemiştir.⁹⁴ 17. yüzyıldan başlayarak, söz konusu gelişmeler yazılı basın alanında birbiri ardına hızla gerçekleşirken, 18. yüzyıl sonlarından itibaren devletler politik alanda yeni bir yapılanma süreci ile karşı karşıya kalırlar. Artık, devletler ulus kavramı etrafında yeniden inşa olmakta ve “ulusal kimlik kavramına bir anlam ve içerik kazandırma rolü de”⁹⁵ yazılı basına düşmektedir. Avrupa'nın ilk ulus-devletlerinden olan Fransa, 1789 Fransız Devrimi sırasında bir devletin halkının yayıncılık yoluyla nasıl bir kamuoyu bilincine ulaştığını örneklemesi bakımından ilginçtir. Öyle ki, Kohn'a göre ulusçuluğun oluşumu da zaten Devrim'in bu özelliği ile ilgilidir. Fransız Devrimi monarşiyi yıkmakla kalmamış, Devrim'in önderlerinin, iktidarını Tanrı'dan alan kralın gücüne karşı ulusçu ideolojinin gücünü keşfetmesini sağlamıştır.⁹⁶ Böylelikle, eski sistemin dini bağlarının yerini yeni sistemde hangi bağların alacağı belli olmuştur.

1789 Fransız Devrimi'ni, gazetenin Devrim'in gerçekleşmesinde oynadığı rolü incelemekten tam anlamıyla açıklayabilmek olası değildir. Kaldı ki, bu çalışma açısından bu rolün açıklanması özellikle önem taşımaktadır. Gazete Fransız Devrimi'ni gerçekleştiren

* Gazetelerin bazı şehirlerdeki ilk yayın tarihleri şöyledir: Londra: 1622, Paris: 1631, Roma: 1640, Madrid: 1661.

⁹³ Jean-Noel Jeanneney, **Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi**, çev: Esra Atuk, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, ss. 26-27.

⁹⁴ M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, 4.b., İstanbul: Der Yayınları, 1999, s. 72.

⁹⁵ Frederic Barbier ve Catherine Bertho Lavenir, **Diderot'dan İnternete Medya Tarihi**, çev: Kerem Eksen, İstanbul: Okuyan Yayın, 2001, s. 387.

⁹⁶ Kohn, a.g.e., s. 9.

ortamın pek çok özelliğini hazırlamıştır. Öncelikle monarşinin sürdürdüğü gizlilik gazete sayesinde yıkılmış, kamusal işlerin şeffaflığı sağlanmıştır. Artık monarşinin, egemenliğin gökten indiğini söylemesi yetmemekte, her şey yazılı basın sayesinde vatandaşların dikkatli ve katı bakışları altında olup bitmektedir. İkinci olarak gazete tüm aracılığı devreden çıkarıp okuyucu-vatandaşlarla doğrudan ilişki kurma görevini yüklenmiştir. Bu nedenle “okuyucu mektupları” bu gazetelerde bugünkünden çok daha fazladır. Son olarak yazılı basın Fransız Devrimi'nin sadece bir aynası olarak değil aynı zamanda ve daha da önemlisi merkezi bir aktörü olarak görev almıştır. “Anlaşmazlıkları halka duyuran, çatışmaları açığa çıkaran, ve bundan hareketle, sonuçta ..... bu çatışmaları meşrulaştıran basındır”. Böylelikle tarihte daha önce olmayan bir biçimde kamuoyu olgusu ortaya çıkmış, “tarihsel dinamizmin en önemli figürü, Tarih'in itici gücü” olmuştur.⁹⁷ Rousseau kamuoyunun oluşumu hakkında 1776'da şöyle yazar:

*Yirmi yıldan beri halkın fikirlerine yön veren düzenli ve tutarlı düşünce, içinde yaşadığımız yüzyılı diğerlerinden ayıran özelliklerden biridir. Bu tarihe kadar, fikirler süreksiz ve kuralsız, insanların tutkularına göre daldan dala atılıyorlardı ve bu tutkular durmaksızın çakıştıklarından, halkı birinden diğerine sabit bir yön çizmeksizin sürüklüyorlardı.*⁹⁸

Rousseau'nun ifadesindeki ‘son yirmi yıl’ yayıncılığın gelişimine denk düşmekte, yayıncılık ve basın ‘süreksiz ve kuralsız’ fikirleri ‘düzenli ve tutarlı’ hale getirmektedir. Devrim’le keşfedilen ‘kamuoyu’nun gücü, gerek kamusal bir eğitim sisteminden, gerekse kitle iletişim araçlarından yararlanılarak ‘ulusal bilince’, ‘ulus’un gücüne dönüştürülecek ve bu yolla yeni sisteme meşruluk kazandıracaktır.

Avrupa'nın ilk ulus-devleti olması nedeniyle örnek olarak seçtiğimiz Fransa'da, kamuoyu ve ulusçuluk, basımla ilişkileri çerçevesinde bu şekilde doğsa da, kuşkusuz, tek bir devlete özgü olan bu örnek yazılı basın ve ulusçuluk arasındaki ilişkiyi yeterince aydınlatamamaktadır. Ancak bu örnek doğrultusunda belirtilmesi gereken nokta, devletlerin artık, halkı bir arada tutabilmek için ortak bir anlayışa, duygulara ve düşüncelere, bir başka ifade ile ortak bir ulusal bilince sahip bir ulusa gereksinim duyduğudur. Ulusal bir bilincin

⁹⁷ Jeanneney, a.g.e., ss. 60-64.

⁹⁸ Jeanneney, a.g.e., ss. 64-65.

oluşturulmasında ise, KİA'nın ilk örnekleri olan yayıncılık ve yazılı basına önemli görevler düşecektir. KİA ile ulusçuluk arasındaki ilişkiyi belirleyen ilk araştırmacılardan biri olan Deutsch'dır. Deutsch ulusal topluluğun varlığının, üyeleri arasındaki ilişkinin yoğunluğuna bağlı olduğunu öne sürer ve bu yoğunluğu sağlamanın bir yolunun iletişim süreçlerinden geçtiğini belirtir. Deutsch'un anlatımında yazılı basın ilişki yoğunluğunu, dolayısıyla ulusçu bağları artıran bir öge olarak ön plana çıkmaktadır.⁹⁹

Martin-Barbero da KİA'nın "kitlelerin halka, halkın da ulusa dönüştürülmesi" sürecinde etkili olduğunu belirtir. Çalışmalarının konusunu oluşturan birçok Latin Amerika ülkesinde "farklı bölgelerden ve illerden olan insanların günlük ulusal deneyimi ilk defa yaşaması, yayıncılık sistemlerinin geliştirilmesi sayesinde olmuştur" der.¹⁰⁰ Yazılı basının ulusların oluşumunda önemli bir etken olduğunu söyleyen Anderson ise bu oluşumun nasıl gerçekleştiğine ışık tutar. Anderson'a göre, farklı toplulukların ulusa dönüştürülmesinde yayıncılığın ve yazılı basının öncelikli etkisi, 'zaman' kavramının algılanışında yarattığı farklılıkta aranmalıdır. 'Zaman'ın, modern toplumlarda olduğu gibi, 'geçmiş'le 'şimdi'nin birbirlerinden ayrıştığı sonsuz bir neden sonuç ilişkisi olarak kavranması Ortaçağ'ın dinsel toplumlarına tamamen yabancıdır. 'Şimdi', Ortaçağ'ın dinsel toplumlarında, dünyevi olaylar zincirinin bir halkasından ibarettir; her zaman varolmuş olan ve varolacak olan bir şeydir. Yayıncılığın kapitalist girişimciliğin ilk biçimlerinden biri halini alması ve gerek roman gerekse gazete basımlarının hızla çoğalması ile birlikte zaman kavramı köklü bir değişikliğe uğramıştır. Roman ve gazete insanların farklı mekanlarda gerçekleşen eş zamanlı olayları zihinlerinde bir araya getirerek hayal edebilmelerini olanaklı kılmıştır. Bir kurgu olarak roman, okuyucuya, birbirlerinden habersiz karakterlerin yaşamlarını aynı zaman dilimi içerisinde bir bütün olarak sunabilmekte, böylelikle okurun kafasında yepyeni bir dünya yaratabilmektedir. Gazete okurları ise, kimlikleri hakkında en ufak bir fikre sahip olmadıkları binlerce ya da milyonlarca kişi ile aynı gün içerisinde aynı işi yaptıklarından emin olarak gazetelerini okumakta, bu yolla kendilerini kimlikleri hakkında bir fikre sahip olmadıkları insanlarla ilişkilendirebilmektedirler. Böylelikle artık zaman, sürekli bir 'şimdi' değil

---

⁹⁹ Karl Deutsch, **Nationalism and Social Communications: An Inquiry into the Foundation of Nationality**, Londra: The MIT Press, 1953'den Christophe Jaffrelot, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, s. 56.

¹⁰⁰ J. Martin-Barbero, "Communication from Culture: The Crisis of the Nations and the Emergence of the Popular", **Media, Culture and Society**, 1988'den Morley ve Robins, a.g.e., s. 99.

kesilebilen, bölünebilen, çakışabilen zamandır; “ ‘bu sırada’ tabirine getirilmiş karmaşık bir açıklamadır.”¹⁰¹

‘Bu sırada’, diğerlerinin ne yapmakta olduğunu artık farklı bir açıyla kavrayan insanlar, Morley ve Robins’in belirttiği gibi, yayıncılık aracılığıyla karşı karşıya gelip dayanışmaktadırlar.¹⁰² Gazeteler, toplumların hem buluşma mekanları hem de kimlik mekanları olmuştur. Hegel gazetelerin modern insan için sabah dualarının yerini tuttuğunu söylerken kuşkusuz haklıdır. Her gün milyonlarca insan, birbirlerinin kimlikleri hakkında en ufak bir fikre sahip olmamakla birlikte, her birinin, o gün içerisinde, günlük kitlesel ayneye katıldığından emindir.¹⁰³ Kısaca gazete, geniş kitlelerin birbirleriyle ilk olarak karşılaştıkları, birbirlerinin farkına vardıkları ve bir topluluk olduklarının hayali ile bütünleştikleri kurgusal mekanı sağlamakta, böylelikle, ulusun oluşumuna, Anderson’ın ifadesi ile inşasına, katkıda bulunmaktadır.

Yayıncılığın ve yazılı basının, ulusun oluşumunda etkili olduğu bir başka alan ise dilsel birliğin sağlanmasıdır. Deutsch’un belirttiği gibi kapitalizm öncesi kırsal toplumlarda geçerli olan yerleşik-yalıtık yaşam tarzı nedeniyle dil, lehçe ve ağızlar büyük farklılıklar göstermektedir. Standart bir ulusal dilin kullanılması ise, kapitalizmle birlikte, ticaret yollarında gerçekleşen canlanma ve hareket yoğunluğunun politik ve ekonomik bakımdan belli bir dilin başat hale gelmesine yol açması ve bu dilin ulusçu seçkinler ve aydınlar tarafından benimsenmesi sonucunda gerçekleşmiştir.¹⁰⁴ Deutsch’un ifadesi ile ‘seçkinler ve aydınlar’ tarafından benimsenen dilin, ulusal dil haline gelmesinde yayıncılığın katkısı büyüktür.

Birinci bölümde de belirtildiği gibi yayıncılık, kapitalist girişimciliğin ilk biçimlerinden biridir. Kapitalist yayıncılık başlangıcından itibaren Pazar olarak tüm Avrupa’ya yayılmış, ancak ilk baskılarını Latince yapması nedeniyle dar bir okuyucu kitlesine hitap etmiştir. Latince okurlardan oluşan Pazar bir süre sonra doyum noktasına ulaştığında, yayıncılık da, kapitalizmin tüm diğer sektörleri gibi, durmak bilmeyen Pazar arayışını yaşamış

¹⁰¹ Anderson, a.g.e., ss. 39-51.

¹⁰² Morley ve Robins, a.g.e., s. 99.

¹⁰³ Anderson, a.g.e., s. 50.

¹⁰⁴ Deutsch, a.g.e.’den Aydın, a.g.e., s. 72.

ve “tek dilli pazarın taşıdığı potansiyel(e)” yönelmiştir.* Böylelikle kapitalist yayıncılık çeşitli halk dillerini standartlaştırmış ve yaygınlaşmalarına katkıda bulunmuştur. Artık, geniş kitlelerin konuştuğu ortak bir dil vardır. Anderson’a göre başka hiçbir şey birbirleriyle ilişkili halk dillerinin derlenmesine, dilbilim ve sözdiziminin dayattığı sınırlar içinde, matbaa yoluyla çoğaltılabilen ve piyasa yoluyla yaygınlaştırılmaya elverişli yayın dilleri yaratan kapitalizm kadar büyük bir katkıda bulunmamıştır. Bu yayın dillerinin ulusal bilincin temellerinin atılmasını sağlamaları ise özellikle, Latince’nin altında ama konuşulan halk dillerinin üzerinde bir düzeyde, birleşik bir değiş tokuş ve iletişim alanı yaratmaları ile gerçekleşir:

Konuşurken birbirlerini anlamakta güçlük çeken ve hatta kimi zaman tamamen başarısız kalan, devasa sayıdaki Fransızcalar, İngilizceler, İspanyolcalardan birini bilenler, artık birbirleriyle baskı ve kağıt aracılığıyla anlaşabiliyorlardı. Bu süreçte bir yandan kendi dil alanları içinde yer alan yüz binler ya da milyonlarca insanın farkına varırken, aynı zamanda yalnızca o yüz binler ya da milyonların bu şekilde kendileriyle aynı alana ait olduğunun da farkına vardılar. Yayın aracılığıyla bağlı oldukları bu okur-yoldaşlar, kendi dünyevi, tikel ve görünür görünmezlikleriyle ulusal olarak hayal edilen cemaatlerin nüvelerini biçimlendirdiler.¹⁰⁵

Yayıncılık ve yazılı basın, ulusçuluğun oluşumuna katkılarıyla ilgili açıklığa kavuşturulması gereken son bir nokta vardır. Daha önce belirtildiği gibi, kamuoyunun gücünün keşfinde 1789 Fransız Devrimi belirleyici olmuştur. Devrim sonrasında iktidara gelen burjuva sınıfı yönetimine meşruluk sağlamak amacıyla Devrim’le keşfedilen ‘kamuoyunun gücünü’ eğitim sisteminin ve yazılı basının yardımıyla ‘ulusun’ gücüne dönüştürmüştür. Ancak, yine daha önce de belirtildiği gibi, Devrim’in gerçekleştiği 1789 Fransa’nda halkın sadece %12-13’ü Fransızca konuşmaktadır. Öyleyse, 1789’da, Fransızca konuşan kitlenin halkın beşte birini bile oluşturmadığı, üstelik okur-yazar sayısının da oldukça az olduğu düşünüldüğünde nasıl olmuştaki yazılı basın Devrim öncesinde kamuoyunun, Devrim sonrasında ise ulusun oluşumunda başlıca rollerden birini üstlenmiştir? Bu durum, ilk bakışta çelişkili öğeler içeriyor gibi gözükse de, aslında olayların tam olarak nasıl geliştiğinin iyi bir açıklayıcısıdır.

---

* O dönemde Avrupa’da ruhban sınıfı ve aristokrasi hem Latince öğrenmekte, hem de buldukları yörenin dilini konuşmaktadır. Halkın geri kalanı ise, ‘tek dil konuşan’lardır.

¹⁰⁵ Anderson, a.g.e., ss. 52-60.

Sorunun cevabı, özellikle, ulusların ulusçuluğu değil, ulusçuluğun ulusları oluşturduğunun bir kez daha hatırlanmasında gizlidir; ilk önce ulusçuluk ideolojisi varolmuş, sonra bu ideolojiyi benimseyenler tarafından, bilinçli bir çabanın sonucunda, uluslar oluşturulmuştur. Bu duruma göre, ulusçuluğun oluşumu ile yazılı basın arasındaki ilişkiyi iki aşamalı olarak kabul etmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Birinci aşamada, yıkılan feodalizm ve güç kaybeden aristokrasi karşısında, ekonomik gücü elde eden ve politik gücü de elde etmek isteyen burjuva sınıfı görülmektedir. Fransızca konuşan %12-13'lük kitleyi de bu sınıf oluşturur.¹⁰⁶ Ticaretle uğraşması nedeniyle, burjuva sınıfının okur-yazar oranı oldukça yüksektir.* Fransız Devrimi'nin başlıca dinamiğini, bu sınıfın, feodalizmden arta kalan ve kendilerine ayak bağı olan monarşiyi devirerek politik gücü elde etmek istemesi oluşturmuştur. Bu nedenle, Fransız Devrimi sırasında yayıncılık ve yazılı basın aracılığıyla bir araya gelen, tek bir kamu bilinci etrafında birleşen ve ulusçu ideolojiyi doğuran başlıca sınıf burjuva sınıfıdır. İkinci aşama ise, burjuva sınıfı yönetimi elde ettikten sonra başlamaktadır. İktidarını meşrulaştıracak, halkı bir arada tutacak, sorgulanamaz bir destekten yoksun olan burjuva sınıfı, kamusal bir eğitim sistemi ve yazılı basın sayesinde böyle bir desteği, 'ulusu' yaratmıştır. Fransa'da politik ağırlığa sahip olan burjuva sınıfının konuştuğu lehçe ise, ulusal dilin temelini oluşturmuştur. Aynı şekilde İtalya'da İtalyanca elit kesimi oluşturan okur-yazarları birleştiren unsurdur. Böylelikle halkın sadece %12-13'ünün konuştuğu diller, söz konusu kesimler iktidarın yeni sahipleri oldukları için, ulusal dil halini almışlardır. Benzer bir durum Türk ulusçu hareketinde de görülmektedir. Her ne kadar "devrimci bir burjuvaziden" söz edilemese de¹⁰⁷, ulusçu ideoloji ilk olarak Osmanlı'da aydınlar arasında benimsenmiş, bu benimsemeye yazılı basın etkili olmuştur.¹⁰⁸ Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra ise, ulusal bilincin sağlanabilmesi amacıyla dili sadeleştirme sürecine girilmiş, Latin alfabesi kullanılmaya başlanmış ve dil hanedanlığa özgü olan Osmanlıca, Arapça ve Farsça sözcüklerden arındırılarak Türkçe'ye dönüştürülmüştür.¹⁰⁹ Ulusal bilincin oluşturulması sürecinde yazılı basından yararlanılmış, bu konuda basının ne kadar önemli olduğu Atatürk tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: "Türk basını, milletin

---

¹⁰⁶ Hobsbawm, 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik, s. 80.

* Kaldı ki, aynı dönemde okur-yazar oranı okuma salonlarının varlığı nedeniyle yayıncılığın etkilerinin belirlenmesinde çok büyük bir önem taşımamaktadır; bu dönemde halk gazete okuma salonlarında toplanır ve haberler yüksek sesle okunarak tartışılır. Böylelikle okur-yazar olmayan kitleler de gazetelerden yararlanmaktadır.

¹⁰⁷ Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası**, Ankara: İmge Kitabevi, 1994, s. 25.

¹⁰⁸ Aydın, a.g.e., s. 165.

¹⁰⁹ Anderson, a.g.e., s. 91.

gerçek seda ve iradesinin kendini belirtmesi şekli olarak cumhuriyetin etrafında çelikten bir kale vücuda getirmelidir, bir fikir kalesi. . . Basın mensuplarından bunu istemek cumhuriyetin hakkıdır.”¹¹⁰

Yazılı basın ulusçuluk ilişkisi tarihsel süreçte yukarıdaki gibi gelişmiş ve ilerleyen yıllarda sinema ve radyonun da keşfiyle modern kitle iletişim araçları popüler ideolojileri standartlaştırmak, homojenleştirmek ve dönüştürmek, bunun yanı sıra özel çıkar sahipleri ve devletler tarafından propaganda yapmak amacıyla kullanılmıştır. Bu bağlamda ‘Halkı Aydınlatma’ olarak tanımlanan ilk enformasyon bakanlığının 1933’te Almanya’da yeni Adolf Hitler hükümeti tarafından kurulmuş olması özellikle dikkat çekicidir.¹¹¹ Ancak yazılı basın-ulusçuluk ilişkisini tam anlamıyla açıklayabilmek için, konuyu tarihsel sürecin yanı sıra kuramsal bir bakış açısı ile ele almak gerekmektedir. Sıradaki bölümde ideolojik bir araç olarak yazılı basının ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminde oynadığı rol kuramsal boyutu ile incelenecektir.

2.2. Yazılı Basının Söyleminde Ulusçuluk İdeolojisi

Medya araştırmalarını liberal-çoğulcu yaklaşım ve eleştirel yaklaşım olmak üzere iki ana grupta toplamak olanaklıdır. ABD kaynaklı olan liberal-çoğulcu yaklaşım medyanın toplumda özerk bir güç olduğu varsayımı üzerine kurulmuştur. Medya zaman zaman politik süreçten etkilenmekte, ancak kendisi de özerk bir güç olarak politik gücü etkileyebilmektedir. Liberal-çoğulcu yaklaşım özerk bir güç olarak medyayı, toplumsal olayları ve gerçekleri olduğu gibi yansıtan bir aynaya benzetmekte, 1900’lerin başında güvenilir haberciliğin ayrılmaz bir parçası haline gelen ‘nesnellik’ ilkesini benimsemektedir. Nesnellik ilkesi 1800’lerin ortasında popüler basının ortaya çıkışıyla birlikte, adım adım gelişerek yansız bir dünya görüşünü anlatmak için kullanılmıştır. Gazeteci nesnellik ilkesi doğrultusunda, bir bilim adamı değer yargılarından arınarak nasıl gözlenebilen gerçekliğin bilgisine ulaşabiliyorsa, o şekilde politik yanlılığından arınarak olayları habere dönüştürebilmelidir.¹¹²

---

¹¹⁰ Ömer Şenyapılı, “Atatürk ve Gazetecilik, Gazeteler, Gazeteciler”, **İletişim A.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Yayın Organı**, 8, 1981’den Emel Baştürk Akca, **Ulusal Söylemin İnşasında Yazılı Basın ve Kardak Krizi Örnek Olayı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 134.

¹¹¹ Hobsbawm, **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, s. 169.

¹¹² M. Ayşe İnal, **Haberi Okumak**, İstanbul: Temuçin Yayınları, 1996, ss. 16-36.

Liberal-çoğulcu yaklaşım, kapitalist sistemde haberin pazara sunulan bir metaya dönüşmesi sonucunda, talebin arzı belirlediği görüşünü savunmaktadır. Yaklaşım medya ürünlerinin tek biçimliliğini, benzeşmelerini ‘halkın talebi’ ile gerekçelendirmektedir. Gazeteci nesnellik ilkesi doğrultusunda yorumdan uzak durarak ve tarafsız bir biçimde farklı görüşlere yer vererek halka talep ettiğini sunar. Ancak gazetecilik pratiklerini liberal-çoğulcu yaklaşım ile ele almak, haberde yanlılık olgusunu gazetecinin politik yanlılığı ile sınırlayan kısır bir anlayışla sonuçlanmaktadır. Medya araştırmalarını bu kısırlıktan kurtaran ise eleştirel yaklaşım olmuştur. Eleştirel yaklaşım ideoloji ve dil konusunda yapılan çalışmaların üzerine temellenir ve medyanın özerkliğini, haberin ‘nesnellliğini’ ve ‘gerçekliğini’ sorgular.¹¹³ Bu çalışmada da eleştirel yaklaşım benimsenmekte, medyanın özerkliği ve haberin nesnelligi sorgulanmaktadır. Bu bağlamda sıradaki bölümde dil ve söylem konuları ele alınacak ve yazılı basının ideolojinin yeniden üretimindeki rolü tartışılacaktır.

2.2.1. İdeoloji

İdeoloji kavramı oldukça uzun ve karmaşık bir tarihsel geçmişe sahiptir. Kavram ilkin *fikirler bilimi* anlamı ile kullanılmış, sonra bu anlam *fikirler sistemine* dönüşmüş, daha sonra ise çok daha geniş tanımlara ulaşılmıştır. Ulusçuluk kavramında olduğu gibi ideoloji kavramında da, kavramın pek çok farklı anlamı içinde barındırması ve bu alanda çalışan araştırmacıların farklı yorumlara sahip olmaları nedeniyle geçerli, tek bir tanıma ulaşılamamıştır. Çeşitli tanımlara göre ideoloji: toplumsal yaşamda anlam, gösterge ve değer üretme süreci; belli bir toplumsal sınıf ya da gruba özgü fikirler bütünü; egemen politik gücü meşrulaştırmaya yardımcı olan fikirler; egemen politik gücü meşrulaştırmaya yardımcı olan yanlış bilinç; sistemli olarak çarpıtılan iletişim; toplumsal yarar doğrultusunda yönlendirilen düşünce kalıpları; toplumsal yanılısama; söylem ve gücün birlikteliği; eyleme dayalı inançlar kümesi biçiminde farklı anlamlara gelmektedir. Tüm bu tanımları kapsayıcı, tek bir tanımda birleştirmeye çalışmak ise Eagleton’a göre yararsız bir çaba olacaktır.¹¹⁴ İdeolojiyi kavrayabilmek için farklı tanımları birleştirmeye çalışmak yerine kavramın gelişimini ele almak daha doğru bir yaklaşımdır.

¹¹³ İnal, a.g.e., ss. 21-45.

¹¹⁴ Terry Eagleton, *Ideology*, London, New York: Verso, 1991, ss. 1-2.

İdeoloji kavramının tarihsel süreçte ortaya çıkışı, ulusçuluk kavramı gibi, kapitalist sistem ile ilişkilidir. Larrain ideolojinin, burjuvazinin feodalizme karşı verdiği mücadeleler sırasında doğduğunu belirtir. Larrain'e göre, burjuvazinin feodalizme karşı verdiği mücadeleler, "18. yüzyıl Aydınlanmacılığı'nın arka planını oluşturmuştur, daha açık söylemek gerekirse, ideoloji kavramı bu dönemin kültürel, felsefi ortamı içinde üretilmiştir."¹¹⁵ İdeoloji kavramı ilk olarak 1797'de, Antoine Destutt de Tracy tarafından, diğer bütün bilimlere temel oluşturacak yeni bir 'fikirler bilimi' biçiminde olumlu bir anlamla kullanılmıştır.¹¹⁶

Günümüzde içerdiği anlam göz önüne alındığında, ideoloji kavramının ilk başta fikirler *bilimi* olarak adlandırılması özellikle ilginçtir. Bu durumun nedeni Eagleton'a göre Aydınlanma düşüncesinin, feodalizmin önyargı, boş inanç ve cehaletinden arınmış, tamamen akılcı bir dünya tasarlamasında yatmaktadır. 18. yüzyıl Avrupa'sında devrimci burjuvazinin sözcüleri olan Aydınlanmacı düşünürlerin başlıca amacı toplumu akılcı bir temel üzerinde yeniden kurmaktır.¹¹⁷ Akılcı temeller üzerine dayanan toplumsal yeniden yapılanma, burjuvazinin feodalizme karşı verdiği mücadelenin düşünsel boyutunun tamamlanabilmesi için özellikle gerekliydi. Böylelikle, Aydınlanmacı düşünürler tarafından fikir sistemlerini inceleyen *bilim* olarak adlandırılan ideoloji kavramı, ironik bir biçimde, değişen politik sistemin yeni yöneticileri tarafından toplumun eski sistemle bağlarının koparılması ve yeni sisteme uygun olarak yapılandırılması anlamında tam da *ideolojik* koşullarda ortaya çıkmıştı.

İdeoloji kavramının fikirler bilimi biçimindeki anlamında ilk önemli değişimi Marx gerçekleştirmiştir. Marx'ın çözümlemesinde ideoloji kavramı artık bilimi değil, toplumdaki çelişkileri maskeleyerek, sistemin kendini yeniden üretmesini sağlayan bir çeşit çarpık bilinci temsil etmektedir. Böylelikle, Marx ideolojinin bir çarpık/yanlış bilinç olup olmadığı konusundaki uzun süreli tartışmayı da başlatmış olur. Larrain, Marx'ın çözümlemelerinde 'dünyanın başaşağı bilinci'ne bir atıf olduğunu belirtir. "Başaşağı dünya pratikte çelişkili bir dünyadır ve sınırlı maddi eylemce üretilmekte, aynı zamanda çelişkili gerçekliği yanlış

---

¹¹⁵ Jorge Larrain, **İdeoloji ve Kültürel Kimlik**, çev: Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995, s. 21.

¹¹⁶ David McLellan, **İdeoloji**, çev: Ercüment Özkaya, Ankara: Doruk Yayınları, 1999, s. 17.

¹¹⁷ Eagleton, a.g.e., s. 64.

anlatan ve gizleyen bir tarzda çarpık olarak bilince yansımaktadır. İdeolojinin işi egemen sınıfın lehine çelişkili dünyayı yeniden üretmeye yardımcı olmaktadır.”¹¹⁸

Başasağılığın temel nedeni, kapitalist sistemde insanların içinde yaşadıkları ve ürettikleri, kendilerinin eseri olmayan ve iradeleri dışında girdikleri belirli koşullar tarafından merkezleştirilmeleridir (decentered), çünkü sözcüğün tam ve çelişkisiz anlamıyla kendi eylemlerinin yaratıcıları olamazlar. İnsanların pratikleri, insanların amaçlarını dolaysız olarak gerçekleştiremez. Böylelikle, insanların kendi dünyalarını ‘anamlı kıldıkları’, nesnel durumu öznel deneyim olarak yaşadıkları ve kim ve ne olduklarının ‘bilincine vardıkları’ terimler kendi denetimleri altında değildir ve sonuçta bu terimler kendi durumlarını saydam bir halde yansıtmayacaktır.¹¹⁹

İdeoloji kavramının Marx’la başlayarak geçirdiği değişim pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiş, kavrama pek çok farklı kuramcı farklı açılardan yaklaşmıştır. Bu kuramcılar arasında medya araştırmalarını belirgin bir biçimde etkileyen -dolayısıyla bu çalışmada yer verilmesi gereken- iki kuramcı ise Gramsci ve Althusser olmuştur. Gramsci ve Althusser, sadece ekonomik alt yapı üzerine yoğunlaşan analizlerin, üst yapının işleyişini tam olarak açıklayamayacağını vurgulamışlar ve *üst yapı kurumlarının görece özerkliği* kavramını gündeme getirmişlerdir. Her iki düşünürün üzerinde durdukları nokta, Batılı kapitalist toplumlarda, toplumsal iktidarın *baskıcı olmayan araçlarla* sürdürülmesinde ideolojinin rolüdür.¹²⁰

Gramsci’nin ideoloji çalışmalarına sağladığı en önemli katkı ‘hegemonya’ kavramı ile olmuştur. Gramsci hegemonya kavramı ile burjuva devletinin işçi sınıfını baskı altında tutan bir araç olduğu görüşünün karşısına, burjuva devletinin baskıcı yönünün yanında ikna edici bir yönünün de bulunduğu görüşünü koymuştur. Eagleton’a göre, hegemonya ideoloji kavramını yalnızca geliştirip zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda soyut kavrama somut bir boyut ve politik keskinlik kazandırır.¹²¹

¹¹⁸ Larrain, a.g.e., ss. 23-25.

¹¹⁹ Stuart Hall, “Kültür, Medya ve İdeolojik Etki”, **Medya, İktidar, İdeoloji**, der. ve çev: Mehmet Küçük, 2.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s. 206.

¹²⁰ Banu Dağtaş, **Reklamda İdeoloji Çözümlemesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 24.

¹²¹ Eagleton, a.g.e., s. 115.

Hegemonya kavramı belli oluşumların işleyişlerinin zor kullanılarak değil, kültürel önderlikle sağlandığını belirtmektedir. Yönetici sınıf, yönetilen sınıfı yalnız yönetmekle kalmayıp yönlendirdiği, önderlik ettiği zaman hegemonya işler haldedir. Yönetici sınıf zor kullanma gücüne sahiptir, ancak aynı zamanda yönetilen sınıfın rızasını kazanmakta ve bu rızaya egemen olacak şekilde örgütlenmektedir. Gramsci'ye göre, hegemonya güç ve rızanın bir birleşimine dayanır; ancak, liberal-kapitalist devlette rıza, gücün önünde yer almaktadır.¹²²

Eagleton rızaya dayalı yönetimin kapitalizme özgü bir durum olmadığını belirtir; ancak, rıza ile baskı arasındaki oranın kapitalist devlette rızadan yana kaydığına inanmak için geçerli nedenler olduğunu belirtir. Günümüzde devlet hala baskı güçlerine sahiptir, hatta teknolojik gelişmeler düşünüldüğünde bu güç daha da artmıştır. Ancak, okul, aile, kilise, medya gibi 'sivil toplum' kuruluşları toplumsal denetim sürecinde artık çok daha merkezi bir role sahiptir. Burjuva devleti zorunlu olduğunda açık şiddete başvurabilir, ancak şiddete başvurduğunda ideolojik güvenilirliğini önemli ölçüde yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Rızanın baskı ve güçten daha ön planda olmasını orta sınıf toplumunun maddi koşullarına dayanmaktadır. Eagleton'a göre;

*Bir toplum tamamı kendi kişisel çıkarları peşinde koşan 'özgür', sözde özerk bireylerden meydana geldiğinden, bu atomize olmuş özneler üzerinde herhangi bir merkezi politik denetim kurmak son derece güçtür. Sonuç olarak bu bireylerin tamamının kendi özyönetim koltuğuna oturması iktidarı 'içselleştirmesi', onu kendinin kılması ve kendi kimliğinden ayırtılamaz bir ilke olarak gittiği her yere taşınması gerekir. Gramsci, 'içinde bireyin kendi kendini yönetebileceği ve bu edimi sırasında özerkliğinin politik toplum ile çatışmayacağı -tam tersine onun normal devamı ve organik tamamlayıcısı olacağı- bir toplumsal düzenin kurulması gerekir' demekte ve şunu eklemektedir: 'Devlet yaşamı, kendiliğinden oluşan birşey olmalı: Birey öznenin 'özgür' kimliği ile bir olmalıdır. Buna hegemonyanın 'psikolojik' boyutu denebilirse de, bunun orta sınıf yaşamında güçlü bir maddi temeli olan bir boyut olduğunu belirtmek gerekir.'*¹²³

Gramsci ile birlikte 'fikir sistemleri' olarak adlandırılan ideolojiden yaşanan, alışılmış, toplumsal pratik olarak ideolojiye ve dolayısıyla resmi kurumların işleyişlerini

¹²² Hall, "Kültür, Medya ve İdeolojik Etki", s. 222.

¹²³ Eagleton, a.g.e., s. 116.

olduğu kadar toplumsal yaşamın bilinç dışı, dile gelmeyen boyutlarını da kapsamaması gerektiği düşünülebilecek bir ideoloji tanımına geçiş gerçekleşir.¹²⁴

Althusser, Gramsci gibi toplumsal iktidarın baskıcı olmayan araçlarla sürdürülmesini ele almaktadır. Althusser'in teorisine göre ideoloji, toplumsal yapıyı oluşturan üç ana düzeyden biridir. Bu düzeyler; ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerdir. Bir toplumsal düzey, bir pratiğe bağlıdır: Ekonomik düzeyde doğa toplumsal ilişkiler içerisinde dönüştürülür, ekonomik pratiği tanımlayan budur; politik pratikte, söz konusu toplumsal ilişkiler dönüştürülür, politik pratik bu dönüştürmeyle tanımlanır; ideolojik pratikte veya düzeyde ise, insanın kendi hayatıyla yaşayan ilişkisi demek olan ideolojik tasarımlar dönüştürülür. Bu durumda ideoloji, ekonomik pratiğin (alt yapının) bir uzantısı değil, “son kertede ekonomik pratikle belirlenmekle birlikte, kendi özerk belirleyici etkisi olan, maddi bir pratiktir.”¹²⁵

Her toplumsal yapı varolmak için bir yandan üretmeli ve üretebilmek için aynı anda üretim koşullarını da yeniden üretmelidir. Althusser ilkin üretim araçlarının ve emek gücünün yeniden üretimine, daha sonra ise Marksist üretim tarzı teorisinin belirleyici sorunu olarak nitelediği üretim ilişkilerinin yeniden üretimine değinir. Ancak, üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin nasıl sağlandığını açıklamak için önce alt yapı ve üst yapı kavramları bir kez daha ele alınmalı ve geliştirilmelidir. Klasik anlayışa göre alt yapı (ekonomik yapı), üst yapıyı (politik ve ideolojik yapıları) belirlemektedir. Marksist teori bu durumu bina benzetmesi ile açıklamaktadır. Toplumsal yapı temelin (alt yapı) üzerinde iki katın (üst yapı) yükseldiği bir binadır. Katların temele dayanmadan tek başlarına havada durmaları olanaklı değildir. Bir başka ifade ile ekonomik temelde olanlar son kertede ‘kat’larda olanları belirlemektedir. Temelin son kertede belirleyiciliği Marksist gelenekte iki biçimde düşünülmüştür. İlk olarak, üst yapının temele karşı görece bir özerkliği vardır; ikinci olarak, üst yapının temele bir karşılık olarak etkisi vardır. Althusser’e göre geliştirilmesi gereken bu noktalardır.¹²⁶

Marksist teoriye göre, tüm politik sınıf mücadeleleri devlet çerçevesinde dönmektedir. Bir başka ifade ile devlet iktidarının herhangi bir sınıf, sınıflar ya da sınıf

¹²⁴ Eagleton, a.g.e., s. 115.

¹²⁵ Murat Belge, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**'na Önsöz, Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev: Yusuf Alp, Mahmut Özışık, 4.b., 2000, s. 9.

¹²⁶ Althusser, a.g.e., ss. 18-26.

bölümleri ittifakı tarafından elde tutulması, elde edilmesi ve korunması çerçevesinde dönmektedir. Elde edilen devlet iktidarı, devlet (baskı) aygıtı aracılığıyla korunmaktadır. Bu durumda Althusser, politik sınıf mücadelelerinin hedefi olarak devlet iktidarı ile devlet aygıtının birbirinden ayrılması gerektiğini belirtir. Althusser, Marksist devlet teorisini şu şekilde özetler: “1) devlet devletin baskı aygıtıdır; 2) devlet iktidarını devlet aygıtından ayırmak gerekir; 3) sınıf mücadelelerinin hedefi devlet iktidarındır ve bunun sonucunda devlet iktidarını ellerinde tutan sınıflarca (ya da sınıf ya da sınıf bölümleri ittifakı) devlet aygıtının kendi hedefleri doğrultusunda kullanılmasıdır.”¹²⁷

Althusser’e göre, Marksist devlet teorisini geliştirmek için yalnızca devlet iktidarı ve devlet aygıtı ayrımı yeterli değildir; açıkça devletin (baskı) aygıtının yanında olan ancak onunla karıştırılmaması gereken *devletin ideolojik aygıtları* da göz önüne alınmalıdır. Althusser devlet aygıtının hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler gibi baskı aygıtlarından oluşurken; devletin ideolojik aygıtlarının dini, eğitimsel, ailevi, hukuki, politik, sendikal olabileceğini belirtir. Devletin baskı aygıtını devletin ideolojik aygıtından ayıran temel fark ise, devlet aygıtının zor kullanarak işlemesi, devletin ideolojik aygıtlarının ise ideoloji kullanarak işlemesidir. Althusser bu noktada aslında her iki aygıtın da hem baskı hem de ideoloji yoluyla işlediğini belirtmeyi ihmal etmez. Ancak, devlet aygıtında baskıya öncelik verilirken, ideoloji ikincil bir işleve sahiptir; devletin ideolojik aygıtlarında ise ideoloji tümüyle öncelik kazanırken, baskıya hafifletilmiş, gizlenmiş, hatta sembolik bir ikincil işlev verilmektedir. Devletin baskı aygıtının hareketi ile devletin ideolojik aygıtlarının hareketi arasında, kuşkusuz, oldukça ince ilişkiler örülmektedir.¹²⁸

Böylelikle, Marksist teorinin devletin baskıcı yönü ile sınırlı kalan yorumunu *devletin ideolojik aygıtları* kavramı ile geliştiren Althusser, Gramsci gibi yönetilen sınıfın rıza göstermesi üzerinde durur ve üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin, devlet iktidarının devletin ideolojik aygıtlarında ve devletin baskı aygıtında uygulanması ile sağlandığını belirtir. Söz konusu iki aygıt arasında üretim ilişkilerinin yeniden üretimini büyük ölçüde sağlayan ise devletin ideolojik aygıtlarıdır. Devlet iktidarını elinde tutan egemen sınıfın ideolojisinin etkisi özellikle devletin ideolojik aygıtlarında yoğunlaşmıştır.¹²⁹ Devletin

---

¹²⁷ Althusser, a.g.e., s. 30.

¹²⁸ Althusser, a.g.e., ss. 32-35.

¹²⁹ Althusser, a.g.e., ss. 38-39.

ideolojik aygıtlarının her biri kapitalist ilişkilerin yeniden üretimi hedefine yönelmiştir ve her bir aygıt bu tek hedefe kendine özgü yoldan katkıda bulunmaktadır.

Siyasal aygıt bireyleri devletin siyasal ideolojisine uydurur –bu, ya ‘demokratik’, ‘dolaylı’ (parlamentar) ideolojidir, ya da ‘dolaysız’ (plebisitçi veya faşist) ideoloji. Haber aygıtı, tüm ‘yurttaşları’ basın, radyo, televizyon ile günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık vb. dozlarıyla besler. Kültürel aygıt da aynı şeyi yapar (şovenizmde sporun rolü en ileri derecededir) vb. Dini aygıt ölüm, evlilik ve doğum gibi önemli törenler veya vaazlarla, insanın bir yanağını tokatlayana ötekini sunacak kadar kardeşlerini sevemiyorsa, külden başka bir şey olmadığını hatırlatarak.¹³⁰

Althusser, devlet iktidarının devlet aygıtları ve devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla işleyişine açıklık getirdikten sonra, ideoloji sorunsalına geri döner ve ideolojinin bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkilerin bir tasarımı olduğunu belirtir. İnsanlar ideolojide gerçek varoluş koşullarını, gerçek dünyalarını ‘kendilerine temsil etmemektedirler’; orada onlara temsil edilen, kendilerinin bu varoluş koşullarına karşı ilişkileridir. Gerçek dünyanın ideolojik ve hayali olarak her tasarlanmasının merkezinde bu ilişki yer almaktadır.¹³¹ Bir başka ifade ile tasarım hayalidir çünkü, Althusser’e göre bir toplumsal yapıda insanlar kendilerini önceden belirlenmiş ilişkiler içinde bulurlar. Toplumsal yapının pratikleri içinde insanların oynayacakları roller de çizilmiştir. “Bu nedenle, bir toplum, bireyler-arası ilişkilere indirgenemez. Çünkü bireyler bu ilişkilere, belirleyici örnekler olarak değil, kendileri ilişkiler içinde belirlenen bireyler olarak girmektedirler.” Böylelikle, toplumsal yapı işleyişi içinde ilişkinin bütününe hiçbir zaman göremeyen bireyler, kendilerini özneler olarak görürler. İdeoloji tarafından adlandırılan özneler çağrıldıklarında, çağrılanın kendileri olduklarını bilirler. İdeoloji içinde aldıkları bütün rollerde çağrılma ve çağrıldığını anlama özelliği vardır. ‘Ey Müslüman’, ‘Ey Türk’, ‘Ey Sosyalist’ gibi adlarla çağrılanların hayatta birbirlerinden ayrı somut pratikleri, kimlikleri vardır ve çağrıldıkları ad bu pratik ve kimliğin özetidir.¹³²

---

¹³⁰ Althusser, a.g.e., s. 43.

¹³¹ Althusser, a.g.e., s. 54.

¹³² Belge, a.g.m., ss. 10-11.

Althusser'in ideoloji kuramında devletin ideolojik aygıtlarının kamu hizmetine ya da ticaret mantığına bağlı olmalarının bir önemi yoktur. Bu nedenle, sivil toplumun dışlandığı bir devletçi bütünlüğün denetiminde, kısıtlanma eğilimi göstermekle eleştirilmektedir.¹³³ Ancak, gerek Gramsci gerekse Althusser ideoloji kavramına yeni boyutlar ve bu konudaki çalışmalara yeni açılımlar kazandırmıştır. Her iki düşünür de ideolojinin toplumsal iktidarın baskıcı olmayan araçlarla sürdürülmesindeki rolünü vurgulamaktadır. Yönetici sınıf iktidarını sürdürmek için yönetilen sınıfı baskı altına almak yerine ideolojik aygıtları kullanarak rıza göstermesini sağlar. İdeolojik aygıtlar yöneten sınıfın iktidarını ve ideolojisini her gün yeniden üretmekte, vatandaşları günlük ulusçuluk, şovenizm, ahlakçılık vb. dozlarıyla besleyerek toplumsal rızayı sağlamaktadır. Toplumsal rızanın sağlanmasında okul, aile, kilise, medya gibi kuruluşların rolü önemlidir.

İşleyişini okul, aile, din, medya gibi kurumlarla sürdüren ideoloji, toplumsal olarak kazanılan, paylaşılan ve kullanılan toplumsal bir olgudur. Ancak kazanım, paylaşım ve kullanımın nasıl gerçekleştiğini tam olarak kavrayabilmek için van Dijk'a göre, ideolojinin kurumlar aracılığıyla işlediği makro düzeyden mikro düzeye inmek gerekmektedir. Bu düzey ideolojik üretim ve yeniden üretimin toplumun üyeleri tarafından gerçekleştirildiği düzey, bir başka ifade ile dil ve söylemdir.¹³⁴

Hall'a göre de ideoloji öncelikle dil aracılığıyla işlemektedir; çünkü, dil anlamın üretildiği pratiktir.¹³⁵ Dolayısıyla, bu çalışmanın konusu kapsamında ideolojinin yazılı basın aracılığıyla işleyişini daha ayrıntılı ele almadan önce, bu işleyişin gerçekleştiği ortam olan dil ve söylemi kısaca incelemek gerekmektedir.

2.2.2. Dil ve Söylemde İdeolojinin Yapılandırılması

Geleneksel dilbilime göre dil, insanın bireysel olarak yarattığı ve durmadan değiştirilen, insanların hakkında konuşmak istedikleri şeyleri ve olayları adlandıran simgeler

---

¹³³ Armand ve Michele Mattelart, *İletişim Kuramları Tarihi*, çev: Merih Zilloğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998, s. 81.

¹³⁴ Teun A. van Dijk, *Ideology: A Multidisciplinary Approach*, London: Sage Publications, 1998, ss. 126-191.

¹³⁵ Hall, "Kültür, Medya ve İdeolojik Etki", s. 208.

bütünüdür.¹³⁶ Bireysel olarak yaratılan dil, bireyin aktarmak istediği anlamı doğrudan aktaran, basit bir taşıyıcıdır. Ancak dilin kullanımına yönelik modern incelemeler, dilin anlamın basit bir taşıyıcısı olduğu görüşünü yerle bir etmiştir.

Connell ve Miles, dilin içerdiği anlamın doğrudan gerçeği yansıttığı görüşünün artık reddedildiğini ve bu görüşün yerini, anlamı toplumsal pratiklerin bir ürünü olarak gören daha gelişmiş bir görüşe bıraktığını bildirir.¹³⁷ Dil, ideoloji ilişkisi dilbilimde gerçekleşen bu değişim sonucunda incelenmeye başlamıştır. İdeoloji ve dil arasındaki bağlantıyı ele alabilmek için ilk olarak çağdaş dilbilimin kurucusu olan Saussure'den kısaca söz etmek gerekmektedir. Saussure'e göre, dil bir toplumsal kurumdur:

*Bir toplumsal kurum olarak dil düşünceleri anlatan örgütlenmiş bir göstergeler sistemidir; dilin kodlanmış yönünü temsil eder. Dilbilimin görevi bu örgütlenmiş sistemin anlam üretimini sağlayan kuralları incelemektir. Dil parçalara ayrılabilir, öyleyse çözümlenebilir; yapılacak iş bir dilin işleyişini ve anlamlandırılmasını sağlayan karşıtlıkları, sapmaları ortaya çıkarmaktır.*¹³⁸

Saussure dili çözümlemek amacıyla *dil/söz, gösterge: gösteren/gösterilen, değer, dizimsel/çağrışımsal* gibi çeşitli ayrımlara başvurmuştur. Öncelikle *dil* ve *söz* ayrımını açıklayan Saussure'e göre, dilsel bildirişim süreci ruhsal ve toplumsal bir olgudur. *Dil* tek tek bireyleri değil, bütün toplumu ilgilendirmektedir; bireyüstü bir dizgedir, bir soyutlamadır. Ancak, bu dizgenin varolmasıyla insanlar arasında bildirişim kurulur. *Söz* ise, *dil* dizgesinin gerçekleşme biçimi, somut kullanımıdır. *Dil* toplumsalken, *söz* bireyseldir. *Gösterge* ise dili doğurmaktadır; toplumsal bir dizge olan dil, Saussure'ün *gösterge* olarak adlandırdığı birimlerin kendi aralarında kurdukları ilişkilerden doğar. *Gösterge* birbirinden ayrılamayan iki özelliğin, *gösteren* ve *gösterilenin* kaynaşmasından oluşur. Dilsel *gösterge değerini* içinde bulunduğu bütündeki öbür öğelerle kurduğu bağıntılara göre kazanır. Dilsel *değer* kavramı iki bağıntıya göre belirlenir. *Dizimsel bağıntılar*, aynı söz zinciri içinde birlikte varolan birimler arasındaki bağıntılardır; *çağrışımsal bağıntılar* ise, bir söz zincirinde birbirinin yerini

¹³⁶ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s. 641.

¹³⁷ Ian Connell ve Adam Miles, "Text, Discourse and Mass Communication", **Discourse and Communication**, edi: Teun A. van Dijk, Berlin: Walter de Gruyter, 1985, s. 36.

¹³⁸ Mattelart ve Mattelart, a.g.e., s. 69.

alabilecek birimler arasındaki bağıntılardır. Bir başka ifade ile, her dilsel birim, konuşmacıda ya da dinleyicide başka özellikler çağrıştırır. Dili çözümlenmeye yönelik çalışmalarıyla Saussure, çağdaş dilbilimin temellerini atmış, dilin içerdiği anlamın tartışılmasının yolunu açmıştır.¹³⁹

Çağdaş dilbilimin yönünü çizen önemli düşünürlerden biri de Jakobson'dur. Prag Dilbilim Çevresi'nin kurucuları arasında yer alan Jakobson, çalışmalarında dilbilimin yanı sıra, dilbilim ile diğer bilim dalları arasındaki ilişkileri de araştırmıştır. Ruhbilim alanı ile yakından ilgilenen, sesbilim ilkelerini çocuk dili, dil edinimi, dil bozuklukları alanına uygulayan Jakobson, dilin çift özellik taşıdığını öne sürer. Dil çift özellik taşımaktadır çünkü, konuşan kişi bir yandan bazı açılardan birbirini çağrıştıran, birbirinin yerini alabilecek dilsel birimler arasında bir seçme yapmakta, diğer yandan da seçtiği birimleri gittikçe daha karmaşıklaşan bir biçimde birleştirmektedir. Birbirinin yerini alabilecek dilsel birimler arasında benzerlik ilişkisi, karmaşık bir biçimde birleştirilen birimler arasında ise bitişiklik ilişkisi vardır. Konuşma sırasında bir yanda benzer sözcükler arasında seçme işlemi, diğer yanda farklı sözcükleri birleştirme işlemi bir arada yürümektedir.¹⁴⁰ Jakobson'un dilin seçme ve birleştirmeden oluşan çift özellik taşıdığı görüşü dilin anlamın ayna gibi düz bir yansıtıcısı olmadığını göstermesi açısından dikkat çekicidir; konuşmacı benzer sözcükler arasındaki seçimini ve birleştirmesini, toplumsal bağlama göre anlamın vurgulamak istediği yönüne uygun olarak yapmaktadır.

Dil ve ideoloji ilişkisinin açıklanmasına katkı sağlayan bir başka dilbilimci ise Volosinov'dur. Volosinov, Saussure'ün dilin toplumsal bir olgu olduğu görüşünü benimser, ancak dil ve söz ayrımına karşı bir yorum getirir. Volosinov'a göre, gösterge bir söz edimidir ve doğası gereği karşılıklı konuşmasaldır. Bir yanda konuşan (yazan), diğer yanda dinleyen (okuyan) özneyi gerektirir; dolayısıyla, bireyler arası ve toplumsaldır. Sözün temel tartışma birimi olduğunu belirten Volosinov, gösterge sorunu üzerine yoğunlaşır, aktarılan/alıntılanan konuşma (reported speech) üzerinde durur. Alıntılanan konuşma, konuşmanın içindeki

---

¹³⁹ Mehmet Rifat, **Dilbilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları**, İstanbul: Düzlem Yayınları, 1990, ss. 14-18.

¹⁴⁰ Rifat, a.g.e., ss. 24-29.

konuşmadır ve aynı yapı içinde iki zaman ve uzam bir araya gelir; bağlam artık tek değildir.¹⁴¹

Volosinov, göstereyi bireyler arası bir olgu olarak görürken, dilin maddiliğini ve düşüncenin dilden ayrılamayacağını da vurgulamaktadır. Yazara göre, bireyin bilinci toplumsal ve ideolojik bir olgudur. Farklı toplumsal çıkarlar, aynı dilsel topluluk içinde çakışmaktadır. Bu çakışma göstergenin aktardığı varoluşun, aktarım sırasında kırılmasıyla sonuçlanır. Böylelikle, gösterge sınıflar arası bir savaşım alanı olur. Volosinov toplumsal ve sınıfsal katmanlar içinde dilin de katmanlaştığını belirtir. Dil katmanlaşmakta ve gösterge tek vurgulu değil, çok vurgulu olmaktadır. Aynı sözcük birden çok, hatta sınırsız sayıda vurgu taşıyabilmektedir. Yönetici sınıf ise çok vurgulu olan göstereyi, tek vurgulu yapmaya çalışmaktadır.¹⁴² Dolayısıyla, gösterge ile toplumsal durum birbirlerine ayrılmaz bir biçimde bağlıdır. Gösterge ve dil ideolojiktir, ideoloji tarafından biçimlendirilir ve ideolojinin üretilmesine hizmet eder.

Saussure, Jakobson ve Volosinov'un görüşleri kısaca gözden geçirildiğinde, her bir dilbilimcinin dil-ideoloji ilişkisinin yorumlanmasına farklı boyutlarda katkıda bulunduğu görülmektedir. Saussure, dili çözümleme denemeleri ile çağdaş dilbilimin temellerini atarak ve dilin toplumsal bir olgu olduğunu ifade ederek; Jakobson, dilin bir yanda benzer sözcükler arasında seçim yapma, diğer yanda farklı sözcükleri birleştirme biçiminde yürüten bir süreç olduğunu belirterek; Volosinov, sadece dilin değil gösterge ve sözün de toplumsal olduğunu belirtip toplumsallıkla olan bağı nedeniyle gösterge, söz ve dilin her zaman ideolojik olduğunu vurgulayarak dil ve ideoloji arasındaki ilişkinin temel taşlarının yerleştirilmesine katkıda bulunmuşlardır. Böylelikle, dilin anlamın basit bir taşıyıcısı olduğu görüşü zamanla geçersizleşmiştir.

İdeolojinin toplumsal yapı içinde yer alan toplumsal bir olgu olduğu, dilin insanlar arası bildirişimi kuran toplumsal bir kurum olduğu; ancak, bu toplumsal kurumun anlamın basit bir taşıyıcısı değil, toplumsal pratiklerin ürünü olan bir seçme ve (yeniden) inşa sürecinin sonucu olduğu düşünüldüğünde Hall'un 'ideoloji öncelikle dil aracılığıyla

---

¹⁴¹ İnal, a.g.e., s. 52.

¹⁴² İnal, a.g.e., s. 53.

işlemektedir' saptaması daha çok anlam kazanmaktadır. Dil ideolojinin yeniden üretildiği başlıca ortamdır.

İdeolojinin yeniden üretildiği başlıca ortam olan dilin kullanımı ise söylem kavramı ile adlandırılmaktadır. Dilin yapısını, işlevlerini ve kullanılma kalıplarını niteleyen söylem en basit tanımı ile sözlü ifadedir. Söz söyleme etkinliğine gönderme yapan söylem kavramı bir dil pratiği; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, söyleme tarzı, görüşme, güç ve gücün değiş tokuşu ile eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreç/ler olarak tanımlanmaktadır. Tüm bu dil pratikleri ise toplumsal bağlamlarda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla söylemler boşlukta durmaz, bir bağlam içinde gelişir ve içinde geliştiği toplumsal bağlamların hareketini sağlar, varlığını devam ettirir.¹⁴³ Bir başka ifade ile söylem içine doğduğu toplumsal ve kurumsal duruma bağımlı olmakla birlikte, toplumsal ve kurumsal durumda devamı için söyleme bağımlıdır.

Van Dijk dil ve dilin kullanım biçimi olan söylemin ideolojinin yeniden üretim sürecinde önemli bir role sahip olduğunu vurgular. İdeoloji makro düzeyde toplumsal pratiklerle ve mikro düzeyde dil ve söylemle yeniden üretilmektedir. Ancak van Dijk söylem ve ideoloji ilişkisini açıklayabilmek için öncelikle 'yeniden üretim nedir?' sorusunun cevaplanması gerektiğini belirtir. Genel anlamda 'yeniden üretim' sözcüğü, öncelikle 'devam etmek, sürmek, varlığını sürdürmek' ve benzeri anlamlara gelmektedir. 'Üretim' kısmı sözcüğe insani ve etkin bir boyut katar; 'üretim' insanların yaptığı, olmasını sağladığı kısımdır. 'Yeniden' kısmı ise üretim eyleminin tekrarlandığını göstermektedir. Toplumsal pratikler ve dil açısından bu durum, üretim etkinliklerinin her gün, rutin bir biçimde ve günlük yaşamın bir parçası olarak devam ettiğini göstermektedir. Özel olarak ideolojinin yeniden üretimi açısından düşünüldüğünde de grupların, toplumsal yapıların, hatta kültürlerin yeniden üretimini belirten toplumsal bir kavramla karşı karşıya kalınır. Kavram burada da bir sistemin ya da yapının devamını işaret etmektedir. Daha teorik olarak ifade edilirse, kavram toplumsal yapının makro ve mikro düzeylerinin arasındaki açığı kapamak için kullanılmaktadır. İdeoloji, doğal diller gibi soyut yapılar, toplumsal pratikler ve toplumsal aktörler tarafından ortaya konmakta ve devam ettirilmektedir. Bir dil, örneğin Türkçe, her gün milyonlarca insan

¹⁴³ Edibe Sözen, *Söylem; Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksitive*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, ss. 20-27.

tarafından günlük kullanımı sayesinde yeniden üretilir. Durum, liberal, ırkçı ya da ulusçu ideolojiler için de tıpatıp aynıdır.¹⁴⁴

Kısaca ideoloji makro düzeydeki varlığını sürdürebilmek için, her gün mikro düzeyde insanların günlük yaşamlarında varolmalıdır. İdeolojinin insanların günlük yaşamlarında varolmasını sağlayan başlıca ortam ise dildir. Çünkü dil hiçbir zaman saf ve basit olmadığı gibi, toplumsal pratiklerin ürünü olan bir seçme ve yeniden inşa sürecinin sonucudur; bir başka ifade ile toplumsal yapıya bağımlıdır. Ancak bağımlılık durumu toplumsal yapının da varlığını sürdürebilmek için dile gereksinim duyması nedeniyle karşılıklıdır. Dil ideolojinin mikro düzeyde insanların günlük yaşamlarında yeniden üretilmesini sağlarken, makro düzeyde okul, aile, medya gibi kurumlar toplumsal rızayı sağlayarak ideolojinin yeniden üretiminde rol almaktadırlar. Makro düzeydeki kurumların arasında medya günümüzde her gün en yüksek sayıdaki kitlelere ulaşması nedeniyle özel bir konuma sahiptir. Bu nedenle medyanın ideolojinin yeniden üretiminin mikro yapısı olan dili nasıl kullandığı özellikle önem taşımaktadır. Sıradaki bölümde haberin ve haber söyleminin genel olarak ideoloji, özel olarak ise ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretimindeki rolü incelenecektir.

2.2.3. Haber Söyleminde Ulusun Tasarımı

İdeolojinin yeniden üretiminde okul, aile, kilise, medya gibi kurumlar rol almaktadırlar. Althusser'in devletin ideolojik aygıtları olarak adlandırdığı bu kurumlar arasında, günümüzde medya ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. Medya geniş kitleleri oluşturan bireylerin birbirlerinden haberdar olduğu, ayrı ayrı yaşamların bir bütün olarak tasarlandığı, dünyaların sunulduğu, kurgulandığı, modern yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Gerbner medyanın diğer ideolojik aygıtlar arasındaki ayrıcalıklı konumuna değinmekte, dinin ve eğitimin de benzer bir rol üstlendiğini, ancak aralarında en gelişmiş olanın medya olduğunu belirtmektedir. Medya (basın, sinema, radyo, televizyon) toplumsallaştırma sürecinde (karar verme otoritesine sahip) 'hükümetler' gibi işleyen bir

---

¹⁴⁴ Van Dijk, *Ideology: A Multidisciplinary Approach*, s. 228.

toplumsal kurumdur. Daha da önemlisi, medya içinden fıskırdığı sanayi düzenin kültürel kollarını oluşturmaktadır.¹⁴⁵

Van Dijk'a göre de medyanın aile, okul, din gibi kurumların yanında ayrı bir konumu vardır. Çağdaş bilgi toplumunda ailenin, dinin ve yaygın eğitime rağmen okulun görevleri medya tarafından ele geçirilmiştir. Van Dijk kilise, okul gibi kurumların hala sınırlı bir role sahip olduğunu belirtir. Ancak günümüzde toplumda ve dünyada neler olup bittiğinden medya aracılığıyla haberdar olunduğu ve toplumsal yaşamın devamı açısından 'haberdar olma'nın vazgeçilmezliği düşünüldüğünde medyanın öncü rolü daha rahat anlaşılmaktadır. Toplumsal temsiller ve bu temsillerin altında yatan ideolojiler günümüzde her insanın kolayca ulaşabildiği medya sayesinde rahatlıkla paylaşılmakta ve yeniden üretilmektedirler. Bu nedenle, ideolojinin yeniden üretiminde medya merkezi bir role sahiptir.¹⁴⁶ Van Dijk'ın belirttiği gibi günümüzde medyanın 'haberdar etme' işlevi vazgeçilmezdir. Ancak medyanın haberdar etme işlevini yerine getirirken gerçekleştirdiği pratikler önemli sorunları içinde barındırmaktadır. Ayrı ayrı parçaları kurgulayarak bir bütün oluşturan medyanın bu tasarımında hangi parçalara neye göre ağırlık verdiği, yer verilecek parçaları kimlerin seçtiği ve tasarımın ne denli güvenilir olduğu/olabileceği gibi konular bu sorunların önde gelenleridir.

Tuchman da medyanın haberdar etme işlevinin önemine işaret ederken benzer sorunların altını çizer ve haberi 'dünyaya açılan pencere' benzetmesi ile tanımlar. Tuchman'a göre haber dünyaya açılan bir penceredir. Bu çerçeve yoluyla insanlar 'kendilerini' ve 'başkalarını', 'kendi' kurumlarını, liderlerini ve yaşam tarzlarını, diğer ulusların ve 'onların' kurumlarını, liderlerini ve yaşam tarzlarını öğrenirler. Ancak her çerçevenin bir dünya betimlediği düşünüldüğünde, haberin çerçevesi sorunsal haline getirilebilir. Bir pencere yoluyla dünyayı görmek, pencerenin büyüklüğüne, küçüklüğüne, çok ya da az camlı olmasına, camın bulanık ya da berrak olmasına, pencerenin ana caddeye mi yoksa arka bahçeye mi baktığına bağlıdır. Bir manzaranın betimlenmesi kişinin uzakta mı yakında mı durduğuna, başını oraya doğru uzatıp uzatmadığına, ya da gözünü doğruca ileriye dikip

¹⁴⁵ George Gerbner, "Mass Media Discourse: Message System Analysis as a Component of Cultural Indicators", **Discourse and Communication**, ss. 15-16.

¹⁴⁶ Van Dijk, **Ideology: A Multidisciplinary Approach**, s. 187.

dikmediğine, gözlerinin pencereyi kapatan duvara paralel olup olmadığına, kısacası nereden ve nasıl baktığına bağlı olarak değişir.¹⁴⁷

Tuchman'ın pencere benzetmesi, kendini gerçekliğin nesnel bir yansıması olarak sunan haberin gerçekliğini ve nesnellliğini sorgulamakta, haber yapım sürecine dikkati çekmektedir. Haberler, haber yapım sürecinin gerektirdiği pratikler sonucunda hiçbir zaman saf ve basit olgulardan oluşmamaktadır. Haber yapım süreci her zaman bir seçme ve çözümlene sürecine ve seçilip çözümlenen olayların bir değerlendirilmesine dayanır.

Haber kısaca “olay ya da olayların hikayesi” ya da “insanları ilgilendiren, zamanlı olan, fikrin, olayın, sorunun özeti” biçiminde tanımlanabilir. Ancak Tokgöz haberin bir fikir, olay ya da sorun olmadığını; bir fikre, olaya ya da soruna dayandığını vurgulamaktadır. Aradaki ayırım son derece önemlidir çünkü haber olayla özdeş değildir, olayın esas çerçevesi içinde tekrar kurulabilmesinin hedefidir. Bu durumda haberler gerçekliğin kurulduğu kurgusal metinlerdir. Bir yandan, haber söyleminin içinde yer alan anlatımla olaylar kurularak insanlara aktarılır. “Diğer yandan ise, haberin söylemi içinde egemen söylemler doğallaşır, egemen ideoloji yeniden kurulur.”¹⁴⁸ Bir başka ifade ile kurgu olarak haber, kurgulayandan ve egemen ideolojiden bağımsız düşünülememekte, doğası gereği bir takım sorunları içinde barındırmaktadır.

Haber yapım sürecinin önemli bir sorununu haberlerin belli çerçeveler içinde kurulması oluşturmaktadır. Bu çerçeveler bir kez kurulduktan sonra benzer olaylara da uyarlanırlar ve bu durum haberlerin standart, belli kalıpların içine hapsolmalarıyla sonuçlanır. Tuchman haber yapım sürecinin kurgulayana bağımlılığı konusunda bu noktayı işaret eder ve gazetecinin haberi ele alış biçiminin önemli bir sorun oluşturabileceğini belirtir. Gazeteciler yeni olayları başa çıkamama kaygısı ile eski, sıradan kalıplar içinde sorgulamakta ve okuyucuya sunmaktadırlar. Yeni, farklı düşünceler ve toplumsal olaylar eski deneyimlerle çerçevelenmekte ve sıradanlaştırılmaktadır. Gazeteciler gerekli soru ve cevapları atlayarak, bilmedikleri soruların ve cevapların olabileceği olasılığına gözlerini yumarak yenilikle başa

¹⁴⁷ Gaye Tuchman, **Making News: A Study in the Construction of Reality**, New York: The Free Press, 1978, s. 1.

¹⁴⁸ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 4.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2000, ss. 161-167.

çıkamamaktadırlar. Günlük gazetecilik pratiğinde haberi ‘uygun’ bir haber haline getirmek için olayın bazı yönleri ele alınmayabilir, önemsenmeyebilir ya da dönüştürülebilir.¹⁴⁹

Ancak haber yapım sürecinin sorunları sadece gazetecinin kolaycılığıyla ya da yetersizliğiyle sınırlı değildir. Gazetecinin kolaycılığında daha da önemlisi, gazetecinin haber kaynaklarına olan bağımlılığıdır. Haberler belli haber kaynaklarına dayanılarak yapılmakta ve habere haber kaynaklarının söylemi egemen olmaktadır.

Tuchman kaynağa bağımlı olma sorununun ‘yasal kurumlara bağlılık’ yönüne değinir. Haber ağı yasal kurumlara bağlıdır. Haber yapımı sırasında hükümet yöneticileri, bakanlar, milletvekilleri, başkan adayları, parti liderleri aranarak yasal otoriteye başvurulmakta, haber ağının dağılımı yasal kurumlara bağlı kalmaktadır. Görüşüne başvuru ‘sokaktaki adam (ya da kadın)’ ise, söz hakkı verilmeyen ‘diğerlerinin’ temsilcisi olarak değil, görüşü yasal otoritelerin görüşünü destekleyen bir kişi olarak sunulmaktadır. Günlük gazetecilik pratiklerinde temsil hakkı ya yasal kurumların ya da onların destekleyicilerinin elindedir.¹⁵⁰

Van Dijk haber kaynağı sorununun bir başka yönünü; haber kaynağının seçimi ile gazetecinin ideolojik konumu arasındaki ilişkiyi ele alır. Haber yapım süreci, gazetecilerin neyin doğru ya da yanlış, ilginç ya da sıradan olduğu, neyin haber yapıp yapılmayacağı ve benzeri konulardaki görüşleri, tavırları ve ideolojileri doğrultusunda belirlenmektedir. Gazetecilerin sahip olduğu görüş, tavır ve ideolojinin sonucunda, pek çok haber olumsuz olayları ya da seçkinleri konu almaktadır. Ancak sorun sadece seçkinleri konu alan haberlerle sınırlı değildir. Medyaya kimin erişebileceği, kimin röportaj yapılacağı, kimin görüşüne başvurulacağı gibi daha az ideolojik görünen tercihlerde de aynı durum geçerlidir. Seçkin kişiler, kurumlar ve devlet, medyaya erişim yapılarına egemendir; dolayısıyla bu kişi ve kurumların düşünceleri ve ideolojileri de habere egemen olmaktadır. Van Dijk haber aktörlerinin çoğunlukla seçkinlerden oluştuğunu ve pek çok araştırmanın bu durumu kanıtladığını ifade eder.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Tuchman, a.g.e., s. 215.

¹⁵⁰ Tuchman, a.g.e., s. 212.

¹⁵¹ Van Dijk, **Ideology: A Multidisciplinary Approach**, ss. 187-188.

Haberin doğrudan kaynak söylemine dayanarak yazılması bir başka sorunu ortaya çıkarmaktadır. Böyle bir durumda kaynağın nesnel habercilik ilkeleri doğrultusunda güvenilir olduğu kabul edilir ve bu güvenilirlik sorgulanmaz; kaynak tamamen inanılırdır. Dolayısıyla kaynağın söyledikleri ‘gerçek’ olarak algılanmalıdır. Ayrıca anlatıcı zaman zaman kaynaktan yaptığı alıntıyı kendi sesiyle verir ve kaynak açıklamaları anlatıcının dilinde yer aldıkça, egemen söylemlerin inanırılığı artar.¹⁵²

Böylelikle haber yapım sürecinin başlıca sorunları; gazetecinin haberi ele alış biçimindeki kolaycılık ve yetersizlik; gazetecinin haber kaynağı olarak yasal kurumlara ve seçkinlere bağımlılığı; gazetecinin görüş, tavır ve ideolojisi doğrultusunda çoğunlukla sadece olumsuz olayları ya da seçkinleri haber konusu olarak seçmesi ve haber kaynağının tamamen güvenilir olarak kabul edilmesi biçiminde özetlenebilir. Tüm bu sorunların haber metnine yansımalarının kilit noktası ise, dil ve söylemdir. Daha önce belirtildiği gibi dil, anlamın doğrudan taşıyıcısı değildir, tersine ideolojinin üretildiği başlıca ortamdır. Haberlerin sürekli standart kalıplar içinde kurgulanması ve kaynak olarak yasal kurumlara ve seçkinlere dayandırılması, yasal kurumların ve seçkinlerin -bir başka ifade ile iktidarın- söyleminin haber metni içinde yeniden üretilmesi ve haber söylemine egemen olması ile sonuçlanmaktadır. Haber söylemi okuyucunun haberi algılamasına rehberlik ederek her gün egemen ideolojinin dünyasını yeniden kurmaktadır.

İnal haber kaynaklarının etkisinin haber metninin söyleminde görülebileceğini belirtir. Haber metni kurgulanırken seçilen sözcükler, gazetecilerin kaynaklardan bağımsız, bütünüyle özerk bir konum içinde olayı çerçevelemek üzere seçtikleri sözcükler değildir. Tam tersine haber kaynaklarınca -örneğin politik bir olayın hemen ardından dışişleri bakanlığınca- yapılan açıklamalardan çıkmaktadır ve sadece alıntılarda değil, haberi çerçevelediren kavramlar olarak da kullanılmaktadır.¹⁵³ Böylelikle basit, sıradan sözcüklerle egemen ideoloji yeniden üretilmektedir.

Seçkinler ve söylemlerinin haber metni üzerindeki etkisi sadece sözcük seçimi ile sınırlı değildir, tersine haberin tüm yapısını belirlemektedir. Seçkinlerin söylemleri söylem tiplerini, başlıklarını, bilgi miktarını ve başlığını, düşüncelerin seçimini ya da sansür

¹⁵² İnal, a.g.e., ss. 99-112.

¹⁵³ M. Ayşe İnal, “Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu”, **Toplum ve Bilim**, 67, Güz 1995, s. 115.

edilmesini ve retorik işlemlerin doğasını belirlerler. Haber yapısının tüm dünyada benzer bir örgütleniş biçimi vardır. Haber başlık, alt başlık, spot, giriş gibi belli bir biçime dayalı haber yapım kuralları çerçevesinde oluşturulur. Bu yapının önemli bir etkisi, haberde gazetecinin bir takım görüşleri haber başlığı ve girişinde ön plana çıkarması, bir takım görüşlere ise kısaca ya da hiç yer vermemesidir. Ancak bir başka önemli etki okuyucunun algılayış biçiminde gerçekleşmektedir. Haberin başlığında ve girişinde verilen görüşler okuyucu tarafından en iyi anlaşılabilir ve en çok hatırlanan görüşlerdir. Dolayısıyla haber kaynağı olarak çoğunlukla seçkinlere başvurulması haberin tüm yapısını etkilemekte, haberin okuyucu tarafından en iyi algılanan bölümlerine seçkinlerin söylemleri egemen olmaktadır. Bu durum haberin toplumsal iktidarın yeniden üretiminde önemli bir rol oynaması ile sonuçlanmaktadır.¹⁵⁴

Haberler yapısal özellikleri nedeniyle metin içinde metin, konuşma içinde konuşmadırlar. Dilbilimci Volosinov'un aktarılan/alıntılanan konuşmayla ilgili açıklamaları bu bağlamda önem kazanmaktadır. Kaynak kişi ya da kurumların konuşmaları haberin söylem tipleri, başlıkları, bilgi miktarı gibi özelliklerini belirlemekle kalmaz haberin içinde ya doğrudan ya dolaylı alıntılarla, ya da alıntıya dair hiçbir ipucu olmadan aktarılarak da haber söylemine egemen olurlar.

Haberin önemli bir sakıncası ise, haber metninde ideolojik söylemin okuyucu/izleyicinin fark edebileceği açık bir biçimde bulunmamasıdır. Murdock, söylemsel oluşumların neyin nasıl söyleneceğini belirlediğini ifade eder ama haber içinde açık olarak, ham biçimleriyle görünmediklerini vurgular. Söylemsel oluşumlar bir "işleyim süreci içinde medya örgütünün stratejilerine ve amaçlarına, üreticilerin mesleki rutinlerine ve değerlerine, türleri yöneten estetik kodlara ve kullanılmakta olan biçimlere göre düzenlenir, eğilip bükülür ve özgül tarzlarda yeniden bir araya getirilir."¹⁵⁵

Bir başka ifade ile, gazetecilik ve haber pratiklerinin sonucunda haber metinlerinin içerdiği ideolojik söylem metinde açık olarak ifade edilmemekte ve böylelikle nesnel olduğu iddiasındaki metnin farklı okuma/yorumlama olasılıkları kısıtlanmaktadır. Bu nedenle, haber

---

¹⁵⁴ Teun A. van Dijk, "New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach", **Ethnic Minorities and the Media**, edi: Simon Cottle, Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 2000, s. 38.

¹⁵⁵ Graham Murdock, "İletişim, Modernlik ve İnsan Bilimleri", **Medya, İktidar, İdeoloji**, s. 344.

metinleri kapalı metinlerdir. İçerdikleri söylemin açığa çıkarılması ise bilinçli ve eleştirel bir okuma ile olanaklıdır.

Haberin ideolojik bir söylem içerdiği konusunda belirtilmesi gereken son bir nokta, farklı basın kuruluşlarının, farklı ideolojileri benimsiyor gözükseler de temelde ortak bir paydada birleştikleridir. Hackett eleştirel haber çalışmalarında, farklı yayın politikalarına sahip çeşitli basın kuruluşlarının, temelde, farklılıktan çok ortak bir paydada birleştiklerinin ve bunun da haberde yapısal bir yanlılık olarak açığa çıktığının görüldüğünü ifade eder.¹⁵⁶

Van Dijk aynı soruna öncelikle okuyucular açısından değinir. Van Dijk'a göre kişisel farklılıklara ve medya kullanım 'özgürlüğüne' rağmen, medyanın genel ideolojik etkisi açıktır; onay gören toplumsal ideolojiler az ya da çok medyada temsil edilen ideolojilerle benzeşmektedir. Temel kural ve değerler, ilgi alanlarının seçilmesi, dünya hakkındaki bilginin belirlenmesi ve ideolojik denetimin daha pek çok koşulu günümüzde çoğunlukla medya tarafından ya da dolaylı olarak medyayla bağlantısı olan gruplar ve kurumlar tarafından şekillendirilmektedir. Van Dijk bu durumun hiçbir tartışmanın yapılmadığı anlamına gelmemesi gerektiğini belirtir. Tam tersine hem tartışmalar, zıtlıklar, düşünce farklılıkları hem de gazetelerin arasında farklılıklar vardır. Ancak tüm bu tartışma ve farklılıklar ideolojinin izin verdiği sınırlar içerisinde gerçekleşmektedir ve temelde tüm gazeteler aynıdır.¹⁵⁷

Kısaca haber, haber yapım sürecinin ve haber söyleminin yukarıda özetlenen ideolojik yönü nedeniyle hiçbir zaman nesnel olmadığı gibi ideolojinin yeniden üretiminde önemli bir rol oynamaktadır. Yeniden üretilen başlıca ideoloji ise, tüm dünyada egemen olan ulusçuluk ideolojisi; haber söyleminde ulusçuluk ideolojisi ve ulus her gün yeniden tasarlanmaktadır. Tuchman'ın haberi dünyaya açılan pencereye benzetmesi bu bağlamda düşünüldüğünde daha da önemli hale gelir. Dünyaya açılan pencere zorunlu olarak içeridekiler ve dışarıdakiler ayrımını da beraberinde getirmekte, olaylar 'biz' ve 'onlar' karşıtlığı ile kurgulanmaktadır.

---

¹⁵⁶ İnal, a.g.m., s. 113.

¹⁵⁷ Van Dijk, **Ideology: A Multidisciplinary Approach**, s. 188.

Billig bu nedenle günlük gazetelerin haber söyleminde ‘biz’e yapılan vurgunun, ulusçu söylemin başlıca görüngülerinden biri olduğunu belirtir. ‘Biz’, ‘bizim’ gibi birinci çoğul şahıs kullanımı, tüm ulusu işaret etmekte ve ulusal birliği, beraberliği her gün hatırlatmaktadır.¹⁵⁸ ‘Biz’ birinci çoğul şahıs kullanımı ile ulusal birlik ve beraberlik her gün pekiştirilirken, ‘onlar’ın kurulması olumsuz olayların haber konusu olarak seçilmesi ile kolaylaşmaktadır. Ulusal çıkar bağlamında ele alınan diğer ülkelerin politikaları olumsuz haberlerde rahatlıkla ‘onlar’ın ‘biz’im üzerimizdeki düşmanca emellerine dönüşebilmektedir; örneğin Türkiye – Yunanistan ilişkileri bu konuda pek çok örnek sunacak niteliktedir.

Olayların ‘biz - onlar’ karşıtlığında kurgulanmasının yanı sıra, haber kaynağı olarak yasal kurumlara bağımlı olmak da ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır. Günümüz dünyasında politik yapılanmanın ulus-devletler biçiminde kurulduğu, dolayısıyla ulusçuluk ideolojisine birebir bağlı olduğu düşünüldüğünde haber kaynağı olarak yasal kurumlara bağımlılığın ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretimindeki önemi açığa çıkmaktadır. Yasal kurumlar ulus-devletin temsilcisidirler, dolayısıyla haber kaynağı olarak yasal kurumların kullanılması haberde ulusçuluk ideolojisinin temsil edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu durumda van Dijk’in belirttiği gibi bir takım tartışmalar ve zıtlıklar gerçekleşmekle birlikte, tüm tartışma ve zıtlıklar ulusçuluk ideolojisinin izin verdiği sınırlar içinde kalmaktadır. Bu koşullar altında örneğin ulus-devlete muhalif gruplar ya da farklı etnik topluluklar haberde yeterince temsil edilememektedir; habere yasal kurumların ulusçu söylemi egemendir.

Bostancı ulusal medyanın diliyle ilgili yapılacak bir araştırmada, sadece yazılı basında yer alan haberlerde değil, politikadan kültüre kadar tüm haber, yorum ve eğlence programlarının söylemlerinde en fazla ‘ulus, ulus olma’ halinin altının çizildiğinin görülebileceğini belirtmektedir. Bostancı’ya göre “her zaman en yüksek ahlaki amaçlardan biri olarak ortaya konulan ‘ulusal çıkarlar’, çeşitli vesilelerle gizli veya açık bildirilen ‘ulusal heyecanlar’, toplumsal konularla ilgili kitleleri göreve çağıran devletlerde çağrının nesnesi olarak ‘ulus’a yapılan göndermeler bu bağlamda sayılabilir.”¹⁵⁹ Sıradaki bölümde yazılı basında sıradan bir günde yer alan haberlerde ulusçu iletiler analiz edilecek, ulusçuluğun

¹⁵⁸ Billig, a.g.e., ss. 93-95.

¹⁵⁹ Bostancı, a.g.e., s. 80.

yeniden üretiminde yazılı basının rolüyle ilgili bir gözlem yapabilmek amacıyla çözümlenen haberlerde ulusçu iletilerin ne yoğunlukta yer aldığı belirlenmeye çalışılacaktır.

3. BÖLÜM HABERLERDE ULUSÇU İLETİLERİN ANALİZİ

Çalışmada ulusçuluk ideolojisinin, tüm dünyaya yayılmış olması anlamında, çağın en önemli ideolojisi olduğu, ideolojinin varlığını sürdürebilmesi için her gün yeniden üretilmesi gerektiği, ideolojinin yeniden üretiminde çeşitli kurumların rol aldığı ve kitle iletişim araçlarının ideolojinin yeniden üretiminin gerçekleştiği başlıca kurumlardan biri olduğu savunulmuştur. Kitle iletişim araçlarının içinden özel olarak yazılı basının konumu incelenmiştir. Ancak böyle bir incelemenin tamamlanabilmesinin önemli bir koşulunu önceki bölümlerde yer alan kuramsal anlatımların uygulamadaki örneğinin ele alınması oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde çalışmanın kuramsal yönünün -yazılı basında ulusçuluk ideolojisi içeren iletilerin yoğunluğunun saptanması yoluyla- uygulamada nasıl gerçekleştiğine yönelik bir örneğin sunulması amaçlanmaktadır. Araştırmanın varsayımına göre yazılı basın uluslararası bir gerginliğin ya da krizin olmadığı sıradan, herhangi bir günde bile ulusçuluk ideolojisini yeniden üretmektedir. Araştırma kapsamında 15 Temmuz 2002 tarihine ait bir günlük 24 ulusal gazete incelenmiş, araştırma tarihi olarak 15 Temmuz 2002 tarihi Türkiye'yi yakından ilgilendiren uluslararası bir krizin yaşanmaması nedeniyle seçilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada yöntem olarak içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmaktadır. İçerik çözümlemesini Krippendorff belirlenen verilerden bütün hakkında geçerli çıkarımlar yapmak için kullanılan bir araştırma yöntemi olarak tanımlamaktadır.¹ Merten ise daha ayrıntılı bir açıklama ile içerik çözümlemesini sosyal gerçeğin yazılı/açık (manifest) özelliklerinden yazılı/açık (manifest) olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapılması ve böylelikle sosyal gerçeğin araştırılması biçiminde tanımlar.² Bu araştırmada da yazılı basının yazılı/açık

¹ Klaus Krippendorff, *Content Analysis: An Introduction to this Methodology*, 6.b., California: Sage Publications, 1986, s. 21.

² K. Merten, *Inhaltsanalyse Einführung in Theorie, Methode und Parix*, Opladen: Westdeutscher, 1983'ten Orhan Gökçe, *İçerik Çözümlemesi*, 2.b., Konya: Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1995, s. 24.

özelliklerinden, bir başka ifade ile yazılı basında yer alan metinlerden yararlanılarak, ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminde yazılı basının üstlendiği role yönelik çıkarımlar yapılmaya çalışılmaktadır.

Ulusçuluk ideolojisi, önceki bölümlerde açıklandığı gibi, ulusun üyelerinin aralarındaki hayali bağları, kurgusal birlik ve beraberliği durmadan hatırlatması, ortak bir geçmişi, ortak değerleri ve ortak bir geleceği paylaştıkları düşüncesinin canlı tutulması, ortak geçmişin ve şimdinin ulusal değerlerinin yüceltilmesi, diğer uluslarla ‘biz’ ve ‘onlar’ karşıtlığının kurulması yoluyla yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda çözümleme sırasında cevabı aranacak olan dokuz soru sorulmuştur. Sorular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.1. Sorular

1	Haberlerde ulusal birlik ve beraberliği, ulusal ‘biz’ durumunu belirten ifadeler var mı?
2	Ülkenin ve ulusun ortak geleceğinden söz edilmekte mi?
3	Ülkenin ve ulusun çıkarlarından söz edilmekte mi?
4	Ülke ve ulus övülmekte mi?
5	Ülkenin dünyadaki konumundan söz edilmekte mi?
6	Ulusal örf, adet ve değerlere göndermeler yapılmakta mı?
7	Ulusal tarih bilincini aşıl原因an ifadeler var mı?
8	Diğer uluslarla biz-onlar karşıtlığı kurulmakta mı?
9	Diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri olduğu belirtilmekte mi?

Soruların arasında bulunan ‘ulusal birlik ve beraberliği, ulusal ‘biz’ durumunu belirten ifadeler var mı?’ sorusu ulusal bağların kurgusal olması nedeniyle sorulmuştur; gazete yazılarında bu tür ifadelerin bulunması gazete yazılarının bireylere ulusal bağları hatırlattığını gösterecektir. ‘Ülkenin ve ulusun ortak geleceğinden söz edilmekte mi?’ ve ‘ülkenin ve ulusun çıkarlarından söz edilmekte mi?’ soruları da aynı nedenle sorulmuştur; ulusu oluşturan kurgusal bağlar ulusun ortak bir geleceği paylaştığı, çıkarlarının ortak olduğu düşüncesi ile pekiştirilmektedir. Ulusal bağların canlı kalmasında sürekli hatırlatılmalarının yanı sıra, ulusu oluşturan bireylerin ulusal başarılarla gurur duymalarını sağlayan, ulusu yücelten ifadeler de oldukça önemlidir; bu nedenle sorular arasında ‘ülke ve ulus övülmekte mi?’ sorusu yer almaktadır. ‘Ülkenin dünyadaki konumundan söz edilmekte mi?’ sorusunun

sorulmasının nedeni biz-onlar karşıtlığına temel oluşturmasıdır. Ulusal örf, adet ve değerler ise ülke sınırları içindeki bireylerin ortak bir kültüre sahip olduğunu hatırlatmaları, ulusal bağları somutlaştırmaları anlamında önemlidir; bu nedenle ‘ulusal örf, adet ve değerlere göndermeler yapılmakta mı?’ sorusu sorulmuştur. Ulusu oluşturan bireyler arasında ortaklık duygusunun kurulmasının bir yolu ise ulusa geçmiş çağlardan beri bir bütün olduğunu, bir başka ifade ile ortak bir tarihsel geçmişe sahip olduğunu hatırlatmaktır; dolayısıyla soruların arasında ‘ulusal tarih bilincini aşıl原因an ifadeler var mı?’ sorusu yer almaktadır. Ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretilmesinin bir başka önemli koşulu ise ülke içindeki birliğin sağlanması için her zaman diğer ulusların olduğunu hatırlatılması, dünyanın biz ve onlar biçiminde kurgulanmasıdır; bu nedenle ‘diğer uluslarla biz-onlar karşıtlığı kurulmakta mı?’ ve biz-onlar karşıtlığının daha da ileri boyutlara ulaştığı ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri olduğu belirtilmekte mi?’ soruları sorulmuştur. Yapılacak çözümleme sırasında bu soruların cevapları aranacak, soruların cevaplanması yazılı basının ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretimindeki rolüyle ilgili çıkarımlar yapılmasını sağlayacaktır. Sorulan soruların cevaplanabilmesi için ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretimini sağlayan ulusçu iletiler belirlenmiştir; çözümlenecek olan gazete yazılarında aranacak iletiler aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 3.2. Ulusçu iletiler

1	Ulusal birlik ve beraberlik, ‘biz’ olma durumu
2	Ulusun ortak geleceği
3	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı
4	Ülkeye ve ulusa övgü
5	Ülkenin dünyadaki konumu
6	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler
7	Tarih bilinci
8	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı
9	Diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri

Çözümleme sırasında yukarıdaki ulusçu iletilerin araştırma kapsamındaki gazetelerde ne yoğunlukta yer aldığı belirlenecektir. Araştırma kapsamındaki gazetelerde ulusçu iletiler haber, köşe yazısı ve araştırma haberi olmak üzere üç gazete yazı türünde aranmaktadır.

Gazete yazı türlerinden haberin incelenmesinin nedeni 'haber vermenin' gazetenin başlıca işlevi olmasından kaynaklanmaktadır. Haber ekonomi haberleri, spor haberleri, iç politika haberleri ve dış politika haberleri biçiminde dört kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler içinde ekonomi haberleri önceki bölümlerde tartışılan küreselleşme-ulusçuluk ilişkisi nedeniyle ele alınmıştır. Ekonomi haberlerinde ulusçu iletilerin bulunup bulunmadığını, varsa ne yoğunlukta olduğunu belirlemek küreselleşmenin ulusçuluk ideolojisine bağımlılığı konusunda önemli ipuçları sunacaktır. Spor haberlerinin incelenmesinin nedeni ise uluslararası karşılaşmaların niteliğinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası spor karşılaşmalarında farklı ülkelerin, 'biz' ve 'onlar'ın hem sporcuları hem de izleyicileri karşılaşmaktadır; dolayısıyla spor haberlerinin içerdiği ulusçu iletilerin belirlenmesi araştırma açısından oldukça önemlidir. Spor haberleri kategorisinde sadece uluslararası karşılaşmalar çözümlenmiştir. Ulusçuluk ideolojisinin modern dünyanın politik yapılanması olan ulus-devletin ideolojisi olduğu düşünüldüğünde iç politika ve dış politika haberleri de araştırma açısından önem kazanmaktadır. Politika tüm uluslararası ilişkilere rağmen ulus-devletler çerçevesinde yapılmakta, politikacıların söylemleri ve politikaları öncelikle seçmen kitlesini oluşturan ulusa yönelik olmaktadır. Bu nedenle araştırmada iç ve dış olmak üzere politika haberlerinin çözümlenmesi gerekmektedir.

Gazete yazı türlerinden köşe yazısının incelenmesinin nedeni köşe yazılarının ve köşe yazarlığının modern dünyada sahip olduğu önemden kaynaklanmaktadır. Gazete okuru modern birey toplumsal, ekonomik ve politik tüm gelişmeleri haberlerle izlerken, bu gelişmeler hakkında daha derin bilgiye sahip olabilmek için köşe yazılarının yorumlarına başvurmaktadır. Böylelikle, köşe yazarları kanaat önderleri konumuna gelirken, köşe yazıları da önem kazanmaktadır.

Gazete yazı türlerinden araştırma haberlerinin incelenmesinin nedeni ise yazılı basının sıradan bir günde ayrıntılı bir biçimde inceleyerek gündeme taşıdığı konularda ulusçu iletilere ne oranda yer verdiğini belirleyebilmektir. Böylelikle yazılı basının ulusçuluğun yeniden üretimindeki rolü hakkında daha sağlıklı verilere ulaşılabacaktır.

3.2. Bulgular

Araştırmada çözümlenen gazete yazı türlerinden haberde toplam 431 haber çözümlenmiş, 431 haberde 783 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. Gazete yazı türlerinden köşe yazısında toplam 192 köşe yazısı çözümlenmiş, 192 köşe yazısında 1315 ulusçu ileti bulunmuştur. Gazete yazı türlerinden araştırma haberinde ise 14 araştırma çözümlenmiş ve 14 araştırma haberinde 70 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. Ancak çözümlenen gazetelerde bulunduğu belirlenen ulusçu iletilerin ayrıntılı dökümüne geçmeden önce, her gazetenin kimliğine ve bu kimlikte ulusçuluk ideolojisinin yerine yönelik bir fikir edinebilmek amacıyla, kimliğin önemli bir göstergesi olan logo, slogan ve renk kullanımına dikkat çekilecektir.

Araştırma kapsamında incelenen 24 günlük ulusal gazetenin 21'inin başlığında kırmızı renk kullanılmaktadır. Gazetelerinin 11'inde Türkiye haritası ya da Türkiye bayrağı bulunmaktadır. Ayrıca başlıklarda kullanılan sloganların 9'unda araştırma kapsamı içerisinde incelenen ulusçuluğu çağrıştıracı sözcüklere rastlanmaktadır.

Akşam Gazetesi kırmızı çerçeve içerisine beyaz renkte yazılmış 'AKŞAM' başlığıyla sunulmaktadır. Ayrıca kırmızı çerçevenin içerisinde yer alan beyaz renkteki bir başka çerçevede ise içerisine ay-yıldız yerleştirilmiş Türkiye haritası bulunmaktadır. Beyaz renkteki çerçeve, kırmızı renkteki Kıbrıs adasını yarım kalacak şekilde kesmiştir. Slogan olarak da 'AKŞAM TÜRKİYE'NİN GAZETESİ' başlıkta yer almaktadır.

Star Gazetesi kırmızı çerçeve içerisine beyaz olarak yazılmış 'STAR' başlığıyla sunulmaktadır. Başlıkta herhangi bir slogan kullanılmamıştır.

Türkiye Gazetesi kırmızı renkteki 'TÜRKİYE' başlığıyla sunulmuştur. Ayrıca mavi çizgilerden oluşan Türkiye haritası zemini üzerine dalgalanan Türk bayrağı yerleştirilmiştir.

Vakit Gazetesi kırmızı renkteki çerçeve içerisine yerleştirilen beyaz renkteki 'VAKİT' başlığıyla sunulmaktadır. Vakit gazetesinde herhangi bir slogan yer almamaktadır.

Dünya Gazetesi siyah renkteki 'DÜNYA' başlığıyla sunulmaktadır. Siyah çerçeve içerisine yerleştirilmiş dünya haritası başlıkta bulunmaktadır. Herhangi bir slogan kullanılmamıştır.

Ortadoğu Gazetesi kırmızı renkteki 'ORTADOĞU' başlığıyla sunulmaktadır. Türk bayrağı ve 'NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE' sloganı başlıkta bulunmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi kırmızı renkteki 'YENİ ŞAFAK' başlığıyla sunulmaktadır. Başlıkta, 'TÜRKİYE'NİN BİRİKİMİ' sloganı bulunmaktadır.

Zaman Gazetesi mavi çerçeve içerisine yerleştirilen 'ZAMAN' başlığıyla sunulmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi kırmızı renkteki 'CUMHURİYET' başlığıyla sunulmaktadır. Herhangi bir slogan kullanılmamaktadır.

Damga Gazetesi kırmızı renkteki çerçeve içerisine yerleştirilmiş beyaz renkteki 'DAMGA' başlığı ile sunulmaktadır. Türkiye bayrağı ve 'TÜRKİYE GAZETE OKUSUN' sloganı başlıkta bulunmaktadır.

Yeni Asya Gazetesi kırmızı çerçeve içerisine yerleştirilmiş beyaz renkteki 'YENİ ASYA' başlığı ile sunulmaktadır.

Milli Gazete kırmızı renkteki 'MİLLİ GAZETE' başlığı ile sunulmaktadır.

Finansal Forum Gazetesi siyah renkteki 'FİNANSAL FORUM' başlığı ile sunulmaktadır. Başlıkta herhangi bir slogan bulunmamaktadır.

Takvim Gazetesi kırmızı çerçeve içerisine yerleştirilmiş beyaz renkteki 'TAKVİM' başlığı ile sunulmaktadır. Mavi zemin üzerinde Avrupa Birliği'nin yıldızları ve Türkiye bayrağı bulunmaktadır.

Milliyet Gazetesi kırmızı renkteki 'MİLLİYET' başlığı ile sunulmaktadır.

Hürriyet Gazetesi kırmızı çerçeve içerisine yerleştirilmiş beyaz renkteki 'HÜRRİYET' başlığı ile sunulmaktadır. Türk bayrağı, Atatürk ve 'TÜRKİYE TÜRKLERİNDİR' sloganı başlıkta bulunmaktadır.

Sabah Gazetesi kırmızı renkteki Türkiye haritasının içerisine yerleştirilmiş beyaz renkteki 'SABAH' başlığı ile sunulmaktadır. Başlıkta 'TÜRKİYE'NİN EN İYİ GAZETESİ' sloganı bulunmaktadır.

Posta Gazetesi kırmızı renkteki 'POSTA' başlığı ile sunulmaktadır. Türkiye bayrağı ve 'TÜRKİYE'Yİ VE İNSANLARI ÇOK SEVİYORUZ' sloganı bulunmaktadır.

Radikal Gazetesi kırmızı zeminin üzerini kaplayan mavi zemin içine yerleştirilen beyaz renkteki 'RADİKAL' başlığı ile sunulmaktadır. Başlıkta herhangi bir slogan bulunmamaktadır.

Foto Maç Gazetesi beyaz renkteki 'foto' ve kırmızı renkteki 'Maç' 'fotoMaç' başlığı ile sunulmaktadır.

Fanatik Gazetesi beyaz çerçeve ile çevrilmiş kırmızı renkteki 'FANATİK' başlığı ile sunulmaktadır. Kurdele biçimi verilmiş Türk bayrağı başlıkta yer almaktadır.

Gözcü Gazetesi kırmızı çerçeve içerisine beyaz renkte yerleştirilmiş 'GÖZCÜ' başlığı ile sunulmaktadır. Başlıkta, fotoğraf çekmekte olan bir gazeteci silüetinin üzerinde dalgalanan Türk bayrağı yer almakta, herhangi bir slogan bulunmamaktadır.

Güneş Gazetesi gri çerçeve ile çevrilmiş kırmızı renkteki 'GÜNEŞ' başlığı ile sunulmaktadır. Başlıkta 'TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA' sloganı bulunmaktadır.

Pas Gazetesi kırmızı çerçeve içerisine beyaz renkte yazılmış 'PAS' başlığı ile sunulmuştur. Başlıkta ay-yıldız formalı bir sporcu yer almaktadır.

Yukarıda yer alan açıklamalarda görüldüğü üzere araştırma kapsamındaki 24 ulusal gazetede ulusçuluğu çağrıştıran logo, slogan ve renk kullanımı oldukça yaygındır. Bu durum

incelenen gazetelerin ulusçuluk ideolojisiyle olan ilişkileriyle ilgili önemli göstergeler sunmaktadır.

Araştırmada çözümlenen gazete yazı türlerinden haber ekonomi haberleri, spor haberleri, iç politika haberleri ve dış politika haberleri biçiminde içeriğine göre dörde ayrılarak çözümlenmiştir. Çözümlenen toplam haber sayısı 431, ekonomi haberi sayısı 182, spor haberi sayısı 50, iç politika haberi sayısı 123 ve dış politika haberi sayısı 76'dır. Çözümlenen haber sayısının içeriklerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 3.3. İçeriklerine Göre Haber Konuları

Gazete Yazı Türü	İçerik Konusu	GAZETELER																			Toplam Haber Sayısı						
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaadoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim		Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman	
HABER	Ekonomi Haberleri	15	7	0	18	7	5	0	18	0	6	8	8	4	0	8	13	7	16	7	12	6	3	6	8	182	
	Spor Haberleri	2	3	1	0	1	1	3	0	4	1	1	2	1	1	3	3	5	6	1	2	1	2	2	4	50	
	İç Politika Haberleri	5	7	5	8	6	3	0	4	0	7	4	7	7	0	8	6	8	4	4	4	6	3	6	7	8	123
	Dış Politika Haberleri	4	8	1	2	1	1	0	5	0	3	5	1	4	0	5	5	6	3	2	4	5	4	4	3	76	
		Genel Toplam																							431		

Çözümlenen 431 haberde toplam 783 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. Çözümlenen haberlerde en yoğun olarak 'ülkeye ve ulusa övgü' iletisi bulunmaktadır; bu iletiden 174 adet belirlenmiştir. İkinci yoğun ileti ise 165 adet bulunan 'ulusal birlik, beraberlik, 'biz' olma durumu' iletisidir. 'Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı' iletisinden 145 adet, 'ulusun ortak geleceği' iletisinden 89 adet, 'diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı' iletisinden 84 adet, 'ülkenin dünyadaki konumu' iletisinden 76 adet, 'diğer

ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri' iletisinden 39 adet, 'tarih bilinci' iletisinden 9 adet ve 'ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler' iletisinden 2 adet bulunduğu belirlenmiştir. Gazete yazı türlerinden haberde bulunan ulusçu iletilerin genel dağılımı tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4. Haberde Bulunan İletilerin Genel Dağılımı

Gazete Yazı Türü	İletiler Konusu	GAZETELER																		Toplam Haber Sayısı						
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star		Takvim	Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
HABER	Birlik, beraberlik, bız olma durumu	10	3	3	7	6	3	5	7	5	6	4	5	5	1	8	11	16	11	7	11	7	6	7	13	165
	Ulusun ortak geleceği	5	4	3	9	4	2	0	2	0	4	3	6	3	0	3	4	7	4	7	3	2	6	4	4	89
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	10	4	2	8	10	4	0	6	0	5	7	5	9	0	6	6	10	7	3	5	9	11	9	9	145
	Ülkeye ve ulusa övgü	11	5	1	5	3	2	7	7	4	8	2	8	0	0	8	11	15	25	15	13	3	6	5	10	174
	Ülkenin dünyadaki konumu	7	6	0	2	1	1	0	6	0	3	0	2	0	0	3	3	7	17	4	8	0	2	3	1	76
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
	Tarih bilinci	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	2	2	9
	Diğer uluslarla kurulan bız-onlar karışlığı	7	7	1	0	5	1	0	1	0	7	11	1	4	0	3	8	4	5	1	4	4	1	5	4	84
Diğer ulusların düşmanca emelleri	3	1	2	0	1	0	0	0	0	2	10	0	1	0	0	0	10	0	0	3	1	2	2	1	39	
Genel Toplam																								783		

Çözümölenen haberlerde belirlenen ulusçu iletilerin yoğunluğu, araştırmanın yazılı basının sıradan bir günde ulusçuluk ideolojisini yeniden ürettiğı biçimindeki varsayımını desteklemektedir.

Yukarıda genel toplamı verilen gazete yazı türlerinden haberin içerik konularına göre ulusçu ileti dağılımı şöyledir: Ekonomi haberlerinde 182 haber çözümlenmiş, bu haberlerde toplam 282 ulusçu ileti bulunmuştur. 282 ulusçu ileti içerisinde en yoğun olarak ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ ve ‘ülkeye ve ulusa övgü’ iletilerinin bulunduğu görölmüştür; her iki iletiden de 66’şar adet bulunmaktadır. 54 adet olduğı belirlenen ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ iletisi bu iki iletiyi izlemektedir. ‘Ulusun ortak geleceğı’ iletisine 38, ‘ülkenin dünyadaki konumu’ iletisine 32, ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’ iletisine 26 kez rastlanmıştır. Ekonomi haberlerinde ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’, ‘tarih bilinci’ ve ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletilerine rastlanmamıştır. Ekonomi haberlerinde bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.5’te görölmektedir.

Tablo 3.5. Ekonomi Haberlerinde Bulunan İletiler

Yazı Türü	İçerik Konusu	GAZETELER																				Toplam İleti Sayısı				
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye		Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
Ekonomi	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	6	0	0	3	2	1	0	3	0	3	2	2	1	0	4	7	3	3	2	5	5	0	1	1	54
	Ulusun ortak geleceği	4	1	0	6	3	1	0	2	0	3	1	3	0	0	1	2	0	2	4	1	0	0	2	2	38
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	6	1	0	3	5	3	0	4	0	4	3	3	3	0	2	5	3	5	2	2	4	1	3	4	66
	Ülkeye ve ulusa övgü	7	0	0	4	1	1	0	5	0	6	0	4	0	0	2	5	4	6	4	7	2	2	0	6	66
	Ülkenin dünyadaki konumu	5	0	0	1	1	1	0	2	0	3	0	2	0	0	0	0	3	8	0	4	0	1	0	1	32
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Diğer uluslarla kurulan bizzonlar karşılığı	2	3	0	0	2	1	0	0	0	3	3	0	1	0	2	3	2	1	0	1	2	0	0	0	26
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam																								282		

Haberler içeriklerine göre ayrıldığında ekonomi haberlerinde en yoğun olarak ‘ülkeye ve ulusa övgü’ ve ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ iletilerinin bulunması birinci bölümde tartışılan küreselleşme-ulusçuluk ilişkisinde ulaşılan sonuçlarla paralellik göstermektedir. Küreselleşmeye rağmen ulusal gazeteler ulusu, ulusal başarıları övmekte, olayları ulusal çıkarlar bağlamında çerçevlendirmektedir; bir başka ifadeyle ulusçuluk ideolojisi hala ekonomi haberlerine egemendir.

Spor haberlerinde uluslararası karşılaşmaları konu alan 50 haber çözümlenmiş ve toplam 102 ulusçu ileti belirlenmiştir. 102 ulusçu iletinin en yoğunu 68 ileti ile ‘ülkeye ve ulusa övgü’ ileti, ikincisi ise 34 ileti ile ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ iletidir. Çözümlenen spor haberlerinde diğer iletilere rastlanmamıştır. Spor haberlerinde bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.6’da görülmektedir.

Tablo 3.6. Spor Haberlerinde Bulunan İletiler

YAZI TÜRÜ	İçerik Konusu	GAZETELER																		Toplam İleti Sayısı						
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star		Takvim	Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
Spor	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	1	0	0	0	5	0	5	1	0	0	0	1	4	0	5	5	2	1	0	0	0	4	34
	Ulusun ortak geleceği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülkeye ve ulusa övgü	2	5	1	0	2	1	7	0	4	1	2	4	0	0	4	2	6	7	9	2	0	3	2	4	68
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Diğer uluslarla kurulan bizonlar karşılığı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam																								102		

Spor haberlerinde, ekonomi haberlerinde olduğu gibi ‘ülkeye ve ulusa övgü’ iletisi yoğun olarak yer almaktadır. Uluslararası spor karşılaşmaları günümüzde uluslar arasında neredeyse ‘silahsız çatışmalar’ halini almış, ulusal başarı ve gururun başlıca temsil mekanlarından biri olmuştur. Spor haberlerinde farklı iletiler bulunmamasına rağmen, ileti sayısı araştırmanın varsayımını desteklemektedir. Ayrıca spor haberleriyle ilgili önemli bir nokta araştırmanın yapıldığı günde uluslararası bir futbol karşılaşmasının olmadığıdır. Oysa yazılı basının spor sayfası çoğunlukla futbola ayrılmakta, diğer spor dallarına yeterince yer verilmemektedir. Bu durumun çalışmaya olan etkisi ise çözümlenen haber sayısının oldukça az olmasıdır.

İç politika konulu haberlerde 123 haber çözümlenmiş ve toplam 255 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. 74 adet bulunan ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ iletisi iletilerin en yoğun olanıdır. Bulunan diğer iletiler yoğunluk sırasına göre 66 adet ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’, 49 adet ‘ulusun ortak geleceği’, 29 adet ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’, 25 adet ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’, 5 adet ‘tarih bilinci’, 4 adet ‘ülkeye ve ulusa övgü’, 2 adet ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ ve 1 adet ‘ülkenin dünyadaki konumu’ iletileridir. İç politika haberlerinde bulunan ulusçu ileti sayısı tablo 3.7’de görölmektedir.

Tablo 3.7. İç Politika Haberlerinde Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																			Toplam İleti Sayısı						
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortadoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim		Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman	
İç Politika	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	3	1	2	4	4	2	0	4	0	2	2	3	7	0	0	4	6	1	3	3	3	6	5	8	66	
	Ulusun ortak geleceği	1	2	3	3	1	1	0	0	0	1	2	3	3	0	2	2	7	2	2	2	2	6	2	2	49	
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	4	3	2	5	5	1	0	2	0	1	4	2	6	0	4	1	6	2	1	3	5	10	6	1	74	
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	4	
	Ülkenin dünyadaki konumu	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	
	Tarih bilinci	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	5
	Diğer uluslarla kurulan bizz-onlar karıştığı	4	1	1	0	3	0	0	1	0	3	1	1	0	0	0	4	0	1	0	2	2	1	2	2	29	
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	2	0	2	0	1	0	0	0	0	1	5	0	0	0	0	0	5	0	0	3	1	2	2	4	25	
Genel Toplam																								258			

İç politika haberlerinde belirlenen ulusçu ileti sayısı, araştırmanın sıradan bir günde bile haberlerde ulusçu iletiler bulunduğu biçimindeki varsayımını desteklemektedir. Kaldı ki, politika haberlerinin iç ve dış şeklinde ayrıştırılması bile ulusçuluk ideolojisinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. İç politika haberlerinde belirlenen iletiler, iç politika haberlerinin ‘ulusal çıkar’ bağlamında çerçeveslendirildiğini göstermektedir; bir başka ifade ile politika öncelikle ‘ulus’ ve ‘ulus-devlet’ için yapılmaktadır. Ayrıca uluslararası bir gerginliğin yaşanmadığı bir günde bile diğer ulusların düşmanca emellerine yönelik iletilere rastlanmış olması ulusçuluk ideolojisinin ayrımcı, olumsuz yönüne dikkat çekmektedir.

Dış politika konulu haberlerde 76 haber çözümlenmiş ve toplam 144 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. ‘Ülkenin dünyadaki konumu’ ileti 43 adetle en yoğun olarak bulunan iletidir. 36 adet bulunan ‘ülkeye ve ulusa övgü’ ileti ikinci yoğun iletidir. ‘Diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşılığı’ ileti 29 adet, ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ ileti 14 adet, ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ ileti 11 adet, ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ ileti 5 adet, ‘tarih bilinci’ ileti 4 adet ve ‘ulusun ortak geleceği’ ileti 2 adet bulunmaktadır. Dış politika haberlerinde ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ ileti rastlanmamıştır. Dış politika konulu haberlerde bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.8’te verilmiştir.

Tablo 3.8. Dış Politika Haberlerinde Bulunan İletiler

İletiler	GAZETELER																				Toplam İleti Sayısı				
	Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye		Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
Birlik, beraberlik, biz olma durumu	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	2	0	2	0	0	1	0	11
Ulusun ortak geleceği	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2
Ülke ve ulusun yararına ya da zararına; ülke çıkaran	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	4	5
Ülkeye ve ulusla övgü	2	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	2	2	5	12	2	4	0	1	3	0	36
Ülkenin dünyadaki konumu	1	6	0	1	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	3	3	4	9	4	4	0	1	3	0	43
Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2	4
Diğer uluslarla kurulan ilişkilerin karşıtlığı	1	3	0	0	0	0	0	0	1	7	0	3	0	1	1	2	3	1	1	0	0	3	2	2	29
Diğer ulusların dışmanca emelleri	1	1	0	0	0	0	0	0	1	5	0	1	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	14
Genel Toplam																									142

Dış politika haberlerinde de iç politika haberlerinde olduğu gibi sıradan bir günde ulusçu iletilerin bulunması çalışmanın varsayımını desteklemektedir. Dış politika haberlerinde, haberin sadece 'dış' olarak adlandırılmasıyla bile dünya 'biz' ve 'onlar' biçiminde konumlandırılmakta, haberin içinde yer alan ulusçu iletilerle dünyanın uluslar ve ulus-devletler şeklindeki bölünmüşlüğü pekiştirilmektedir.

Gazete yazı türlerinden köşe yazısında toplam 192 köşe yazısı çözümlenmiştir. Çözümlenen köşe yazılarını konularına göre iç politika içerikli, dış politika içerikli, ekonomi içerikli, kültür-sanat içerikli, spor içerikli, dini konu içerikli ve psikoloji içerikli köşe yazıları biçiminde ayırtırmak olanaklıdır. 115 iç politika içerikli, 10 dış politika içerikli, 25 ekonomi içerikli, 10 kültür-sanat içerikli, 19 spor içerikli, 7 dini konu içerikli, 5 özel yaşam içerikli ve 1 psikoloji içerikli köşe yazısı çözümlenmiştir. İçeriklerine göre köşe yazısı sayıları tablo 3.9'da görülmektedir.

Tablo 3.9. Konu İçeriklerine Göre Köşe Yazıları

Gazete Yazı Türü	GAZETELER																				Toplam Köşe Yazısı Sayısı					
	Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Faahetik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortadoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye		Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman	
KÖŞE YAZISI	İç Politika İçerikli	7	12	5	5	2	2	0	5	0	3	7	5	8	0	4	6	6	4	3	5	10	4	9	3	115
	Dış Politika İçerikli	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	1	1	0	1	0	2	0	0	10
	Ekonomi İçerikli	3	1	0	3	0	0	0	4	0	2	0	2	0	0	1	3	2	1	0	1	0	0	1	1	25
	Kültür Sanat İçerikli	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	1	2	1	0	10
	Spor İçerikli	0	1	0	0	0	0	5	0	5	0	0	0	0	3	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	19
	Özel Yaşam İçerikli	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
	Dini İçerikli	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	1	7
	Psikoloji İçerikli	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Genel Toplam																							192		

Çözömlenen 192 köşe yazısında toplam 1315 ulusçu ileti belirlenmiştir. Bu iletiler içinde en yoğun olarak ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ ilelisi yer almaktadır; bu iletiden 282 adet bulunmuştur. ‘Ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ ilelisinden 275 adet, ‘ulusun ortak geleceği’ ilelisinden 183 adet, ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’ ilelisinden 153 adet, ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ ilelisinden 128 adet, ‘ülkeye ve ulusa övgü’ ilelisinden 103 adet, ‘tarih bilinci’ ilelisinden 90 adet, ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ ilelisinden 50 adet ve ‘ülkenin dünyadaki konumu’ ilelisinden 45 adet bulunmaktadır. Köşe yazılarında bulunan ulusçu iletilerin genel dağılımı tablo 3.10’de verilmiştir.

Tablo 3.10. Köşe Yazılarında Bulunan İletilerin Genel Dağılımı

Yazı Türü	İletiler	GAZETELER																		Toplam İleti Sayısı						
		Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim		Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman	
KÖŞE YAZISI	Ulusal birlik, beraberlik, biz olma durumu	20	18	9	11	8	4	0	18	0	13	15	18	19	2	11	15	21	10	7	11	11	8	16	10	275
	Ulusun ortak geleceği	11	19	2	12	12	0	0	17	0	9	5	11	23	0	9	8	17	5	0	4	4	4	11	6	183
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	22	36	5	18	19	3	0	20	0	7	10	18	29	0	7	13	19	8	1	2	9	10	22	4	282
	Ülkeye ve ulusa övgü	6	5	6	7	2	3	0	4	0	4	8	2	14	0	5	3	8	6	0	5	4	4	4	3	103
	Ülkenin dünyadaki konumu	2	5	0	3	0	4	0	3	0	3	0	9	6	0	0	1	2	1	0	1	0	0	4	1	45
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	4	3	1	2	0	0	0	0	0	1	8	3	6	0	0	6	1	0	0	1	1	5	8	0	50
	Tarih bilinci	7	5	1	3	1	0	0	1	0	0	4	4	14	0	0	5	10	0	0	4	5	4	16	6	90
	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar ilişkisi	8	20	2	2	4	1	0	3	0	2	12	5	29	0	2	6	10	4	6	6	8	4	14	5	153
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	7	25	4	0	0	2	0	1	0	2	14	1	41	0	0	2	4	2	1	0	6	3	10	3	128
Genel Toplam																								1315		

Çözömlenen köşe yazılarında belirlenen ulusçu iletilerin yoğunluğu araştırmanın varsayımını desteklemektedir. Köşe yazarları görüşlerini çoğunlukla ülke çıkarı, ulusal birlik, ulusun ortak geleceği gibi iletiler çerçevesinde ‘ulus için, ulus adına’ savunmaktadır.

Köşe yazılarında belirlenen iletiler köşe yazılarının içeriklerine göre ayrıştırıldığında iç politika içerikli 115 köşe yazısında 1078 ulusçu ileti bulunduğu görölmektedir. İç politika içerikli köşe yazılarında en yoğun olarak ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ iletileri bulunmaktadır; bu iletiden 230 adet belirlenmiştir. Yoğunluk sırasına göre ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ iletilerinden 211 adet, ‘ulusun ortak geleceği’ iletilerinden 145 adet, ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’ iletilerinden 128 adet, ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletilerinden 127 adet, ‘tarih bilinci’ iletilerinden 81 adet, ‘ülkeye ve ulusa övgü’ iletilerinden 80 adet, ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ iletilerinden 45 adet ve ‘ülkenin dünyadaki konumu’ iletilerinden 31 adet bulunmaktadır. İç politika içerikli köşe yazılarında bulunan ulusçu iletiler tablo 3.11’de görölmektedir.

Tablo 3.11. İç Politika İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																				Toplam İleti Sayısı				
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye		Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
İç Politika	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	14	15	9	6	8	4	0	8	0	7	15	12	19	0	9	10	15	8	7	8	9	6	15	7	211
	Ulusun ortak geleceği	6	18	2	7	12	0	0	9	0	4	5	6	23	0	6	6	11	3	0	4	4	4	11	4	145
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	16	36	5	12	19	3	0	11	0	4	10	11	29	0	5	8	10	5	1	1	9	10	22	3	230
	Ülkeye ve ulusa övgü	2	5	6	4	2	3	0	2	0	3	8	2	14	0	3	1	6	3	0	3	3	4	4	2	80
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	5	0	2	0	4	0	2	0	1	0	5	6	0	0	0	1	1	0	0	0	0	4	0	31
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	4	3	1	2	0	0	0	0	0	1	8	3	6	0	0	4	1	0	0	1	1	4	6	0	45
	Tarih bilinci	6	5	1	3	1	0	0	1	0	0	4	4	14	0	0	2	10	0	0	4	3	3	16	4	81
	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar ilişkileri	5	20	2	0	4	1	0	2	0	0	12	4	27	0	1	4	7	3	6	4	7	2	14	3	128
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	6	25	4	0	0	2	0	1	0	2	14	1	41	0	0	2	4	2	1	0	6	3	10	3	127
Genel Toplam																								1078		

İç politika içerikli köşe yazılarıyla ilgili öncelikle belirtilmesi gereken nokta incelenen günde yayınlanan köşe yazılarının büyük çoğunluğunun iç politika içerikli olduğudur. Sadece iç politika içerikli köşe yazılarının bu denli yoğun olması bile, iç ve dış ayrımı konusunda bir fikir vermektedir. Köşe yazılarında ele alınmaya değer görülen konular içeriden, ‘biz’den olanlardır. İç politika içerikli köşe yazılarında belirlenen ulusçu ileti sayısının yoğunluğu, köşe yazarlarının ele aldıkları konuları ulus ve ulus-devlet doğrultusunda tartıştıklarını göstermekte ve araştırmanın varsayımını desteklemektedir.

Dış politika içerikli 10 köşe yazısında 14 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. Bu iletilerden en yoğunu 5 adet bulunan ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’ iletidir. ‘Ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ iletisinden ve ‘ulusun ortak geleceği’ iletisinden 3’er adet, ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ iletisinden, ‘ülkeye ve ulusa övgü’ iletisinden ve ‘ülkenin dünyadaki konumu’ iletisinden 1’er adet belirlenmiştir. Dış politika içerikli köşe yazılarında ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’, ‘tarih bilinci’ ve ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletilerine rastlanmamıştır. Dış politika içerikli köşe yazılarında bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.12’de görülmektedir.

Tablo 3.12. Dış Politika İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																				Toplam İleti Sayısı				
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye		Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
Dış Politika	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	3
	Ulusun ortak geleceği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	3
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Diğer uluslarla kurulan ilişkiler	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	5
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam																							14			

Dış politika içerikli köşe yazılarında oldukça az sayıda ulusçu ileti bulunmaktadır; ancak belirlenen ileti sayısını değerlendirirken dış politika içerikli köşe yazısının da çok az sayıda olduğu unutulmamalıdır. Köşe yazarları iç politikayla ilgili 'ulusal' haberler dururken, dış politika haberlerini ele almaya değer görmemişlerdir. İncelenen günde yayınlanan az sayıdaki dış politika içerikli köşe yazısı ise ulusçu iletilerden arınmış değildir.

Ekonomi içerikli 25 köşe yazısında 197 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. 52 adet bulunan 'ulusal birlik, beraberlik, 'biz' olma durumu' iletisi belirlenen iletilerin en yoğunudur. 'Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı' iletisinden 51 adet, 'ulusun ortak geleceği' iletisinden 40 adet, 'ülkeye ve ulusa övgü' ve 'diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşılığı' iletisinden 19'ar adet, 'ülkenin dünyadaki konumu' iletisinden 12 adet, 'tarih bilinci' iletisinden 3 adet ve 'diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri' iletisinden 1 adet bulunmaktadır. Ekonomi içerikli köşe yazılarında 'ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler' iletisine rastlanmamıştır. Ekonomi içerikli köşe yazılarında bulunan ulusçu ileti sayısı tablo 3.13'te görülmektedir.

Tablo 3.13. Ekonomi İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																					Toplam İleti Sayısı			
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye	Vakit		Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
Ekonomi	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	6	0	0	4	0	0	0	10	0	6	0	6	0	0	2	4	6	2	0	3	0	0	0	3	52
	Ulusun ortak geleceği	5	0	0	5	0	0	0	8	0	5	0	4	0	0	3	2	6	0	0	0	0	0	0	2	40
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	6	0	0	6	0	0	0	9	0	3	0	7	0	0	2	5	9	2	0	1	0	0	0	1	51
	Ülkeye ve ulusla övgü	4	0	0	3	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0	2	0	2	3	0	1	0	0	0	1	19
	Ülkenin dünyadaki konumu	2	0	0	1	0	0	0	1	0	2	0	3	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	12
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Tarih bilinci	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3
	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar ilişkileri	3	0	0	1	0	0	0	1	0	2	0	1	0	0	1	2	3	1	0	2	0	0	0	2	19
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Genel Toplam																								197		

Ekonomi içerikli köşe yazılarında ekonomi haberleri kategorisinde olduğu gibi küreselleşmeye rağmen ulusçu iletilere yoğun olarak yer verilmektedir. Dolayısıyla ekonomi içerikli köşe yazıları da araştırmanın varsayımını desteklediği gibi, ulusçuluk ideolojisinin ve ulus-devletlerin tarih sahnesinden silinmediği görüşünü de desteklemektedir.

Kültür-sanat içerikli 10 köşe yazısında 21 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. En yoğun olarak ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ ve ‘tarih bilinci’ iletilerine rastlanmaktadır; her iki iletiden de 6’şar adet bulunduğu belirlenmiştir. ‘Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ iletisinden 5 adet, ‘ülkeye ve ulusa övgü’ iletisinden 2 adet, ‘ulusun ortak geleceği’ ve ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşılığı’ iletilerinden 1’er adet bulunduğu belirlenmiştir. Kültür-sanat içerikli köşe yazılarında ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’, ‘ülkenin dünyadaki konumu’ ve ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletileri bulunmamaktadır. Kültür-sanat içerikli köşe yazılarında bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.14’te görülmektedir.

Tablo 3.14. Kültür Sanat İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																		Toplam İleti Sayısı							
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star		Takvim	Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman	
Kültür Sanat	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	6
	Ulusun ortak geleceği	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Ülke ve ulusun yararına da zararına, ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	2	0	5
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	2	1	0	0	6
	Diğer uluslarla kurulan ilişkilerin karşılığı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam																								21			

Kültür-sanat içerikli köşe yazılarında ulusçu ileti sayısının çok yoğun olmadığı görülmektedir. Ancak bu durumun en önemli nedeni kültür-sanat içerikli köşe yazılarının oldukça az sayıda olmasıdır. Belirlenen ulusçu ileti sayısı köşe yazısı sayısı ile karşılaştırıldığında, ileti sayısının araştırmanın varsayımını desteklediği düşünülmektedir.

Spor içerikli 19 köşe yazısında 5 adet ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. ‘Ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ iletilerinden 3 adet, ‘ülkeye ve ulusa övgü’ iletilerinden ve ‘ülkenin dünyadaki konumu’ iletilerinden 1’er adet bulunmuştur. Spor içerikli köşe yazılarında ‘ulusun ortak geleceği’, ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’, ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’, ‘tarih bilinci’, ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşılığı’ ve ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletileri bulunmamaktadır. Spor içerikli köşe yazılarında bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.15’de verilmiştir.

Tablo 3.15. Spor İçerikli Köşe Yazılarında Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																		Toplam İleti Sayısı						
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortadoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star		Takvim	Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
Spor	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
	Ulusun ortak geleceği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam																								19		

Spor içerikli köşe yazılarında ulusçu ileti sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Ancak spor içerikli köşe yazılarının da az sayıda olduğu göz önüne alındığında, bu durumun araştırmanın varsayımını sarsmayacağı düşünülmektedir; bunun yanı sıra spor içerikli köşe yazılarında ulusçu ileti sayısının azlığının önemli bir nedeni, spor haberlerinde de olduğu gibi, incelenen günde bu köşe yazılarının futbol takımlarının gerçekleştiği transferleri konu almalarına bağlanabilir.

Çözümlenen köşe yazılarından 7 adet dini içerikli, 5 adet özel yaşam içerikli ve 1 adet psikoloji içerikli köşe yazısında ulusçu ileti bulunmadığı belirlenmiştir.

Gazete yazı türlerinden araştırma haberinde 14 araştırma haberi çözümlenmiştir. Çözümlenen araştırma haberlerini içeriklerine göre yedi farklı gruba ayırmak olanaklıdır. Araştırma haberleri 2 adet meslek tanıtım, 1 adet üniversite tanıtım, 2 adet ülke/araştırma haberi, 3 adet gezi/araştırma haberi, 1 adet tarih araştırma haberi, 4 adet politika araştırma haberi ve 1 adet ekonomi araştırma haberidir. İçeriklerine göre araştırma haberi sayısı tablo 3.16'da görülmektedir.

Tablo 3.16. Konu İçeriklerine Göre Araştırma Haberleri

Gazete Yazı Türü	GAZETELER																			Toplam Haber Sayısı					
	Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim		Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
ARAŞTIRMA HABERİ	Politika Araştırma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	4
	Ekonomi Araştırma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Gezi/ Araştırma	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3
	Ülke /Araştırma	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Tarih Araştırma	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Meslek Tanıtım	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
	Üniversite Tanıtım	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	Genel Toplam																								14

Çözömlenen 14 araştırma haberinde toplam 70 ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. Çözömlenen araştırma haberlerinde en yoğun olarak ‘ülkeye ve ulusa övgü’ iletisine rastlanmıştır; bu iletiden 17 adet bulunmaktadır. ‘Ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ iletisinden 14 adet, ‘tarih bilinci’ iletisinden 13 adet, ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’ iletisinden 11 adet, ‘ülkenin dünyadaki konumu’ iletisinden 7 adet, ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ iletisinden 3 adet, ‘ulusun ortak geleceği’ ve ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ iletilerinden 2’şer adet ve ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa

yönelik düşmanca emelleri' iletişinden 1 adet bulunmaktadır. Araştırma haberlerinde bulunan ulusçu iletilerin genel dağılımı tablo 3.17'de verilmiştir.

Tablo 3.17. Araştırma Haberlerinde Bulunan İletilerin Genel Dağılımı

Gazete Yazı Türü	İletiler	GAZETELER																	Toplam İleti Sayısı							
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah		Star	Takvim	Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
ARAŞTIRMA HABERİ	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	1	0	0	2	4	4	0	0	14
	Ulusun ortak geleceği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	3
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	1	0	0	3	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	5	0	0	3	0	2	0	0	0	17
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	1	1	2	0	0	0	7
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2
	Tarih bilinci	0	2	0	0	2	0	0	2	0	2	1	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13
	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşılığı	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	1	0	0	0	4	0	0	1	1	1	0	0	11
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Genel Toplam																								70		

Çözömlenen araştırma haberlerinde belirlenen ulusçu iletiler araştırmanın varsayımını desteklemektedir.

Araştırma haberleri içeriklerine göre ayrıştırıldığında 4 adet politika içerikli araştırma haberinde 23 adet ulusçu ileti bulunduğu görülmektedir. Bu iletiler 9 adet ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’, 3 adet ‘ülkenin dünyadaki konumu’, 3 adet ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’, 2 adet ‘ulusun ortak geleceği’, 2 adet ‘ülkeye ve ulusa övgü’, 2 adet ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’, 1 adet ‘tarih bilinci’ ve 1 adet ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ biçimindedir. Politika içerikli araştırma haberlerinde ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ iletileri bulunmamaktadır. Politika içerikli araştırma haberlerinde bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.18’de görülmektedir.

Tablo 3.18. Politika İçerikli Araştırma Haberlerinde Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																				Toplam İleti Sayısı					
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye		Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman	
Politika Araştırma	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	0	9
	Ulusun ortak geleceği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	
	Ülke ve ulusun yararına ya da zararına; ülke çıkarını	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	3	
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
	Diğer uluslarla kurulan ilişkiler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	3
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Genel Toplam																								23			

Araştırma kapsamında incelenen gazetelerde araştırma haberi sayısının oldukça az olduğu belirlenmiştir; dolayısıyla araştırma haberlerinde bulunan ileti sayısı yüksek olmasa da, çözümlenen toplam haber sayısı ile karşılaştırıldığında araştırmanın varsayımını destekler niteliktedir. Politika içerikli araştırma haberlerinde bulunan ulusçu ileti sayısını da bu doğrultuda değerlendirmek gerekmektedir.

Araştırma haberlerinden 1 adet ekonomi içerikli araştırma haberinde 14 adet ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. Bu iletiler 5 adet ‘ülkeye ve ulusa övgü’, 4 adet ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşılığı’, 3 adet ‘ülkenin dünyadaki konumu’, 1 adet ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ ve 1 adet ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ biçimindedir. Ekonomi içerikli araştırma haberinde ‘ulusun ortak geleceği’, ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ ‘tarih bilinci’ ve ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletileri bulunmamaktadır. Ekonomi içerikli araştırma haberinde bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.19’da görülmektedir.

Tablo 3.19. Ekonomi İçerikli Araştırma Haberlerinde Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																			Toplam İleti Sayısı					
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim		Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
Ekonomi Araştırma	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Ulusun ortak geleceği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülke ve ulusun yararına ya da zararına; ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Ülkeye ve ulusla övgü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	5
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Diğer uluslararası kuruluşların karşıtlığı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	4
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam																								14		

Araştırma haberleri içeriklerine göre ayrıldığında en yoğun ulusçu ileti sayısının ekonomi içerikli araştırma haberinde bulunduğu görülmektedir. Bu durum haberler ve köşe yazılarında olduğu gibi küreselleşmeye rağmen, ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminin devam ettiği görüşünü desteklemektedir.

3 adet gezi/araştırma içerikli haberde 16 adet ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. Bu iletilerin dağılımı 7 adet ‘ülkeye ve ulusa övgü’ iletisi, 4 adet ‘tarih bilinci’ iletisi, 2 adet ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ iletisi, 1 adet ‘ülkenin dünyadaki konumu’ iletisi, 1 adet ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ iletisi ve 1 adet ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşılığı’ iletisi biçimindedir. Gezi/araştırma içerikli haberlerde ‘ulusun ortak geleceği’, ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’ ve ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletileri bulunmamaktadır. Gezi/araştırma içerikli haberlerde bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.20’de görülmektedir.

Tablo 3.20. Gezi/Araştırma İçerikli Haberlerde Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																				Toplam İleti Sayısı					
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye		Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman	
Gezi / Araştırma	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2	
	Ulusun ortak geleceği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	1	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	7
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Tarih bilinci	0	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşılığı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam																								16			

2 adet ÷lke/araştırma içerikli haberde 12 adet ulusçu ileti bulunduğu belirlenmiştir. Bu iletilerin dağılımını 6 adet ‘tarih bilinci’ iletisi, 3 adet ‘÷lkeye ve ulusa övgü’ iletisi ve 3 adet ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’ iletisi biçimindedir. ÷lke/araştırma içerikli haberlerde ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’, ‘ulusun ortak geleceği’, ‘÷lke ve ulusun yararı ya da zararı; ÷lke çıkarı’, ‘÷lkenin dünyadaki konumu’, ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ ve ‘diğer ulusların ÷lkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletileri bulunmamaktadır. ÷lke/araştırma içerikli haberlerde bulunan ulusçu iletilerin dağılımını tablo 3.21’de gör÷lmektedir.

Tablo 3.21. Ülke/Araştırma İçerikli Haberlerde Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																							Toplam İleti Sayısı		
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortadoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye	Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak		Zaman	
Ülke / Araştırma	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Diğer ulusların düşmanca emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Genel Toplam																										12

Tarih içerikli araştırma haberinde 5 adet ulusçu ileti belirlenmiştir. Bu iletilerin dağılımı 2 adet ‘ulusal birlik, beraberlik, ‘biz’ olma durumu’ ileti, 2 adet ‘tarih bilinci’ ileti ve 1 adet ‘ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler’ ileti biçimindedir. Tarih içerikli araştırma haberinde ‘ulusun ortak geleceği’, ‘ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı’, ‘ülkeye ve ulusa övgü’, ‘ülkenin dünyadaki konumu’, ‘diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı’ ve ‘diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri’ iletileri bulunmamaktadır. Tarih içerikli araştırma haberinde bulunan ulusçu iletilerin dağılımı tablo 3.22’de verilmiştir.

Tablo 3.22. Tarih İçerikli Araştırma Haberinde Bulunan İletiler

İçerik Konusu	İletiler	GAZETELER																				Toplam İleti Sayısı				
		Akşam	Cumhuriyet	Damga	Dünya	Gözcü	Güneş	Fanatik	Finansal Forum	Fotomaç	Hürriyet	Milli Gazete	Milliyet	Ortaoğu	Pas	Posta	Radikal	Sabah	Star	Takvim	Türkiye		Vakit	Yeni Asya	Yeni Şafak	Zaman
Tarihle İlgili Araştırma	Birlik, beraberlik, biz olma durumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Ulusun ortak geleceği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülke ve ulusun yararı ya da zararı; ülke çıkarı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülkeye ve ulusa övgü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ülkenin dünyadaki konumu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ulusal örf, adet ve değerlere yapılan göndermeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Tarih bilinci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Diğer uluslarla kurulan biz-onlar karşıtlığı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Diğer ulusların düşünce emelleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam																								5		

Gezi/araştırma içerikli, ülke/araştırma içerikli ve tarih içerikli araştırma haberlerinde de ulusçu iletilerin bulunması, yazılı basının sıradan bir günde ayrıntılı bir biçimde inceleyerek gündeme taşıdığı konularda da ulusçuluk ideolojisini yeniden üreten iletilere yer verdiğini göstermektedir.

Araştırma haberlerinden 2 adet meslek tanıtımı ve 1 adet niversite tanıtımında ulusçu iletiye rastlanmamıştır.

SONUÇ

Günümüz dünyasında her insanın bir ulusun üyesi olması son derece ‘doğal’ bir durum olduğu gibi, insanların günlük yaşamlarında gazete, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarından yararlanmaları da bir o kadar doğal, üzerinde düşünülmeğe değmeyecek bir durum olarak algılanabilmektedir. Ancak her iki durum da ayrıntılı bir biçimde ele alındığında ulaşılan sonuçlar ne bu kadar basit, ne de bu kadar doğaldır.

Günümüzün başlıca toplumsal ve politik yapılanmaları olan ulusçuluk, ulus ve ulus-devletin geçmişi irdelendiğinde, bu yapılanmaların doğal ve tartışılmaz oldukları yönündeki inanın tersine, -özellikle uzun insanlık tarihi ile kıyaslandığında- oldukça kısa bir geçmişe sahip oldukları görülmektedir. İnsanlık tarihinin uzun yılları boyunca bu tür yapılanmalar bulunmadığı gibi, bu yapılanmaları niteleyen sözcükler bile çeşitli dillerde ya hiç varolmamış ya da bugünkü anlamlarından oldukça farklı anlamlarla kullanılmıştır. Ulusçuluk, ulus ve ulus-devlet feodalist sistemin yerini kapitalist sisteme bırakmasına bağlı olarak gelişen ekonomik, politik ve toplumsal koşulların sonucunda ortaya çıkmıştır. Bir başka ifade ile ulusçuluk, ulus ve ulus-devlet kapitalizme bağlı olarak, tarihin belli bir evresinde ‘üretilen’ olgulardır. Bu üretimde ulusçuluk ideolojisi başı çekmiş, ulusçuluk ideolojisinin üretimini ulus ve ulus-devletin üretimi izlemiştir.

Ulusçuluk, ulus ve ulus-devletin tarihin belli bir evresinde belli koşulların sonucunda üretilmeleri elbette bu olguların ‘sonlu’ olduğunun, kendilerini üreten koşulların ortadan kalkmasıyla yerlerini başka olgulara bırakacağına işaretlerini de beraberinde getirmektedir. Ancak ulusçuluk ideolojisini üreten kapitalizmin bugünkü durumu, bir başka ifade ile kapitalist sistemin son ayağı olan küreselleşme olgusu incelendiğinde küreselleşmenin ulusçuluk ideolojisini yok etmek bir yana, üretimini sağlayan koşulları oluşturmaya devam ettiği, kapitalist sistem gibi ulusçuluk ideolojisine gereksinim duyduğu görülmektedir. Tüm gücüne ve karşı konulmazlığına rağmen, küreselleşme ulusçuluk ideolojisine ve ulus-devlete gereksinim duyar; çünkü, hem kitlelerin denetimi politik yapılanmalarla sağlanmaktadır ve küresel güçler belli bir toprak parçası üzerinde politik bir yapılanma olarak varolamadıkları

için denetimi ulus-devletler olmadan sağlayamazlar, hem de kimlik her zaman 'diğerini' gerektirdiği için, bir başka ifade ile dünya vatandaşlığı gibi bir kavram hiçbir zaman varolamayacağı için geniş kitleleri bir arada tutmak günümüzde sadece ulusçuluk ideolojisi ile olanaklı olmaktadır.

Kapitalist sistem ve kapitalist sistemin son biçimi olan küreselleşme ulusçuluk ideolojisinin neden üretildiğini ve günümüzde üretiminin neden devam ettiğini açıklarken, ulusçuluk ideolojisinin nasıl yeniden üretildiği sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Ulusçuluk ideolojisinin üretimi belli aygıtlarla, kitlelerin rızası sağlanarak gerçekleşmekte, bu aygıtların başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Kitle iletişim araçlarının en eskilerinden biri ve ulusçuluk ideolojisinin çağdaşı olan yazılı basın, ulusçuluk ideolojisinin üretimi ile yakından ilişkilidir. Yazılı basın geniş kitlelerin feodalist sistemin kapalı topluluklara dayalı yaşamından koparılmasına katkı sağlayarak, kitleleri birbirleriyle ilk olarak karşılaştıkları, birbirlerinin farkına vardıkları ve tek bir topluluk oldukları düşüncesi ile bütünleştikleri kurgusal mekanda buluşturarak ulusçuluğun üretiminde önemli bir rol oynamış, dönemin yeni politik yapılanması ulus-devlete meşruluğunu kazandırmıştır. Ancak kurgunun devamı geniş kitlelerin üyeleri bir ulus olduklarına inandıkları sürece, bu inancın bir ürünü olarak olanaklıdır. Genel olarak kitle iletişim araçları, özel olarak yazılı basın hem ülke içi haberlere yoğunlaşp ulusu ortak bir gündem etrafında toplayarak, hem de haberlerde ulusçuluk ideolojisini yeniden üreten ve pekiştiren bir söylem kullanarak ulusu bağlayan kurgusal bağların canlı kalmasını sağlamaktadır.

Dolayısıyla yazılı basının ulusçuluk ideolojisinin yeniden üretiminde geniş kitleleri birleştirerek -toplumsal rızayı sağlayarak- oynadığı ideolojik rol, önemli ölçüde haberden, haberin söyleminden kaynaklanmaktadır. Kitle iletişim araçları aracılığıyla ülkede ve dünyada olup bitenden 'haberdar olmak' günümüzün modern bireyi için vazgeçilmezdir. Ancak herhangi bir birey için 'gerçeğe' ulaşmanın başlıca yolu olan haber, hem kullanılan haber dilinin ve söyleminin hem de haber yapım sürecinin zorunlu pratiklerinin sonucunda nesnel değildir, tersine ideolojiktir. Haber, kullanılan haber dili nedeniyle ideolojiktir çünkü, dil hiçbir zaman anlamın basit bir taşıyıcısı değildir, toplumsal bir olgudur ve toplumsallıkla olan bağı nedeniyle her zaman bir seçme ve birleştirme sürecinin -ideolojik bir sürecin- sonucudur. Dilin ideolojik yapısı haberin söyleminde yansımısını bulmaktadır. Haber, haber yapım sürecinin zorunlu pratiklerinin sonucunda ideolojiktir çünkü, hem gazeteci haberi ele alırken

kolaycı davranabilmekte ve yetersiz kalabilmektedir, hem haber gazetecinin ve çalıştığı medya kurumunun tavır ve ideolojisinden bağımsız değildir, hem de gazeteci haber kaynağı olarak iktidara ve seçkinlere bağlı kalmakta, haberlerde sadece iktidar kurumları ve seçkinler temsil edilmektedir. Dolayısıyla haber ‘gerçeği’ arayan okuyucuya/izleyiciye ideoloji ile çerçevelendirilmiş, egemen ideolojiye bağımlı ‘gerçekler’ sunmaktadır. İdeolojik bir araç olarak yazılı basının yeniden ürettiği başlıca ideoloji ise, tüm dünyaya yayılmış, tüm iktidarların -ulus-devlet yapılanmasının zorunlu bir sonucu olarak- bağımlı oldukları ulusçuluk ideolojisidir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yukarıda yer alan kuramsal açıklamaların bir örneğini ele alabilmek amacıyla, yazılı basında sıradan bir günde ulusçuluk ideolojisini yeniden üretebilecek iletilerin ne yoğunlukta yer aldığı incelenmiş, ulusçu iletilerin analizinde elde edilen bulgular değerlendirildiğinde araştırmanın ‘yazılı basın uluslararası bir savaşın, gerginliğin ya da krizin söz konusu olmadığı sıradan, herhangi bir günde bile ulusçuluk ideolojisini yeniden üreten iletilere yer vermektedir’ biçimindeki varsayımının doğrulandığı görülmüştür.

İncelenen gazetelerin tamamında -yoğunluğu farklı olmakla birlikte- ulusçu iletilerin bulunduğu ve sorulan soruların tamamının olumlu olarak cevaplandığı görülmektedir. Analiz edilen gazete yazı türlerinde ulusal birlik ve beraberliği, ulusal ‘biz’ durumunu belirten iletiler bulunmakta, ülkenin ve ulusun ortak geleceğinden, ülkenin ve ulusun çıkarlarından söz edilmekte, ülke ve ulus övülmekte, ülkenin dünyadaki konumundan söz edilmekte, ulusal örf, adet ve değerlere göndermeler yapılmakta, ulusal tarih bilincini aşıl原因an iletilere yer verilmekte, diğer uluslarla biz-onlar karşıtlığı kurulmakta ve diğer ulusların ülkeye ve ulusa yönelik düşmanca emelleri olduğu biçiminde iletiler kullanılmaktadır.

Yapılan ulusçu ileti analizi konunun önemi ve derinliği düşünüldüğünde elbette son derece sınırlıdır. Ancak tüm sınırlılığına rağmen, sıradan bir günde bile yazılı basında yer alan ulusçu ileti sayısının yoğun olduğunu görmek ulusçuluk ideolojisi ve yazılı basının ideolojik yönüyle ilgili bir takım ipuçları sunmaktadır. İncelenen gazete yazı türlerinden köşe yazılarında belirlenen ulusçu ileti sayısı (192 köşe yazısında 1315 ulusçu ileti) özellikle çarpıcıdır. Köşe yazılarında ulaşılan sayı, ulusçuluk ideolojisinin bu yazılara egemen olduğunu, köşe yazılarında ele alınan konuların ulus ve ulus-devlet çerçevesinde tartışıldığını

ortaya koymaktadır. Gazete yazı türlerinden haberlerde belirlenen ulusçu ileti sayısı da (431 haberde 783 ulusçu ileti) araştırmanın varsayımını desteklemektedir. İncelenen haberler içeriklerine göre ayrıştırıldığında ulusçu iletilerin en çok iç ve dış olmak üzere politika haberlerinde, daha sonra ise ekonomi haberlerinde bulunduğu görülmekte; bu durum küreselleşmeye rağmen, haberlerde okuyucuya sunulan politik ve ekonomik olayların ulusa ve ulus-devlete göre çerçeveselendirildiğini göstermektedir. İncelenen gazete yazı türlerinden araştırma haberlerinde de ulusçu iletilerin bulunduğu belirlenmiştir. Gerek araştırma haberi sayısı (14 araştırma haberi), gerekse araştırma haberlerinde bulunan ileti sayısı (70 ileti) incelenen diğer gazete yazı türleriyle karşılaştırıldığında çok yoğun olmamakla birlikte, araştırma haberlerinin de ulusçuluk ideolojisinden bağımsız olmadığını göstermesi nedeniyle araştırmanın varsayımını desteklemektedir; kaldı ki, ileti sayısının azlığı incelenen araştırma haberi sayısının azlığıyla da açıklanabilir.

Araştırma sonuçlarıyla ilgili belirtilmesi gereken önemli bir nokta, incelenen gazetelerin tamamında -politik yelpazenin islamcı, sağ, Kemalist sol gibi farklı yerlerinde bulunsalar da- ulusçu iletilerin yer aldığı görülmüştür. Bu durum, ulusçuluk ideolojisinin egemenliğinin gücüne yönelik ipuçları vermekte; ulusçuluk ideolojisinin farklı politik görüşlerle eklemlenebildiğini düşündürmektedir.

Belirlenen ulusçu ileti sayısının yoğunluğundan çıkarılabilecek bir başka önemli sonuç ise, pek çok iletişim araştırmasında vurgulanan bilinçli ve eleştirel bir okumanın önemidir. Tarihsel süreçte ilerlemenin ve özgürleşmenin güçleri olarak ortaya çıkan ulusçuluk ideolojisi ve yazılı basın, ulusçuluk ideolojisinin ayrımcı, yazılı basının ise ideolojik yönü nedeniyle oldukça tehlikeli boyutlara sürüklenebilmektedir. Günümüz dünyası tüm değişimlere rağmen hala ulus-devletler biçimindeki yapılanmasını korumakta ve ulusun üyeleri dünyadan kitle iletişim araçları aracılığıyla, kitle iletişim araçlarının biz ve onlar kurgusu çerçevesinde haberdar olmaktadır. Biz ve onlar kurgusunun yeni düşmanlar üretmeye uygun yapısının frenlenebilmesi ise bilinçli, genel olarak kitle iletişim araçlarının, özel olarak ise yazılı basının ideolojik yönünden haberdar okuyucu/izleyici kitleleri ile olanaklıdır. Kısaca tüm dünyada sıklıkla vurgulanan, ama hiçbir zaman gerçekleşmeyen uluslararası 'barış'ın modern dünyada önemli bir koşulunu bilinçli ve eleştirel bir okuyucu/izleyici kitlesi; bir başka ifade ile medya eğitimi oluşturmaktadır.

YARARLANILAN YAYINLAR

Akca, Emel Baştürk, **Ulusal Söylemin İnaşasında Yazılı Basın ve Kardak Krizi rnek Olayı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Althusser, Louis, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, ev: Yusuf Alp, Mahmut Özışık, 4. b., İstanbul: İletifim Yayınları, 2000.

Amin, Samir, **Küreselleşme Çağında Kapitalizm**, ev: Vasıf Erenus, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.

Anderson, Benedict, **Hayali Cemaatler**, ev: İskender Savaşır, 2.b., İstanbul: Metis Yayınları, 1995.

Arıboğan, lke, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde G Mücadelesi**, 3.b., İstanbul: Der Yayınları, 2001.

Aydın, Suavi, **Modernleşme ve Milliyetçilik**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993.

Balibar, Etienne ve Wallerstein, Immanuel, **İrk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler**, ev: Nazlı kten, 3.b., İstanbul: Metis Yayınları, 2000.

Barbier, Frederic ve Lavenir, Catherine Bertho, **Diderot'dan İnternete Medya Tarihi**, ev: Kerem Eksen, İstanbul: Okuyanıs Yayın, 2001.

Bauman, Zygmunt, **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, ev: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Bauman, Zygmunt, **Sosyolojik Düşünmek**, çev: Abdullah Yılmaz, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Baydur, Mithat, **Milliyetçilik**, İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1994.

Bilgin, Nuri, **Siyaset ve İnsan**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1997.

Billig, Michael, **Banal Nationalism**, 2.b., London: Sage Publications, 1997.

Bostancı, M. Naci, **Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1999.

Chatterjee, Partha, **Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası**, çev: Sami Oğuz, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.

Çınar, Menderes, “Küresel Sermaye ve Ulus Devlet”, **Toplum ve Bilim**, 62, 1993.

Cottle, Simon (edi.), **Ethnic Minorities and the Media**, Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 2000.

Dağtaş, Banu, **Reklamda İdeoloji Çözümlemesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Dursun, Çiler, **Tv Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge Kitabevi, 2001.

Eagleton, Terry, **Ideology**, London, New York: Verso, 1991.

Erözden, Ozan, **Ulus – Devlet**, Ankara: Dost Kitabevi, 1997.

Gellner, Ernest, **Nations and Nationalism**, Oxford: Blackwell, 1983.

Gellner, Ernest, **Nationalism**, New York: New York University Press, 1997.

Giddens, Anthony, **Modernliğin Sonuçları**, çev: Ersin Kuşdil, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

Giddens, Anthony, **Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi**, çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000.

Giddens, Anthony, **Sosyoloji**, çev: Hüseyin Özel ve Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.

Gökçe, Orhan, **İçerik Çözümlemesi**, 2.b., Konya: Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1995.

Guibernau, Montserrat, **20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler**, çev: Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1997.

Güngör, Erol, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Ankara: Töre Devlet Yayınevi, 1980.

Habermas, Jurgem, **Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti**, çev: Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları, 2002.

Habermas, Jurgem, **‘Öteki’ Olmak, ‘Öteki’yle Yaşamak**, çev: İlknur Aka, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.

Hobsbawm, Eric J., **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, çev: Osman Akınhay, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

Hobsbawm, Eric J., **Devrim Çağı 1789-1848**, çev: Bahadır Sina Şener, 2.b., Ankara: Dost Kitabevi, 2000.

İnal, M. Ayşe, **Haberi Okumak**, İstanbul: Temuçin Yayınları, 1996.

İnal, M. Ayşe, “Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu”, **Toplum ve Bilim**, 67, Güz 1995.

İnuğur, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, 4.b., İstanbul: Der Yayınları, 1999.

Jeanneney, Jean-Noel, **Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi**, çev: Esra Atuk, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.

Kazgan, Gülten, **Küreselleşme ve Ulus-Devlet, Yeni Ekonomik Düzen**, 2.b., İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

King, Anthony D. (der.), **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**, çev: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

Kohn, Hans, **Nationalism**, Von Northland: Princeton, 1955.

Krippendorff, Klaus, **Content Analysis: An Introduction to this Methodology**, 6.b., California: Sage Publications, 1986.

Kural, Sevda Alankuş, “Yeni Hayali Kimlikler ve Yurттаşlar Demokрасisi”, **Birikim**, 71-72, Mart-Nisan 1995.

Küçük, Mehmet (der.), **Medya, İktidar, İdeoloji**, 2.b., çev: Mehmet Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Larrain, Jorge, **İdeoloji ve Kültürel Kimlik**, çev: Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995.

Leca, Jean (der.), **Uluslar ve Milliyetçilikler**, çev: Siren İdemen, İstanbul: Metis Yayınları, 1998.

Lewis, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, çev: Metin Kıratlı, 2.b., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984.

Marshall, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Mattelart, Armand ve Mattelart, Michele, **İletişim Kuramları Tarihi**, çev: Merih Zillioğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.

Morley, David ve Robins, Kevin, **Kimlik Mekanları**, çev: Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.

Oran, Baskın, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, cilt 1: 1919-1980**, edi: Baskın Oran, 4.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Özkırımlı, Umut, **Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış**, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.

Rifat, Mehmet, **Dilbilim ve Göstergibilimin Çağdaş Kuramları**, İstanbul: Düzlem Yayınları, 1990.

Smith, Anthony D., **Milli Kimlik**, çev: Bahadır Sina Şener, 2.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Sözen, Edibe **Söylem; Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksitive**, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.

Şaylan, Gencay, **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, Ankara: İmge Kitabevi, 1995.

Timur, Taner, **Türk Devrimi ve Sonrası**, Ankara: İmge Kitabevi, 1994.

Tokgöz, Oya, **Temel Gazetecilik**, 4.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2000.

Tomlinson, John, **Kültürel Emperyalizm, Eleştirel Bir Giriş**, çev: Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Tuchman, Gaye, **Making News: A Study in the Construction of Reality**, New York: The Free Press, 1978.

Wallerstein, Immanuel, **Ütopistik ya da 21. Yüzyılın Tarihsel Seçimleri**, çev: Taylan Doğan, İstanbul: Avesta Yayınları, 1999.

Van Dijk, Teun A. (edi.), **Discourse and Communication**, Berlin: Walter de Gruyter, 1985.

Van Dijk, Teun A., **Ideology: A Multidisciplinary Approach**, London: Sage Publications, 1998.

Yerasimos, Stefanos, **Az gelişmişlik sürecinde Türkiye: Bizanstan Tanzimata**, çev: Babür Kuzucu, 7.b., İstanbul: Belge Yayınları, 2000.

ÖZGEÇMİŞ

19 Şubat 1977 İstanbul doğumluyum. İlköğretimimi Gebze Eşrefbey İlkokulu'nda tamamladım. Orta ve lise eğitimime devam ettiğim İzmit Özel Seymen Lisesi'nde 1995 yılında mezun oldum. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda lisans eğitimime başladım; lisans eğitimimi 1999 yılında tamamladım. 1999-2000 eğitim-öğretim yılında Kocaeli Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü'nde okutman olarak görev aldım. 2000 yılı Temmuz ayından bu yana Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.

KOCATEPE
ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM FAKÜLTESİ
GAZETECİLİK BÖLÜMÜ